

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇEVİRİBİLİM ANABİLİM DALI**

**YAZIN ÇEVİRİSİNDE ÇEVİRMEN VE MAKİNE ÇEVİRİSİ
ÜZERİNE ELEŞTİREL BİR KARŞILAŞTIRMA: “TO KILL A
MOCKINGBIRD” ÖRNEĞİ**

Meryem Cansu AŞKIN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman: Doç. Dr. Halil İbrahim BALKUL

OCAK - 2023

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**YAZIN ÇEVİRİSİNDE ÇEVİRMEN VE MAKİNE ÇEVİRİSİ
ÜZERİNE ELEŞTİREL BİR KARŞILAŞTIRMA: “TO KILL
A MOCKINGBIRD” ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Meryem Cansu AŞKIN

Enstitü Anabilim Dalı: Çeviribilim

“Bu tez 24/01/2023 tarihinde online olarak savunulmuş olup aşağıdaki isimleri bulunan jüri üyeleri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ
Prof. Dr. Şaban KÖKTÜRK	Başarılı
Doç. Dr. Halil İbrahim BALKUL	Başarılı
Dr. Öğr. Üyesi Fatıma GİMATDİNOVA	Başarılı

ETİK BEYAN FORMU

Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve Etik Kurul Onayı gerektiği takdirde onay belgesini aldığımı beyan ederim.

Etik kurul onay belgesine ihtiyaç var mıdır?

Evet ☐

Hayır ☒

(Etik Kurul izni gerektiren araştırmalar aşağıdaki gibidir:

- Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen her türlü araştırmalar,
- İnsan ve hayvanların (materyal/veriler dahil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması,
- İnsanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalar,
- Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar,
- Kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif çalışmalar.)

Meryem Cansu AŞKIN

24/01/2023

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasının hazırlanmasında benden yardımlarını esirgemeyerek fikirleriyle ufkumu açan, bütün bu yoğun ve stresli süreçte bana yol gösteren değerli hocam Doç. Dr. Halil İbrahim BALKUL'a ve alan dışı olarak başladığım bu yüksek lisans programında bölüme dair değerli bilgileriyle bilgi birikimimi artıran Prof. Dr. Şaban KÖKTÜRK'e ve diğer saygıdeğer hocalarıma çok teşekkür ederim.

Yüksek lisans eğitimim sürecinde hayatın bana sunduğu yeni sınavlarla baş ederken her zaman benimle olan, elimden tutup yoluma devam etmem için tüm sabrıyla ve sevgisiyle yeni başarılarımın önünü açan, en büyük yardımcım ve destekçim sevgili eşim Kaan AŞKIN'a teşekkür ederim. Bu çalışmamı artık yanımda olmasalar da her zaman kalbimin ve aklımın bir köşesinde benimle olan, başarılarımdan gurur duyduklarına inandığım, büyük bir özlem duyduğum canım annem ve babama ayrıca bana olan inancıyla ve dualarıyla her zaman yanımda olan sevgili halama armağan ediyorum.

Bu çalışmada her türlü öneri ve yardımlarıyla yanımda olan, bu güzel ama bir o kadar da zorlu süreci beraber deneyimlediğimiz hem meslektaşım hem de bölüm arkadaşlarım sevgili Erdem YAĞCI ve Müşerref Sevinç DANACI'ya ve bu süreçte bana inanan, güç veren diğer tüm meslektaşlarım ve arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Ad astra per aspera.

Meryem Cansu AŞKIN

24/01/2023

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	iii
TABLO LİSTESİ.....	iv
RESİM LİSTESİ	iv
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii

GİRİŞ.....	1
BÖLÜM 1: MAKİNE ÇEVİRİSİ.....	9
1.1. Kural Tabanlı Makine Çevirisi	10
1.2. İstatiksel Makine Çevirisi.....	11
1.3. Nöral Makine Çeviri Sistemleri	12
1.3.1. Google Çeviri	14
1.4. Makine Çevirisinin Yazın Çevirisinde Kullanımı	18
1.4.1. Google Çeviri’nin Yazın Çevirisinde Kullanımı.....	20
BÖLÜM 2: YAZIN ÇEVİRİSİ.....	23
2.1. Romanların Yazınsal Özellikleri ve Çevirisi.....	24
2.2. Yazın Çevirisinde Çevirmenin Rolü	25
2.2.1. Çevirmenin Sahip Olması Gereken Edinçler	26
BÖLÜM 3: KİTAP ANALİZİ	29
3.1. “To Kill a Mockingbird” Kitabına Genel Bakış.....	29
3.1.1. Olay Örgüsü ve Karakterler.....	30
3.1.2. Yazar Harper Lee	30
3.1.3. Çevirmen Ülker İnce	31
3.2. Yöntemsel Çerçeve.....	31
3.2.1. Toury’nin Betimleyici Kuramı	32
3.2.2. Dilbilgisi ve Kültür.....	34
3.2.3. Deyimler	35
3.2.4. Standart Dışı Dil Kullanımı.....	36
BÖLÜM 4: ÇEVİRİLERİN KARŞILAŞTIRILMASI	37
4.1. “Bülbülü Öldürmek” - Ülker İnce ve Google Çeviri Çeviri Analizi.....	37

SONUÇ	60
KAYNAKÇA.....	67
EK	74
ÖZGEÇMİŞ	99

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
akt.	: Aktaran
ALPAC	: Otomatik Dil İşleme Danışma Kurulu
BDÇ	: Bilgisayar Destekli Çeviri
bkz.	: Bakınız
İÇ	: İnsan Çevirmen
GÇ	: Google Çeviri
KM	: Kaynak Metin
MÇ	: Makine Çevirisi
MYK	: Mesleki Yeterlilik Kurumu
NMÇ	: Nöral Makine Çevirisi
TDK	: Türk Dil Kurumu
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve diğerleri
vs.	: Vesaire
YÇ	: Yandex Çeviri

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Toury'nin Çeviribilim Şeması.....	33
Tablo 2: Kitap İsimleri	38
Tablo 3: Dilsel İfadelerin Çevirisi – Deyimler I.....	39
Tablo 4: Dilsel İfadelerin Çevirisi – Deyimler II	40
Tablo 5: Dilsel İfadelerin Çevirisi – Deyimler III	41
Tablo 6: Dilsel İfadelerin Çevirisi – Deyimler IV	42
Tablo 7: Dilsel İfadelerin Çevirisi – Deyimler V	43
Tablo 8: Dilsel İfadelerin Çevirisi – Deyimler VI.....	44
Tablo 9: Dilsel İfadelerin Çevirisi – Deyimler VII	44
Tablo 10: Dilsel İfadelerin Çevirisi – Deyimler VIII	45
Tablo 11: Dilsel İfadelerin Çevirisi – Deyimler IX.....	46
Tablo 12: Dilsel İfadelerin Çevirisi – Mecazi Kelimeler I	47
Tablo 13: Dilsel İfadelerin Çevirisi – Mecazi Kelimeler II.....	48
Tablo 14: Dilsel İfadelerin Çevirisi – Mecazi Kelimeler III	49
Tablo 15: Dilsel İfadelerin Çevirisi – Kişileştirmeler I	49
Tablo 16: Dilsel İfadelerin Çevirisi – Kişileştirmeler II.....	50
Tablo 17: Dilsel İfadelerin Çevirisi – Standart Dışı Dil Kullanımı I	51
Tablo 18: Dilsel İfadelerin Çevirisi – Standart Dışı Dil Kullanımı II	52
Tablo 19: Dilsel İfadelerin Çevirisi – Standart Dışı Dil Kullanımı III.....	53
Tablo 20: Dilsel İfadelerin Çevirisi – Argo Kelimeler I.....	54
Tablo 21: Dilsel İfadelerin Çevirisi – Argo Kelimeler II	55
Tablo 22: Dilsel İfadelerin Çevirisi – Argo Kelimeler III.....	55
Tablo 23: Dilsel İfadelerin Çevirisi – Özel İsimler I.....	56
Tablo 24: Dilsel İfadelerin Çevirisi – Özel İsimler II	57
Tablo 25: Dilsel İfadelerin Çevirisi – Özel İsimler III	58
Tablo 26: Dilsel İfadelerin Çevirisi – Özel İsimler IV	58

RESİM LİSTESİ

Resim 1: Google Çeviri “Katkıda Bulun” Uygulaması.	15
Resim 2: Google Çeviri “Katkıda Bulun” Uygulaması.	16
Resim 3: Google Çeviri Araçları	17

ÖZET	
Başlık: Yazın Çevirisinde Çevirmen ve Makine Çevirisi Üzerine Eleştirel Bir Karşılaştırma: “To Kill a Mockingbird” Örneği	
Yazar: Meryem Cansu AŞKIN	
Danışman: Doç. Dr. Halil İbrahim BALKUL	
Kabul Tarihi: 24/01/2023	Sayfa Sayısı: vii (ön kısım) + 74 (ana kısım) + 25 (ek)
Çeviribilimin en tartışmalı alanlarından biri olan yazın çevirisi ve Makine Çevirisi üzerine yapılan bu çalışmada insan çevirmenler arası yapılacak bir karşılaştırmadan ziyade, çeviri sürecinde çevirmenler için büyük kolaylıklar sağlayan Makine Çevirisinin edebi metinlerdeki başarısı incelenmek istenmiştir. Yapay zeka teknolojisinin hayatın her alanına entegre olmasıyla son yıllarda popülerliği gitgide artan Nöral Makine Çeviri araçları içinden Google Çeviri’nin, hem sınırlılıklarını hem de potansiyelini göz önünde bulundurarak ön ve son düzeltmesiz yapılan çevirilerinin dilsel, kültürel ve bağlamsal açıdan Toury’nin öncül normlarından kabul edilebilirlik ilkesine göre incelenmesi çalışmanın çıkış noktasını oluşturmaktadır. Bu sebeple, araştırma nesneleri olarak, yayınlandığı dönemden günümüze kadar hem edebi alanda hem de popüler kültürde büyük bir yer etmiş ve 2016 yılında yazarın vefatıyla tekrar gündeme gelmiş Harper Lee’nin “To Kill a Mockingbird” (1960) kitabı kaynak metin olarak, kitabın Ülker İnce tarafından yapılan ve en güncel Türkçe çevirisi olan “Bülbülü Öldürmek” (2021) ve Google Çeviri (2022) tarafından yapılan ön ve son düzeltmesiz ham çevirisi erek metinler olarak seçilmiştir. Betimsel araştırma yöntemlerinden karşılaştırmalı analiz yöntemi ile hem metin çözümlemeleri incelenmiş hem de çeviri metinlerin insan çevirmen ve Google Çeviri kararları bağlamında karşılaştırmalı bir incelemesi yapılmıştır. Bu çalışma mevcut Makine Çeviri sistemlerinin çalışma prensiplerini, kaynak metnin bağlamsal olarak anlaşılmasından kaynaklanan yapay zeka sorunlarını ve Google Çeviri gibi Nöral Makine Çeviri sistemleri için dil edinci dışında kültür edincinin çevirideki yerini tartışmaktadır. Çalışma, Nöral Makine Çevirisinde yapay zekanın çevirdiği metin türünü tanıyarak bağlamı daha iyi kavrayabileceğini ve bunun da kaliteli bir edebi çeviri üretmeye yönelik ilk adım olabileceğini savunmaktadır.	
Anahtar Kelimeler: Yazın Çevirisi, Makine Çevirisi, Google Çeviri, To Kill a Mockingbird	

ABSTRACT	
Title of Thesis: A Critical Comparison of Translator and Machine Translation in Literary Translation: The Case of “To Kill a Mockingbird”	
Author of Thesis: Meryem Cansu AŞKIN	
Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Halil İbrahim BALKUL	
Accepted Date: 24/01/2023	Number of Pages: vii (pre text) + 74 (main body) + 25 (add)
This study focuses on literary translation and Machine Translation, one of the most controversial areas of translation studies, rather than a comparison between human translators. It is aimed to examine the success of Machine Translation on literary texts, which provides great convenience to translators in the translation process. With the integration of artificial intelligence technology into all areas of life, Google Translate, a Neural Machine Translation system, has increased in popularity in recent years. Considering its limitations and potential, the starting point of the study is whether the translation made with Google Translate without pre- and post-editing can achieve a translation that is linguistically, culturally and contextually acceptable according to Toury’s initial norms. As research objects, Harper Lee’s “To Kill a Mockingbird” (1960), which has had a great place in both the literary and popular culture from the time it was published to the present, and which came to the fore after the death of the author in 2016, is chosen as the source text. “Bülbülü Öldürmek” (2021), the most up-to-date Turkish translation of the book by Ülker İnce, and the translations by Google Translate (2022) without the pre- and post-editing are selected as the target texts. With the comparative analysis method, which is one of the descriptive research methods, both text analysis and a comparative analysis of translated texts in the context of human translator and Google Translate decisions are conducted. This study discusses the working principles of existing Machine Translation systems, artificial intelligence problems arising from the lack of contextual understanding of the source text, and the place of cultural competence in translation apart from language competence. The study also argues that in Neural Machine Translation, artificial intelligence can better understand the context when it can recognize the type of text, and this can be the first step towards producing a quality literary translation.	
Keywords: Literary Translation, Machine Translation, Google Translate, To Kill a Mockingbird	

GİRİŞ

Makine Çevirisi (MÇ), profesyonel ya da amatör düzeyde çeviri yapma amacı güden herkesin günlük yaşamlarında ve çeviri üretim süreçlerinde yaygın olarak kullanılmaktadır. Ücretsiz ve basit bir kullanım arayüzü sunan Google Çeviri (GÇ), Yandex Çeviri (YÇ) ve Microsoft altyapılı Bing ve Microsoft Translator gibi hali hazırda internette arama motoru, e-posta, harita, bulut depolama gibi birçok önemli uygulamaları olan sistemler, MÇ sistemleri içinde gitgide önemli bir yer tutmaya başlamıştır. Özellikle fotoğrafı çekilen metinlerin/sözcüklerin otomatik çevirisinin yapılabilmesi ve sesli çeviri araçlarının gelişmesiyle birlikte teknolojinin artık çeviribilimin ayrılmaz bir parçası olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Bu popüler sistemler güncel teknolojik gelişmeler ışığında Kural tabanlı, İstatiksel, Hibrid MÇ veya yapay zeka teknolojilerini kullanarak kullanıcılarının beklentilerini karşılamaya çalışmaktadır. Bu bağlamda son yıllarda popülerliği gitgide artan GÇ ise, 2016 yılından itibaren yapay zeka teknolojisini kullanmakta ve website sürümü, akıllı telefon ve tablet uygulamaları ile çevrimiçi veya çevrimdışı kullanım olanağı sunarak belki de sadece bilinmeyen kelimelerin anlamına bakmak için bile başvurulmuş bir çeviri aracı haline gelmiştir.

Yapay zekanın çeviri eylemine dahil edilmesi, çeviri teknolojileri alanında dönüm noktası olarak kabul edilebilecek bir gelişme sayılabilir. İlk kez 2016 yılında İstatiksel MÇ yönteminden Nöral Makine Çevirisi'ne (NMÇ) geçişle, NMÇ “MÇ endüstrisinde sık kullanılan bir araç haline” gelmiştir (Zajdel, 2019). NMÇ tıpkı insan beynindeki nöronlar gibi çalışan, uçtan uca öğrenme ve kendi kendini eğitme gibi önemli özelliklere sahip olan oldukça yeni bir MÇ türüdür. NMÇ dilbilimciler tarafından yazılan kurallara göre değil, bunun yerine çeviri sisteminin yapay öğrenme kurallarının ortaya koyduğu dil çözümlemeleri odaklı olarak işlev göstermektedir. Ancak bu kendi kendine öğrenmenin beraberinde getirdiği sınırlılıklar da mevcuttur. Yapay zeka her metin türü ve her dil çifti için eşit düzeyde bir gelişim göstermeyebilir; örneğin kelime düzeyinde bakıldığında, bir kelimenin birden fazla olası çevirisi olması durumunda sistem, bağlamı göz önüne alamayıp beklenen çeviri seçimini yapamayabilir veya söz konusu kaynak metindeki kelimenin erek dilde karşılığı mevcut olmayabilir. Böylelikle yanlış kelime seçimleri veya dil bilgisel hatalar yazar tarafından amaçlanan anlamı değiştirebilir veya bazı kelimelerin veya ifadelerin çevirileri atlanabilir. Özellikle

çevirisi atlanan cümleler dili çözümleyemeyişinden ötürü olduğu için bilinçli bir çeviri kararından da söz edilemez. Dolayısıyla, MÇ ile gerçekleştirilen çevirilerde çeviri sürecinde alınan kararların arka planındaki sebepler insan çevirmenin geçtiği bilişsel süreçlerden çok daha farklı bir şekilde ele alınmalıdır.

Yapay zeka, insan dilinin karmaşıklığını, dilin beraberinde getirdiği kültürel nüansları çözmekte henüz bir insan çevirmenden beklendiği kadar başarılı sonuçlar sunamasa da insan çevirmenlerin de gerçekleştirdikleri her çeviride %100 kabul edilebilir çeviri çıktıları elde edemedikleri bir gerçektir. İnsan doğasının gereği bilişsel, duyuşsal, psikolojik ve fizyolojik etkenler dışında insan çevirmenlerin sahip oldukları edinçler hatta dil yeteneği, tecrübe, mesleki yeterlilik gibi bileşenler çeviri sürecini, çevirmen kararlarını ve dolayısıyla çeviri çıktısını etkilemektedir. Dili çözümlemede, dil bilgisel açıdan kabul edilebilir çeviri çıktıları elde edilse bile özellikle dilin, edebiyatta daha karmaşık ve mekanik bir çözümlemenin ötesinde bilişsel ve duyuşsal yorumlamaya açık olması, kültürel nüansların çokluğu gibi durumlar hem insan çevirmen hem de yapay zeka için bir engel olarak düşünülebilir. Geçmiş yıllarda yapılan çalışmalar MÇ'lerinin başarısız veya yetersiz olarak görülen çeviri çıktıları üzerine odaklanarak MÇ adına bir ön yargı oluşturmuş durumdadır. Bu sebeple özellikle de edebi eserlerin çevirileri için MÇ kullanımı göz ardı edilmekte ve bu alanda yapılan bilimsel karşılaştırılmalı çalışmalar da literatürde kendine oldukça az yer bulmaktadır. Bilindiği üzere MÇ'nin gelişimine yönelik çalışmalar, genel kullanmalık metinleri, haber metinlerini ve teknik metinleri tercüme edebilen MÇ sistemleri üretmek üzerine yoğunlaşmıştır (Voigt ve Jurafsky, 2012). Metinsel materyalin makine tarafından kavranmasına ve makinenin özellikle tercüme edilmiş edebi metinlerden öğrenme yeteneğine çok az ilgi gösterilmektedir. Edebi MÇ kavramını ele alan çalışmalar bile erek metin odaklı olup süreçten çok ürünü merkeze almaktadır (Voigt ve Jurafsky, 2012). Özellikle başlangıçta dilbilimciler tarafından belirlenen kurallarla kelimesi kelimesine çeviri yapan geleneksel MÇ sistemleri için metinlerin altında yatan anlamı yakalamak ve aynı estetik duyguları iletme uygulaması güç bir sistem olmuştur. Bu sebeple geleneksel MÇ sistemleri dilin içinde bulunduğu cümle, metin ve bağlamın önemini anlamakta zorlanmıştır. Ancak NMÇ ile bu engellerin aşılabileceği, sisteme kabul edilebilir veri girişleri sağlanarak özellikle doğru çeviri önerileri veya düzeltmeleriyle, sistemin edebi metinlerde de gelişim gösterebileceği beklenmektedir.

Çeviribilimin tartışmalı konularından biri olan yazın çevirisi hem okuyucular için hem de çevirmenler için bazı sorunları beraberinde getirmektedir. Yazın çevirisinde cümleler arası bağlamdan yararlanmak, eserin yazarına, dönemine, türüne ve her iki dile ait kültürel öğelere ve söz sanatlarına hakim olmak çeviri kalitesini etkileyen önemli faktörlerdir. Aynı zamanda çevirmenlerin edebi metin çevirme yeteneği metnin “ikinci bir yazarı” olarak elzem bir bileşendir. Bahsi geçen bilgi birikimleri veya yetenekler ise hem akademik bir çeviri eğitimi sonucu hem de meslekte edinilen tecrübeyle zaman içinde gelişim gösterir. Yazın çevirisi için Lefevere (2001) “bir edebiyat eserinin farklı bir dinleyici kitlesine, o kitlenin eseri okuma biçimini etkilemek amacıyla uyarlanması” tanımını yapmaktadır. Roman, şiir, öykü ve tiyatro oyunlarındaki kelimelerin “süslü” anlatımı, yazar için sadece kelime oyunları yaratmaktan öte kendi stilini, dahili olduğu dönemin özelliklerini gösterme ya da basitçe okuyucuya estetik bir duygu katma amacı taşır. Çeviri edebi eser de benzer şekilde bu bileşenleri içinde barındırdığı sürece erek okuyucuya kaynak dildeki okuyucu için hedeflenen etkileri aynı şekilde yaşatmış olur. Ancak burada bahsi geçtiği üzere çevirmenin de sahip olduğu edinçler ve yetenekler elzemdir. Çeviri eserin kalitesini ve erek dizgedeki konumunu; çevirmenin dil, kültür, aktarım, alan, teknoloji edinci gibi edinçlere sahip oluşu, çevirmenin benimsediği çeviri stratejisi, ideolojisi veya yayın evlerinin edebi eser çevirilerindeki rolü ve etik kaygılar gibi bileşenler etkilemektedir. Ayrıca günümüzün bir gerçeği olarak teknolojinin çeviribilimin ayrılmaz bir parçası haline gelmesi, yazın çevirisinde MÇ’nin kullanımını yaygınlaştırmakta ve daha fazla araştırma ve inceleme konusunu haline getirmektedir.

Bu çalışmada çevirilerde kaynak ve erek dilleri karşılaştırıp ürüne odaklanmaktan ziyade, insan çevirmen ve GÇ tarafından bir metnin nasıl anlaşıldığı ve yeniden ifade edildiği incelenmek istenmiştir. Bu bilgiler ışığında, NMÇ olarak GÇ’nin yazın çevirisinde kullanılabilirliğini incelemek için araştırma nesnesi olarak seçilen Harper Lee’nin “To Kill a Mockingbird” (1960) romanı kaynak metni, Ülker İnce tarafından yapılan Türkçe çevirisi “Bülbülü Öldürmek” (2021) ve GÇ tarafından üretilen “Bir alaycı kuş öldürmek için”¹ (2022) erek çeviri metinleri çalışmanın örneklemini oluşturmaktadır. Araştırma verileri, Harper Lee’nin yazınsal yönünü ortaya çıkaran ve romanın ana fikrine yönelik kısımlarını içeren yerler belirlenip alıntılanarak

¹ Çeviriler, Google Çeviri masaüstü website sürümü aracılığıyla 13.12.2022 tarihinde gerçekleştirilmiştir. GÇ çıktıları ekran görüntüsü alınarak “Ek” bölümünde paylaşılmıştır.

oluşturulmuştur. Kaynak metni ve erek dildeki çeviri metinleri kapsayan alıntılardan oluşturulan veriler, insan çevirmen ve GÇ kararları bağlamında Gideon Toury'nin öncül normlarından yeterlilik ve kabul edilebilirlik ilkeleri ölçüt alınarak karşılaştırılmıştır. Bu amaçla, Harper Lee'ye özgü yazınsal özellikleri, NMÇ uygulamalarının çalışma prensiplerini ve insan çevirmenin yazınsal rolünün önemini inceleyen karşılaştırmalı analiz ve betimleyici karakterde bir inceleme yapılmıştır.

Çalışmanın örneklemini olan Harper Lee'nin "To Kill a Mockingbird" (1960) kitabının insan bir çevirmen tarafından yapılan ve son okuma, editöryal incelemeler gibi süreçlerden geçip basılan çevirisi ve GÇ tarafından saniyeler içinde çevrilen herhangi bir ön ya da son düzeltme yapılmayan ham çevirisinin karşılaştırılması ve seçilen romanın bir bütün halinde değil de seçilen cümlelerin tek tek çevrilmesi çalışma evrenindeki sınırlılıkları oluşturmaktadır.

Çalışmanın Konusu

NMÇ'nin uçtan uca öğrenme sistemi ile sürekli kendini yenileyerek daha doğal çevirilerin yapılmasını mümkün kılması, yapılan çevirilerin işlevselliğinin artmasının ve çeviri kalitesinin de zamanla iyileşebileceğinin bir göstergesi olabilir. Hali hazırda NMÇ sistemleri özellikle kullanmalık metinlerde hemen hemen birçok dil çifti için dilbilimsel kurallara uygun anlamlı çeviriler sunmaktadır. Ancak bir diğer açıdan NMÇ, insan bir çevirmen gibi erek ya da kaynak kültüre hakim olmadığı ve çeviri kararlarını belli kuramlar ışığında vermediği için çevirmenin çeviri esnasında geçtiği bilişsel süreçlerden geçmemektedir. Günümüzde MÇ'nin kullanımı hem çevirmenler hem de çeviri yapma amacı güden kişiler arasında yaygınlaşmaktadır. Dönem, klasik veya popüler kültür eserlerini de içeren yazın çevirisinde erek kitleye ulaştırılmak istenen iletinin niteliği ise çevirmenin sahip olduğu edinçler, edebi eser çevirme kabiliyeti, erek kültür hakimiyeti ya da benimsediği ideolojik sebeplere göre değişiklik gösterebilir. Bu sebeple bu çalışmada, yazın çevirisinde insan faktörünün önemi üzerinde durularak, insan ve NMÇ arasındaki farkların eleştirel bir bakış açısıyla incelenmesi amaçlanmıştır.

İnsan çevirmen ve GÇ tarafından yapılan çevirilerde, çeviri sürecindeki dil özelliklerinin ele alınışını daha iyi gözlemlemek için romandaki edebi karakterlerin kimliklerini oluşturan dilsel tercihlerin, sözcük seçimleri aracılığıyla nasıl karakterize

edildiği incelenmiştir. Seçilen romandaki olay örgüsü, Güney Amerika İngilizcesinin konuşulduğu Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) güney bölgesinde geçmektedir. Romandaki dilsel ve kültürel karşılaştırmalı analiz, İngilizce kaynak metinden seçilen alıntılar ile insan çevirmen tarafından yapılan ve yayımlanan Türkçe basım ve GÇ tarafından yapılan Türkçe çeviri arasındaki eşdeğerlik ve farklılıkların düzeyinin incelenmesi ve tanımlanması şeklindedir. Bu çalışma, kaynak dilin kültürel izlerini erek dile aktarırken insan çevirmen ve GÇ'nin sözcüksel ve anlatımsal seçimlerinin analizini göstermeyi de hedeflemiştir.

Çalışmanın Önemi

Bu araştırmayla MÇ'ne yönelik güncel teknolojik gelişmelerin neler olduğu, NMÇ ile yazın çevirilerinin nasıl daha iyi yapılabileceği sorusuna cevap bulmak amaçlanmıştır. Aynı zamanda yapay zeka ile günden güne kendini geliştiren NMÇ'nin ve yazın çevirisinin üzerine karşılaştırmalı bir değerlendirme yapılarak çeviri teknolojileri alanına katkı sağlanmak ve zamanla birçok metin türünde olduğu gibi edebi metinlerin çevirisinde de NMÇ sistemlerinden fayda sağlanabileceği gösterilmek istenmiştir. İnsan çevirmen ve NMÇ arasındaki farkların özellikle estetik duygunun ağır bastığı edebi eserlerde ne boyutta olduğu ve çevirmenin ne derece ön ya da son düzeltmeyle çeviride kaliteyi elde edebileceği araştırılmak istenmiştir. Ayrıca, insan çevirmen ve MÇ kararlarının bir başka değişle dilsel tercihlerinin karşılaştırılarak çevirilerde ön plana çıkan işlevlerin neler olduğu anlaşılmak istenmiştir. Dil edinci dışında kültür edincinin ve kaynak ve erek kültüre olan hakimiyetin çeviri çıktılarını ne derece etkileyeceği vurgulanmak istenmiştir.

Özellikle yazın çevirisinde insan çevirmen ve GÇ kararlarının kurgusal karakterleri yeniden erek dilde oluştururken, karaktere özgü dilsel davranışları ve kaynak dil ile erek dil arasındaki dil bilgisel ve sözcüksel farklılıkların çeviriye ne derece yansıdığı konusunda aydınlatıcı sonuçlar vermesi beklenmektedir.

Çalışmanın Amacı

Teknolojik ilerlemelerin getirdiği yeni bilimsel yaklaşımlar ve NMÇ sistemlerinin farklı metin türleri üzerindeki umut verici performansı göz önüne alındığında, NMÇ sistemleri için en büyük zorluk olarak algılanan edebi metin türleri üzerinde elde edebileceği

çeviri kalitesinin değerlendirilmesi araştırmanın çıkış noktası olmuştur. GÇ'nin hem sınırlılıklarını hem de potansiyelini göz önünde bulundurarak edebi metin türlerinden olan romanların GÇ ile ön ve son düzeltme olmadan çevrilmesinin dilsel, kültürel ve bağlamsal açıdan başarılı bir çeviri elde edip edemeyeceği incelenmek istenmiştir. Bu çalışma aşağıdaki sorular çerçevesinde şekillenmiştir;

- Google Çeviri tıpkı bir insan çevirmen gibi metnin bağlamını kavrayabilir mi?
- Google Çeviri insan çevirmenler gibi çeviri edinçlerini öğrenebilir mi veya metne uygun çeviri yöntemi benimseyebilir mi?
- Google Çeviri'nin etkisi altında kaldığı bir kültür olabilir mi?

Burada GÇ'den kasıt aslında GÇ'nin kullandığı yapay zeka teknolojisinin çeviride kaliteyi artırma süreçlerini incelemektir. Bu bağlamda araştırma nesnesi olarak yayınlandığı dönemden günümüze kadar hem edebi alanda hem de popüler kültürde büyük bir yer etmiş ve 2016 yılında yazarın vefatıyla tekrar gündeme gelmiş Harper Lee' nin “To Kill a Mockingbird” (1960) kitabı kaynak metin olarak seçilmiş, erek metin olarak ise kitabın Ülker İnce tarafından yapılan en güncel Türkçe çevirisi “Bülbülü Öldürmek” (2021) ve GÇ tarafından yapılan çeviri metninin çevirmen ve MÇ kararları bağlamında karşılaştırmalı incelemesi yapılmıştır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmanın kapsamında nitel bir araştırma yöntemi olan doküman inceleme yöntemi benimsenmiştir. Nitel araştırma yöntemlerinde elde edilen veriler belirli bir araştırma planı doğrultusunda elde edilir, sınıflandırılır ve yorumlanarak asıl sonuca ulaşılır (Arslanoğlu, 2016, s.78). Doküman inceleme;

- Kaynakları bulma,
- Okuma,
- Not alma,
- Değerlendirme

aşamalarından oluşmaktadır (Karasar, 2005; akt. Sak vd., 2021, s.230)

Doküman inceleme yönteminde konuyla ilgili olgu ve olaylar hakkındaki yazılı belgelerin analiz edilmesiyle veriler oluşturulur. Aynı zamanda araştırma alanıyla ilgili görüşme ve gözlem yapmaya gerek duyulmadan belge inceleme yoluyla istenilen bilgiye ulaşılır (Karataş, 2015).

Bu amaçla çalışmada, kaynak metin olarak seçilen “To Kill a Mockingbird” (1960) kitabının incelenmesinde doküman analizi yöntemi kullanılarak, kitabın olay örgüsü, karakterlerin kurgusal özellikleri ve dilsel tercihleri ve söz sanatları karşılaştırmalı analiz için tespit edilmiştir. Analiz sonucu elde edilen veriler kendi içlerinde sınıflandırılıp, erek metinlerle karşılaştırılmıştır. Kaynak metin ve erek metin arasındaki eşdeğerlilik Gideon Toury’nin öncül normlarından yeterlilik ve kabul edilebilirlik ilkeleri ölçüt alınarak değerlendirilmiştir.

Çalışmanın İçeriği

Çalışmanın birinci bölümünde literatür analizi ile MÇ’nin geçmişten günümüze hangi aşamalarla geliştiği, MÇ sistemleri ve çalışma prensiplerinden bahsedilmiştir. MÇ ve NMÇ sistemleri içinden GÇ’nin yazın çevirisinde kullanımı üzerine yapılan bilimsel çalışmalar sunulmuştur.

İkinci bölümde yazın çevirisi kavramı ele alınıp, çevirmenin yazın çevirisindeki rolü ve çevirmenlerin sahip olması gereken edinçlere değinilmiş, ulusal ve yabancı literatürde çevirmen edinçlerini irdeleyen kuramcıların görüşlerine yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde çeviri sürecindeki dilsel ve kültürel özelliklerin çevirmen ve GÇ tarafından nasıl ele alındığını incelemek için rastgele seçilen “To Kill a Mockingbird” (1960) kitabının olay örgüsünden, karakterlerden, kitabın geçtiği yer ve zamandan, yazar Harper Lee ve çevirmen Ülker İnce’den bahsedilmiştir. Yöntemsel çerçeve için Harper Lee’nin yazınsal özelliklerini, kitabın ait olduğu dönemin özelliklerini ve kültürel dil işaretlerini içeren alıntılar, deyim, kelime oyunları ve argo kelimeler kitabın insan çevirmen ve GÇ tarafından yapılan çevirileri ile karşılaştırılıp analiz edilmek üzere belirlenmiştir. Belirlenen örneklemeler Toury’nin yeterlilik ve kabul edilebilirlik ilkeleri baz alınarak karşılaştırılmalı incelemeye tabi tutulmuştur.

Dördüncü bölümde ise, kaynak metin “To Kill a Mockingbird” kitabından seçilen alıntılar, insan çevirmen ve GÇ tarafından yapılan çeviriler bir doküman analizi yöntemi

olan karşılaştırmalı analiz yöntemi ile incelenmiştir. Son olarak ise karşılaştırılan çeviri çıktıları kuramsal çerçeve ışığında yorumlanıp sonuçlandırılmıştır.

BÖLÜM 1: MAKİNE ÇEVİRİSİ

Çeviri ve teknoloji arasındaki ilişki 1950’lerde ABD ile Sovyetler Birliği arasındaki rekabetten ötürü başlayan Soğuk Savaş yıllarına kadar dayanmaktadır. Binlerce belgenin hızlı bir şekilde çevrilmek istenmesi ancak çeviri sürecinin verimsizliği çeviride makine kullanımı fikrine olan ilgiyi artırmıştır. Bu yıllarda kullanılan MÇ programları, kaynak dildeki her kelime için erek dilde eşdeğer kelime ve ayrıca kelime sırasına ilişkin bir dizi kural sunan iki dilli sözlüklere dayanıyordu. Çeviri için kullanılan makineler yeteri kadar iyi sonuçlar sunamadığı ve araştırmacıların anlamsal engellerin aşılamaz olduğunu düşünmeye başlamaları sebebiyle bu alandaki çalışmalar zamanla azalmaya başlamıştır. Ardından, ABD hükümetinin MÇ programlarının verimsizliği konusundaki endişesi sebebiyle ALPAC (Otomatik Dil İşleme Danışma Kurulu) kurulmuştur. 1966’da, MÇ’nin yavaş, verimsiz ve insan çevirisinden daha pahalı olduğunu iddia eden ve bu alandaki araştırmalara para yatırmaya değmeyeceği sonucuna varan eleştirel bir rapor yayınlanmıştır (Hutchins, 2003). Bununla birlikte rapor, çeviri sürecine yardımcı olacak bilgisayar temelli sözlüklerin ve veri tabanları gibi araçların geliştirilmesinin gerektiğini de vurgulamıştır. Sonuç olarak, ALPAC raporu makine çevirisi araştırmalarının dondurulmasına yol açmıştır (Chan, 2017).

1980’li yıllarla birlikte bilgisayarların piyasada yaygınlaşmasıyla otomatik çeviri araçlarına olan ilgi yeniden arttı (Cullen, 2020). Günümüze kadar otomatik çeviri sistemlerinden Kural odaklı, İstatistiksel, Hibrid ve NMÇ sistemlerinin geliştiğini ve daha çok kullanıldığını görmekteyiz. Otomatik çeviri sistemleri yanında BDÇ sistemleri de çeviri sektöründe önemli bir yol kat etmiş ve özellikle tercüme büroları ve profesyonel çevirmenler tarafından kullanımı artmıştır. Günümüzde en yaygın kullanılan MÇ sistemleri ise, Kural tabanlı, İstatistiksel ve son yıllarda kullanımı yaygınlaşan NMÇ sistemleridir. Ayrıca, her iki metodolojiyi birleştiren Hibrid MÇ sistemleri de bulunmaktadır. Aynı şekilde SDL Trados Studio, memoQ, Linguee, SmartCAT ve Fluency Now gibi BDÇ araçları da çeviri sürecinde yaygın olarak tercih edilen yazılımlardan birkaçıdır.

Çeviri sürecinde, çevirmenler için büyük kolaylıklar sağlayan MÇ ve BDÇ sistemleri arasındaki en önemli fark; bu iki yardımcı araçların farklı amaçlar için oluşturulmaları ve farklı bağlamlarda kullanılmalarıdır. MÇ, bir metnin insan müdahalesi olmadan

çevrilebilmesi için çeviri için gerekli tüm bilgileri tek bir programda birleştirmeyi amaçlar. Kaynak dildeki bir ifadenin veya cümlenin yapısını analiz etmek, onu kolayca çevrilebilir ögelere ayırmak ve daha sonra erek dilde aynı yapıya sahip bir ifade oluşturmak için tasarlanmıştır. BDÇ ise, terminoloji veri tabanı ve çeviri bellekleri olan ve çevirmenlerin kendilerine özgü çalışma verilerini kaydedip sonrasında kullanabildikleri ayrıca nitekim daha hızlı çalışmalarına yardımcı olan programlanmış yazılımlardır. MÇ’nde, çeviri gerçekleştirilirken (her ne kadar öncesinde ve sonrasında düzeltme için ihtiyaç duyulsa da) insan çevirmene ihtiyaç duyulmazken, BDÇ kullanan çevirmenler aktif bir şekilde çeviri sürecinin ve kararlarının içindedir.

1.1. Kural Tabanlı Makine Çevirisi

Kural tabanlı MÇ, ilk makine çevirisi yaklaşımlarından biridir ve iki temel bileşene dayanır: bir dizi dilbilimsel kural (morfolojik, sözdizimsel, anlamsal kurallar) ve hem kaynak hem de erek dilin (sözlük) bağlamsal bilgisi. Bu sistem, bir erek metin üretme sürecinde, kaynak metni ayrıştırmakla başlayan ve erek dilde bir metin üretmekle biten birkaç aşamadan geçer (Al-Batineh ve Al-Batineh, 2019). Kural tabanlı MÇ çalışma prensibi analiz, transfer ve üretim aşamalarından oluşup, kaynak dildeki verileri kurallara dayalı olarak erek dile aktarmaktadır (Sreelekha vd., 2018). Kural tabanlı MÇ sistemleri, kelimesi kelimesine çeviri yapmaktan ziyade kelimelerin farklı yerlere konmasına, bağlama göre farklı anlamlara sahip olmasına izin veren dilsel kurallara sahip olabilir. Bu metodoloji üç farklı aşamada bir dizi dil kuralı uygular; analiz, aktarım ve üretim (Costa-Jussà vd., 2012). Bu bağlamda, Kural tabanlı MÇ sistemleri, morfoloji, sözdizimi, sözcük seçimi, aktarım ve oluşturma kurallarının belirlenmesine dayalı olarak çalışır. Bunun içinde, uzmanların sistem için bir dizi kural oluşturmaları gerekir. Ancak tüm bu aşamalar göz önüne alındığında, Kural tabanlı MÇ “yeni kurallar oluşturmak ve sözcük veri tabanını genişletmek ve uyarlamak için bir mekanizma sağlasa da, bu değişikliklerin maliyeti genellikle çok yüksektir ve elde edilen sonuçlar da çoğu zaman maliyeti karşılamaz” (Tok, 2020, s.398). Ayrıca Kural tabanlı MÇ, aynı veya benzer dil ailelerinden yapılan çeviriler için olumlu sonuçlar verirken, farklı dil aileleri arasında yapılan çevirilerde olumsuz sonuç vermektedir (Systran, Apertium ve GramTrans, Kural tabanlı MÇ araçlarından birkaçıdır) (Balkul, 2015, s.23-24). Bu sebeple, Kural tabanlı sistemlerde sorun yaratan ve ilerlemeyen çalışmaların büyük bir

bölümü derlem tabanlı sistemlere yöneltilmiştir ve koşut derlemleri eğitim verisi olarak kullanan ilk yöntem olan Örnek tabanlı MÇ kullanılmaya başlanmıştır (Yıldız, 2014). Ancak Örnek tabanlı MÇ sistemlerinin “dezavantajı ise çok büyük ve hatasız eğitim verisine ihtiyaç duymasındır” (a.g.e. s.14).

1.2. İstatiksel Makine Çevirisi

MÇ alanındaki çalışmaların Kural tabanlı yaklaşımdan İstatistiksel yaklaşıma geçişi IBM’in CANDIDE sisteminin Kural tabanlı sisteme olan üstünlüğünün kanıtlanması ile başladığı söylenebilir (Kuşçu, 2015). İstatistiksel MÇ’nde sistemi eğitmek için koşut metinler kullanılır ve bu modeldeki ana fikir, mevcut çevirilerin örneklerini yeni bir çevirinin temeli olarak yeniden kullanmaktır. Yani sistem, önceden çevrilmiş metinleri (koşut metinler) istatistiksel olarak analiz etmeye dayanır. Koşut metinleri analiz ettikten sonra, sistem çevrilmiş metinlerden kendini bir nevi eğitir ve böylelikle en yüksek olasılığa sahip kelimeler çeviri için seçilir. İlgili dillerin önceden yazılmış sözdizimsel kurallarına dayanan Kural tabanlı MÇ’nden farklı olarak, İstatiksel MÇ sistemleri önceden tanımlanmış dil kuralları veya sözlüklere ihtiyaç duymaz. Örneğin, bir çalışmada, Besacier ve Schwartz (2015) kısa bir hikayeyi İngilizceden Fransızcaya çevirmek için İstatistiksel MÇ sistemini eğiterek, sonradan düzeltme ile daha hızlı bir şekilde edebi eserlerin çevirisinin sağlanabileceği sonucuna varmıştır. Bu örnekten de anlaşıldığı üzere İstatiksel MÇ’nde koşut metinlerle sistemi daha çok edebi metin türleriyle tanıştırmak, adeta edebi metinlere aşinalık kazandırmak belli başlı metin türlerinde daha başarılı çeviri çıktıları almayı kolaylaştırabilir.

MÇ alanında kaynak metne bağlı sözcüğü sözcüğüne çeviriden erek metnin dilbilgisel kurallarına uygun ve bağlama dayalı anlamlı çevirilere uzanan süreçte, çeviribilimin dilbilimden ayrı kendine has bir bilim dalı olarak görülmeye başlanması, dilbiliminin gölgesinden sıyrılarak farklı disiplinlerle olan ilişkilerinin gelişmesinin katkısı vardır. MÇ’nde daha yenilikçi yaklaşımların geliştirilmesinin önünün açılması sırasıyla çeviribilimin kendi başına bir bilim dalı olarak görülmesi ve disiplinler arası işlevinin ve öneminin artması hem çeviri işi için hem de MÇ için farklı yaklaşımların geliştirilmesine yol açmıştır.

1.3. Nöral Makine Çeviri Sistemleri

Adeta insan beynindeki nöronlar gibi çalışan ve uçtan uca öğrenme sistemiyle kendi kendini eğitebilen yapay zeka teknolojisi MÇ alanında devrimsel nitelikte değişiklikler yaratabilecek bir potansiyel taşımaktadır. NMÇ kaynak metin olarak girilen kelimeler ve ifadeler arasında önemli bağlamsal ilişkiler kurarak ve veri tabanındaki milyonlarca cümleyi inceleyerek kendi kendine dil kurallarını öğrenip çeviri işlemini gerçekleştirir.

Bu bölümde halihazırda internette farklı uygulamaları ile belli bir tanınırlık kazanmış, ayrıca NMÇ sistemi kullanarak çeviri hizmeti sunan sistemlere yer verilecektir. Günümüzde birçok farklı uygulama ile hayatımıza giren Google'ın sunduğu çeviri uygulaması, 100'den farklı dilde ücretsiz çeviri hizmeti sunarak sözcükleri, cümleleri ve web sayfaları desteklenen dillerin tüm kombinasyonları için çeviri yapabilmekte ve gerçek zamanlı sözlü çeviri alanında da önemli bir ilerleme göstermektedir (Aslan, 2018). 2006 yılında ilk kez Arapça-İngilizce dil çifti için çeviri hizmeti sunmaya başlayan GÇ, Ocak 2023 itibarıyla 133 dili destekleyen farklı çeviri araçları ile çeviri yapabilmektedir² (Wikipedia, 2023). 2011 yılında piyasa giren Yandex Çeviri (YÇ)³ ise, "101 dil için eşzamanlı çeviri, yazım sırasında ipuçları, çevirisi aranan sözcüklerin fonetik alfabeye yazılan telaffuz notları ile ses kayıtlarını ve kullanım örneklerini içeren" bir hizmet sunmaktadır (Yandex, 2022). Aynı şekilde, sözcüklerin, sesli girdilerin, fotoğrafı çekilen metinlerin, websitelerinin ve mobil uygulamalarının da otomatik çevirisini gerçekleştirebilmektedir. Microsoft Translate⁴ de 2016 yılında NMÇ sistemine geçiş yapmıştır (Microsoft Translate, 2022) ve 110 dil⁵ için farklı uygulamalarla hizmet sunmaktadır (Wikipedia, 2022). AWS (Amazon Translate)⁶ ise NMÇ sistemini kullanan ve Türkçe dahil 75 farklı dilde hizmet veren ücretli bir uygulamadır. İlk 12 ay 2 milyon karakteri ücretsiz çevirme sözü veren uygulama, sonraki kullanımlar için farklı fiyatlandırmalar ve teklifler sunmaktadır.

² https://en.wikipedia.org/wiki/Google_Translate Erişim Tarihi:26/01/2023

³ <https://ceviri.yandex.com.tr/> Erişim Tarihi:21/11/2022

⁴ <https://www.microsoft.com/en-us/translator/blog/2016/11/15/microsoft-translator-launching-neural-network-based-translations-for-all-its-speech-languages/> Erişim Tarihi: 21/11/2022

⁵ https://en.wikipedia.org/wiki/Microsoft_Translator#:~:text=As%20of%20December%202022%2C%20Microsoft,programmatically%20through%20the%20cloud%20services. Erişim Tarihi: 25/11/2022

⁶ <https://aws.amazon.com/tr/translate/> <https://aws.amazon.com/tr/translate/details/> Erişim Tarihi: 26/01/2023

Popüler makine çeviri araçlarının sırasıyla İstatiksel MÇ'sinden NMÇ sistemine geçiş yaptığı görülmektedir. İstatiksel MÇ'nin ve NMÇ'nin ortak iki noktası ise şu şekildedir;

- Her ikisi de sistemleri eğitmek için büyük miktarlarda insanlar tarafından çevrilmiş içeriğe (milyonlarca çevrilmiş cümleye kadar) ihtiyaç duyar.
- Her ikisi de potansiyel çeviriler listesine göre kelimeleri çevirerek iki dilli sözlüklerin aksine, bir cümlede kullanılan kelimenin bağlamına göre çeviri yapar. (Microsoft Translator, 2022)⁷

Bir çalışmada, NMÇ'nin yapay zeka teknolojisi sayesinde İstatiksel MÇ' ne göre daha az kelime biçimi hatası yaptığı ve morfolojik olarak zengin diller için potansiyel iyileştirmeler oluşturduğu da görülmüştür (Koponen vd., 2019). Koehn ve Knowles (2017) geleneksel MÇ sistemleri içinden İstatiksel MÇ ve NMÇ arasındaki farkları şu şekilde sıralamıştır;

- NMÇ sistemleri, akıcılık adına yeterliliği tamamen feda ederek kaliteyi düşürmektedir,
- NMÇ sistemleri, eğitim verilerinin miktarına göre daha dik bir öğrenme eğrisine sahiptir, bu da düşük kaynak ayarlarında daha kötü kaliteye, ancak yüksek kaynak ayarlarında daha iyi performansa neden olur.
- NMÇ sistemleri son derece düşük frekanslı kelimelerde İstatiksel MÇ sistemlerinden daha iyi performans gösterir, ancak yine de yüksek çekimli kategorilere (örneğin fiiller) ait düşük frekanslı kelimeleri çevirmede zayıflık gösterir.
- NMÇ sistemleri çok uzun cümlelerde daha düşük çeviri kalitesine sahiptir, ancak yaklaşık 60 kelimelik bir cümle uzunluğuna kadar daha iyi sonuçlar verebilir.
- NMÇ'nin dikkat modeli (attention model) her zaman kelime hizalama modelinin görevini yerine getirmez; ancak gerçekte önemli ölçüde bir sapmaya sebep olabilir.

NMÇ sistemlerinin temel çalışma prensibi veri tabanından milyonlarca örnek cümleyi tarayarak dil kurallarını öğrenip kelimeler ve ifadeler arasında önemli bağlamsal ilişkiler kurmaktır. NMÇ sistemlerinin bu temel çalışma prensiplerini anlamak için insan beyninin işleyişini anlamak gerekir. İnsan çevirisindeki ilk aşama öncelikle kaynak dildeki metnin tam olarak anlaşılması şeklinde düşünülebilir. Yani, anlamsal düzeyde bir sözlükte olduğu gibi sözcükleri bağlam dışında anlayarak ve ardından

⁷ <https://www.microsoft.com/en-us/translator/business/machine-translation/> Erişim tarihi: 21/11/2022

sözdizimsel düzeyde bir cümledeki kelimeleri bağlama uygun seçmek şeklinde bir çalışma prensibi benimsenir. NMC’de çeviriler, kelime bazında değil anlam bazında çözümlendiğinden bir metnin cümlelerinin tek tek çevrilmesi ile metnin tamamının çevrilmesi arasında önemli farklar oluşmaktadır (Küçükaya vd., 2018). Bu nedenle, NMC’nin sadece teknik ve basit bir dille yazılan metinler dışında, her dil çifti için eşit derecede olmasa da, zamanla her metin türünde (Toury’nin öncül normlarından) “kabul edilebilirlik” ilkesine uygun çeviriler üretebileceği savunulabilir.

1.3.1. Google Çeviri

1998 yılından bu yana farklı uygulamaları ile popülerliği artan Google’ın kullanıcıları için sunduğu web tabanlı hizmetleri şu şekildedir⁸;

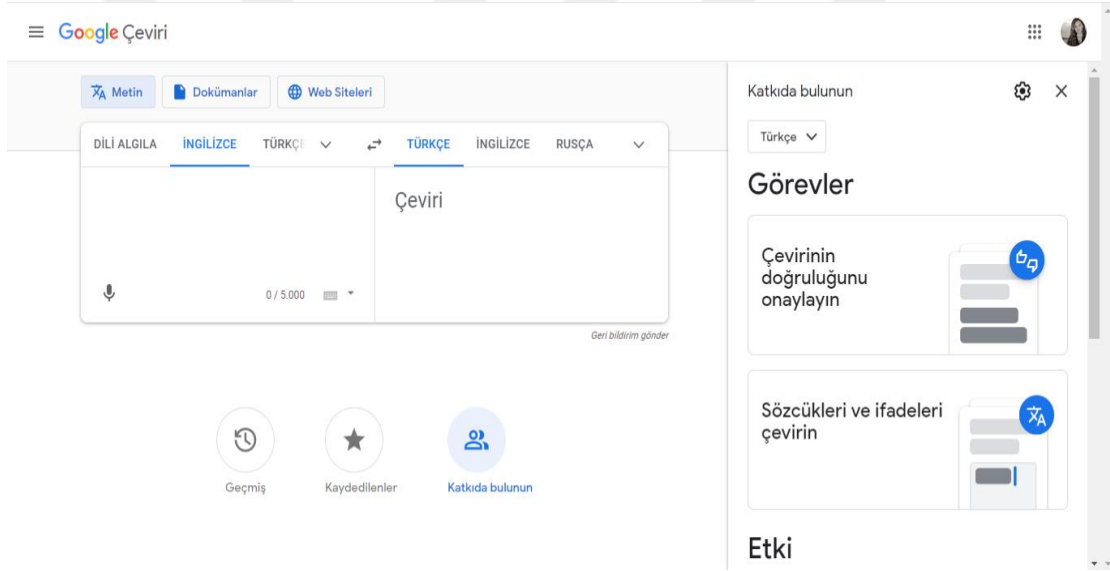
- Gmail (e-posta sistemi)
- Google Maps (harita, yol tarifi, uydu görüntüleri)
- Google Translate (çeviri sistemi)
- Google Drive (bulut depolama)
- Google Docs (kelime işlemci, ofis paketi yazılımı)
- Youtube (video görüntüleme ve paylaşma)
- Google Photos (fotoğraf depolama ve paylaşma)
- Google Calendar (zaman planlama ve yönetimi)
- Google Keep (not tutma)
- Google My Business (işletme profili)
- Google Duo (sosyal etkileşim).

Bu bölümde Google’ın ücretsiz ve basit kullanım arayüzü ile yaygın bir kullanıma sahip olan Google Çeviri (GÇ) uygulamasının dünden bugüne gelişimi ve çalışma prensiplerinden bahsedilecektir. GÇ ilk olarak Nisan 2006’da, Google tarafından geliştirilen web tabanlı, ücretsiz bir çeviri hizmeti sunan ve İstatiksel MÇ sistemi

⁸ https://en.wikipedia.org/wiki/Google#Products_and_services Erişim Tarihi: 26/01/2023

kullanılan bir çeviri aracı olarak ortaya çıkmıştır (Wikipedia, 2022)⁹. GÇ Türkçe dili için ilk kez 2009 yılında çeviri hizmeti vermeye başlamıştır. 2010 yılında Chrome gibi tarayıcılara entegre edilip ayrıca Android için de uyumlu olan, çevrilen metni telaffuz edebilme, resimdeki kelimeleri otomatik olarak tanıyabilme ve yabancı metin ve dilleri tespit edebilme gibi özellikler geliştirilmiştir (a.g.e., 2022). GÇ teknolojinin ilerlemesiyle birlikte yeni MÇ sistemlerini kullanmaya başlamıştır. 2016 yılında, İstatiksel MÇ'den NMÇ sistemine geçmiş ve sürekli öğrenen yapay zekâ teknolojileri sayesinde GÇ'nin özellikle çeviri piyasasında belli başlı metinleri (kullanmalık ve teknik metinleri) daha başarılı çevirdiği gözlemlenmiştir (Odacıoğlu, 2019, s.1379).

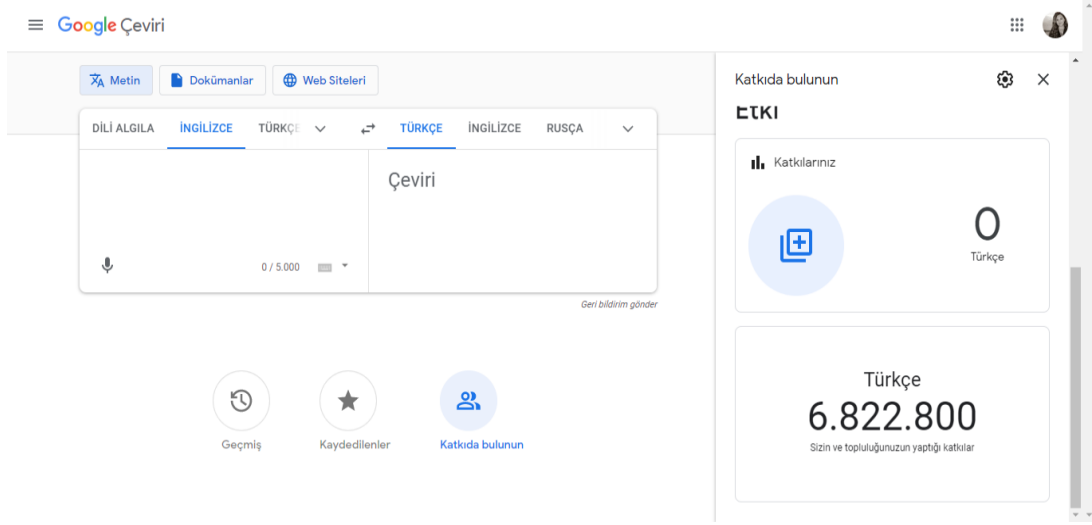
GÇ kullanıcılardan çeviri kalitesini artırmak için katkıda bulunabilecekleri bir sisteme de sahiptir.

Resim 1: Google Çeviri “Katkıda Bulun” Uygulaması.

Kaynak: Ekran görüntüsü görseli yazara aittir. <https://translate.google.com/contribute> Erişim Tarihi: 27/10/2022

⁹ https://en.wikipedia.org/wiki/Google_Translate Erişim Tarihi: 25/11/2022

Resim 2: Google Çeviri “Katkıda Bulun” Uygulaması.

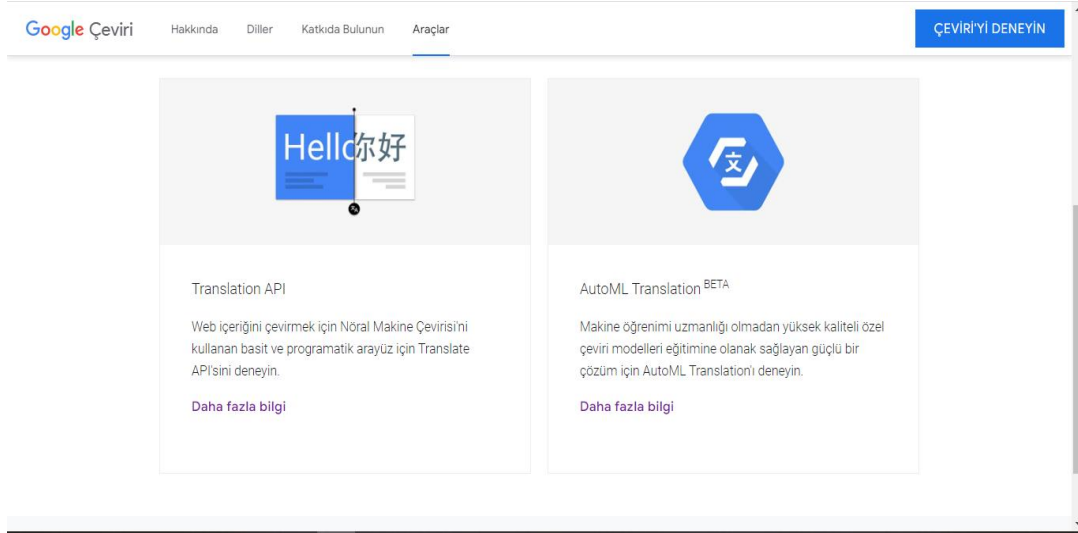
Kaynak: Ekran görüntüsü görseli yazara aittir. <https://translate.google.com/contribute> Erişim Tarihi: 27/10/2022

GÇ’nin çeviri iyileştirmesi için kullanıcılarına sunduğu bu uygulama aslında “kitle kaynaklı çeviriye” (crowdsourced translation) uygun bir örnektir. Kullanıcılar hem daha önce çevrilmiş kelime/cümlelerin çevirisini doğrulamakta hem de kendileri yeni çeviriler yaparak yapay zekanın öğrenme sürecini hızlandırmaya yardımcı olmaktadır. GÇ’nin yapay zeka sistemi, Google’ın makine öğrenimi araç seti TensorFlow ve Tensor Processing Units tarafından sunulan milyonlarca örnekten uçtan uça öğrenmeyi gerçekleştirmektedir (Johnson vd., 2017).

GÇ’nin bu kadar yaygın kullanımının bir diğer nedeni de 100’den fazla dilde çevrilmek istenen cümleyi veya metni yazarak, söyleyerek veya resmini çekerek çevrimiçi ya da çevrimdışı bir şekilde çevirebilmesidir. Hatta sözlü çeviri ile eş zamanlı bir şekilde sözlü girdiyi metne dönüştürebilmektedir. GÇ’nin kullanıcılar için sunduğu kolaylıklar şu şekilde sıralanabilir;

- Yazılı kelimeleri çevirme
- Diğer uygulamalardaki metinleri çevirme
- Resimlerdeki metni çevirme
- Konuşarak çevirme
- Çift dilli bir görüşmeyi çevirme

- Dokümanları ve web sitelerini çevirme
- El yazısı veya sanal klavye ile çeviri
- Google Çeviri'de metne dönüştürme
- Google Meet'te çevrilen altyazılar
- Çeviri geçmişini bulma ve yönetme. (Google, 2022)¹⁰

Resim 3: Google Çeviri Araçları

Kaynak: Ekran görüntüsü görseli yazara aittir. <https://translate.google.com/contribute> Erişim Tarihi: 27/10/2022

GÇ'nin kullanıcıları için sunduğu bir diğer uygulama ise işletmeler için Translation API ve AutoML Translation^{BETA} uygulamalarıdır. Bu uygulamalar sırasıyla, “web içeriğini çevirmek için Nöral Makine Çevirisi'ni kullanan basit ve programatik arayüz” ve “makine öğrenimi uzmanlığı olmadan yüksek kaliteli özel çeviri modelleri eğitime olanak sağlayan” programlardır (Google, 2022)¹¹. İşletmeler için sunulan bu araçlar sunduğu hizmete göre farklı fiyatlandırmalara tabiidir.

Özellikle kelime, cümle veya kısa metinler için dil çiftine göre değişkenlik gösteren başarı oranı ve kullanım kolaylığıyla popülerlik kazanan GÇ'nin bazı dezavantajları da mevcuttur. Terimsel tutarsızlıklar, deyim, yan veya mecaz anlamlı kelimelerin yanlış çevirisi, kısaltmaların veya özel isimlerin aktarılmaması gibi çeviri sorunları ile

¹⁰ <https://support.google.com/translate/?hl=tr#topic=9988463> Erişim tarihi: 27/10/2022

¹¹ <https://translate.google.com/intl/tr/about/forbusiness/> Erişim Tarihi: 09/11/2022

karşılaşılabılır. Ayrıca 5000 karakter¹² sınırının olması uzun metinlerin bağlamdan uzak çevrilmesine sebep olabilir. Etkileşimin, başka bir deyişle veri girdisinin fazla olduğu internet ortamının dominant dilleri için (İngilizce, Çince vb.) sürekli bir öğrenme süreci devam ederken, etkileşimin az olduğu uzak diller için yapay zekanın kendini geliştirmesi yani çeviri iyileştirme süreci daha yavaş ilerlemektedir.

1.4. Makine Çevirisinin Yazın Çevirisinde Kullanımı

MÇ sistemleri ve insan bir çevirmen arasındaki ilk dikkat çeken fark, insan çevirmenin doğası gereği, belli bir kültüre, ideolojiye yakınlık duymasından ötürü kaynak metne %100 sadık çeviriler yapamayabilir oluşudur. Kaynak veya erek metne sadık olsun ya da olmasın çevirmenin aldığı her karar çeviri işlevini etkileyeceğinden çevirmenin benimsediği çeviri yöntemi, kaynak veya erek kültüre olan yakınlığı ve sahip olduğu edinçler çeviri metninin oluşumunu etkilemektedir. Örneğin en basit haliyle geleneksel MÇ kaynak dile odaklanan (özellikle kaynak dilin sözcük dizimine sadık kalan) bir çeviri yöntemi benimserken, insan çevirmen öncelikli olarak kaynak metni çözümleyip erek dilin dilbilgisel yapasına uygun anlaşılır bir çeviri yapmayı hedefler. MÇ sistemleri içinden Kural tabanlı ve İstatiksel MÇ de önceden oluşturulan kuralları veya koşut metinleri baz alarak çeviri işlemini gerçekleştirdiği için metin türüne, metnin işlevine veya erek okuyucuya göre değişen çeviri yöntemleri benimsememektedir.

Yazın çevirisinde çevirmen, orijinal eserin okuyucuda bıraktığı duyguları aktarmayı amaçlayan, yazar ile okuyucu arasında bir aracı görevi görür. Biçimi çevirmeyi zorlaştıran şey, yalnızca yazarın yaptığı dil seçimleri değil, aynı zamanda bunların arkasındaki anlamın da kapsamlı bir şekilde analiz edilme ihtiyacıdır. Balkul da (2016, s.103) “biçim” ile “anlam”ın halen çevirmenler için çelişkili bir konu olduğunu öne sürmektedir. Bilhassa bu konuyu daha da problemli hale getiren şey; edebi metinlerde yazarın üslubunu erek dil ve kültür içinde yaşatabilmek yani yazarın kimliğini de erek okuyucuya aktarabilmektir. Voigt ve Jurafsky (2012) edebi metinlerde cümle düzeyinin ötesinde metinsel özelliğin önemini vurgulayarak, MÇ sistemlerinin bu önemi yakalamada düşük performans gösterdiğini belirtiyor. Ayrıca, MÇ’ni yazın çevirisinde

¹² https://support.google.com/translate/answer/6142478?hl=tr&ref_topic=7011659 Erişim Tarihi: 09/11/2022

kullanmak için, cümle düzeyinin üzerindeki söylem özelliklerinin MÇ sistemlerine dahil edilmesi gerektiğini vurguluyorlar.

Son yıllarda çevirilerin mutlak kalite algısından büyük ölçüde uzaklaşmış ve bir insan tarafından üretilen herhangi bir çevirinin, o insanın kaynak metni yorumlamasının gerçek bir yansıması olduğu şeklindeki bir fikre doğru yönelim baş göstermiştir (Drugan, 2013). Yakın zamana kadar ise, edebi metinlerin çevirisinde MÇ kullanımının yararlı ve kullanışlı bir araç olmayacağı görüşü hakimdi. Ancak bu görüşlere rağmen MÇ sistemlerinin özellikle edebi çeviri için ne derece başarılı çeviri çıktıları sunacağı araştırma konusu olmaya başlamıştır. Kuzman vd.'nin (2019) yaptığı bir çalışmada, Genzel vd. (2010) yazın çevirisi için bir şiiri İstatiksel MÇ sistemleriyle Fransızcadan İngilizceye çevirmiş; Greene vd. (2010) MÇ ile İtalyancadan İngilizceye ölçü ve kafiye kurallarına uygun çeviriler yapmayı başarmıştır, Jones ve Irvine (2013) tarafından Fransızcadan İngilizceye düzyazı ve şiir örneklerinin MÇ ile çevrilip incelendiği görülmüştür. Ayrıca Besacier (2014), İstatiksel MÇ ile İngilizceden Fransızcaya çevrilen edebi metinler için sadece son düzeltme ile insan çevirmenle aynı kalite düzeyine ulaşmasa da, sıfırdan bir çeviri yerine önceden çevrilmiş bir edebi metnin son düzenlemesinin kullanılabileceğini ortaya çıkarmıştır. Toral ve Way (2015), İspanyolcadan Katalancaya edebi metinlerin İstatiksel MÇ ile çevirisini konu alan bir araştırma yapmıştır ve kullanılan İstatiksel MÇ modelleri insan çevirmenler tarafından değerlendirilmiştir. İnsan çevirmenler çevirilerin %60'ının profesyonel insan çevirisiyle karşılaştırılabilir kalitede olduğunu düşünmüşlerdir. 2018'de aynı yazarlar İngilizceden Katalancaya İstatiksel MÇ ve NMÇ modelleri geliştirip, bu modelleri edebi metinlere göre uyarlayıp otomatik ve insan değerlendirmesine göre çeviri çıktılarını karşılaştırdılar. Her iki yöntem de NMÇ sisteminin daha iyi performans gösterdiğini ve İstatiksel MÇ sistemine göre %11'lik bir görece iyileşme sağladığını ortaya koymuştur (Toral ve Way, 2018). Moorkens vd. (2018) İngilizceden Katalancaya yazın çevirisi için uyarlanmış İstatiksel MÇ ve NMÇ sistemlerini karşılaştıran çeviriler gerçekleştirip, altı katılımcıyla çevirilerde son düzeltme gereksinimi duyulup duyulmadığını ölçmüştür. Bulgular, tüm katılımcıların NMÇ'nin en hızlı şekilde sonradan düzenlendiğini ve sıfırdan çevirinin en çok zaman alan çeviri olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca, NMÇ modeli, İstatiksel MÇ aracına göre daha akıcı ve yeterli çeviriler üretmiştir.

Matusov (2019), NMÇ için özel olarak tasarlanmış kendi sınıflandırma sistemi ile yazın çevirisinin NMÇ'sinde kullanımının manuel bir değerlendirmesini yapmıştır ve çoğunlukla daha kısa cümleler olmasına rağmen, Almancadan İngilizceye çevrilen cümlelerin %30'a kadarının kabul edilebilir kalitede olduğunu belirtmiştir. Toral vd. (2020) MÇ için uyarladıkları Transformer'ı kullanarak, alana özgü önemli miktarda koştur veri (orijinal romanlar ve çevirileri) içeren girdi ile İngilizceden Katalancaya romanlar için elde edilebilecek çeviri kalitesini tespit etmek için bir MÇ sistemini eğitmişlerdir.

Görüldüğü üzere yazın çevirisinin MÇ'nde kullanımına dair yapılan çalışmalar özellikle son yıllarda ciddi bir artış göstermiş; araştırmacılar hem etkili MÇ sistemlerini keşfetmek hem de metin türüne hatta yazarına uygun MÇ sistemlerini eğitmek için çalışmalar gerçekleştirmişlerdir. Ayrıca çevirmenlerin "post-editing" süreciyle ilgili teknoloji edincine dair önemli çıkarımlar yapılmış, çevirmenlerin bir nevi eli ayağı olan bilgisayarların çeviri sürecindeki yerine ve kullanımına vurgu yapılmıştır. Literatürde MÇ'nin yazın çevirisinde kullanımını inceleyen Türkçe kaynaklar tarandığında, çoğunlukla GÇ, YÇ gibi NMÇ sistemlerinin dil öğretiminde kullanımı, MÇ sonrası "post-editing" veya kullanmalık metinlerin çevirisi üzerine yapılan çalışmalarla karşılaşılmıştır. MÇ'sini yazın çevirisinde kullanımını inceleyen sadece 5 çalışma ile karşılaşılmıştır (bkz. Koçer Güldal & İşisag, 2019; Özcan, 2020; Arkan, 2021; Arkan, 2022; Ayık Akça, 2022).

1.4.1. Google Çeviri'nin Yazın Çevirisinde Kullanımı

Özcan (2020, s.163) "çeviri sürecinde sözcük yerine cümlelerin yapısını ve anlamını temel alan Google Çeviri'nin" yazın çevirisinde diğer metin türlerine göre daha az tercih edildiğini öne sürmektedir. Bunun nedenlerinden biri geçmiş yıllarda GÇ'nin Türkçe-İngilizce dil çifti için istenen çeviri çıktıları verememiş olmasıdır. Ancak 2016'dan beri yapay zeka teknolojisini kullanan GÇ gün geçtikçe çeviri kalitesini iyileştirmektedir. Costa-Jussà vd. (2012) çeviri sürecinde kullanılan beş tür bilginin öneminden bahsetmiştir; orijinal metni anlamamızı sağlayan kaynak dil bilgisi, erek dilde tutarlı bir metin üretmeyi mümkün kılan erek dil bilgisi, kaynak ve erek diller arasındaki konu/alan bilgisi ve genel bilgi ve son olarak sosyo-kültürel açıdan kaynak ve erek kültürlerin gelenek ve görenekleri hakkında bilgi. GÇ'nin bahsi geçen bu

bilgilerden kaynak ve erek dil bilgisi dışında diğer bilgilere yeteri kadar sahip olmadığı düşünüldüğünde, GÇ'nin neden hala bir insan çevirmen kadar başarılı çeviriler yapamadığı daha net anlaşılmaktadır. Buradaki asıl önemli soru GÇ'nin de bu bilgilere sahip olabilme yetisi ve bu bilgiler ışığında sunacağı çeviri çıktılarının çeviri kalitesi açısından öneminin ne olacağıdır. Garg ve Agarwal'ın bahsettiği gibi (2018, s.1) makine çevirileri için “bir dildeki tüm kelimelerin başka bir dilde eşdeğer kelimeye sahip olmaması, verilen iki dilin tamamen farklı yapılara sahip olması ve kelimelerin birden fazla anlamı olması” beklenen %100 başarılı çeviri çıktısı alma konusunda önemli bir engeldir. Ancak günümüzde yapay zekanın kapasitesinin henüz tam olarak keşfedilmediğini düşünürsek, gelecekte GÇ gibi yapay zeka teknolojilerini kullanan MÇ sistemlerinin ne derece başarılı çeviriler sunacağını günümüz verileri ışığında değerlendirip kesin hükümlere varmak doğru olmaz.

NMÇ sistemleri içinden GÇ'nin yazın çevirisi alanındaki kullanımı üzerine yapılan bilimsel çalışmalar ise oldukça güncel ve literatürde az bir yer tutmaktır. Kuzman vd. (2019), çalışmasında romanların İngilizceden Slovenceye çevrilmesi için tasarlanmış bir NMÇ sisteminin otomatik ve insan değerlendirmesini karşılaştırmıştır. Tasarlanmış sistemi eğitmek için küçük bir bütüncü hazırlanmış, değerlendirme sonuçları tasarlanmış NMÇ'nin GÇ'den daha kötü sonuçlar verdiğini göstermiştir. Bununla birlikte, yazarlar iki ilginç bulgu bildirmiştir; manuel çeviriye kıyasla daha düşük kaliteye rağmen verimlilikte artış ve belirli bir yazara göre uyarlanan sistemin umut verici sonuçlar elde etmesi. Bu bulgular neticesinde, aynı yazarın önceki çevirilerini kullanarak, daha büyük edebi derlemelerden eğitilmiş bir modelle yazara özel NMÇ sistemlerinin oluşturulması için bir kapı açılabilir.

Ulusal literatürde ise, Türkçe-İngilizce dil çifti için GÇ'nin yazın çevirisinde kullanımını inceleyen çalışmalara bakıldığında 3 çalışma ile karşılaşılmıştır (bkz. Koçer Güldal & İşısağ, 2019; Arıkan, 2021; Arıkan, 2022).

Başarılı bir çeviri için doğruluk, akıcılık ve yeterlilik çeviride kaliteyi sağlayan önemli bileşenlerdir. Yazın çevirisi bağlamında bu üç bileşenin de sağlanabilmesi için, dil bilgisi dışında, alan bilgisi ve kültür bilgisi çok önemlidir. Çünkü çevirmen sadece kaynak metnin dilsel problemleriyle değil beraberinde kaynak metnin kültürünün aktarımıyla ilgili problemleri de çözmelidir. Nasıl ki yazarın etkisi altında kaldığı

kültür, dönem ya da sanatsal akımlar metnin özünü oluşturuyorsa, çevirmen için de bu değişkenler eviri metninin özünü önemli ölçüde etkilemektedir. Aynı şekilde çevirmenin, çevirisini yaptığı metnin türünü ve özelliklerini bilip buna uygun çeviriler gerçekleştirmesi biçim benzerliği açısından da elzemdir. Bu önemli bileşenlerin dahil edildiği özel makine eviri sistemleri geliştirilse de, G gibi yaygın kullanılan araçlara hala bu bileşenlerin entegre edilmemiş oluşu yazın evirisindeki kalitenin neden beklentilerin altında kaldığının cevabı olabilir.

BÖLÜM 2: YAZIN ÇEVİRİSİ

Yazın çevirisi dünyanın farklı yerlerindeki insanların hayatları, kültürleri, sosyo-ekonomik durumları, siyaset ve dinleri hakkında önemli ve ayırt edici nüanslar içererek farklı toplumdaki insanlar arasında bir köprü görevi görmektedir. Belki de bu sebeple yazın çevirisi, çevirinin en zorlu alanlarından biridir. Amacın doğru bilgiyi başka bir dile aktarmak olduğu teknik metin çevirilerinden farklı olarak yazın çevirisi, duyguların aktarılması, edebi eserin okuyucular üzerindeki etkilerinin yeniden yaratılması gibi önemli hususlar içerir. Bu etkiler ise yazarın edebi üslubu aracılığıyla gerçekleştirilir. Yazar, kurmaca bir metin oluşturmanın yanında okuyucunun metni okurken deneyimleyebileceği ve adeta okuyucunun bir parçası olarak hissedebileceği belirli bir atmosfer yaratıp, kendine has stilini de metnin içine işler. Yani yazar, duygularını ve fikirlerini belirli dilsel seçimleriyle ima edip, kendine özgü bir üslup yaratır. Bu üslup, cümle uzunluğu, kelime seçimi, diyalog ve söz sanatlarını içerir. Benzer şekilde yazın çevirisinde de ikinci bir yazar olarak düşünülen çevirmenin dil, kültür, alan bilgisi, mesleki tecrübesi gibi bireysel özellikleri yanında kaynak metnin yazarını, üslubunu bilmesi ve metin türüne uygun çeviri yöntemleri benimsemesi ayrıca eseri yayımlayan yayın evi gibi dış bileşenler yazarın erek metindeki üslubunun nasıl oluşacağını etkiler.

Edebi metinler genel bir bakış açısıyla lirik, dramatik ve epik şiiri kapsayan şiirler; kısa öyküleri ve romanları kapsayan kurmaca metinler ve trajedi ve komediyi kapsayan tiyatro oyunlarının hepsidir. Edebi metinlerde içerik kadar kelime seçimleri de çok önemlidir. Kullanmalık veya teknik metinlerden farklı olarak edebi metinler, yazarın üslubunu yansıtan dil bilgisi dışında, kültürel (sosyal-tarihsel) bilgiyi de içerir. Edebi eserin özünü oluşturan dönemin edebi, sosyal ve siyasi iklimini dikkate almak gereklidir. Çevirmenin ise buradaki amacı sadece dilsel bir aktarım yapmaktan ötedir. Özellikle kültürel ifadeleri veya belli bir bölgeye ait özel kalıplaşmış yapıları aktarırken çevirmenin uygulayacağı stratejiler büyük önem taşımaktadır. Bunlardan en önemlisi de çevirmenin kendisini çeviri eserde ortaya koyması veya koymamasıdır. Bir başka deyişle çevirmenin yerlileştirme veya yabancılaştırma stratejilerini kullanması erek okuyucu için edebi eserden alacağı zevki de değiştirebilir. Venuti (1995) yerlileştirmeyi, çevirmeni “görünmez” kılan ve kaynak dildeki yabancı değerleri ve inançları erek okuyucu için azaltıp, akıcı ve şeffaf bir ürün veren strateji olarak tanımlar.

Yabancılaştırma ise aksine kaynak dile bağılı kaldığı için yabancılaştırıcı bir etkiye sahiptir, böylece okuyucunun çeviri bir eser okuduğunu ve çevirmenin “görünür” olduğunu fark etmesini sağlar.

Edebi eserlerin türüne göre uygun çeviri yöntemleri ve stratejilerin geliştirilmesi gereklidir. Aynı şekilde yazın çevirmenlerinin de sadece edebi eserin türünün gerektirdiği özelliklere hâkim olması yeterli değildir. Romanların çevirisinde çevirmenlerin romanın türüne, yazıldığı döneme, içerdiği söz sanatlarına ve yazarının yazınsal özelliklerine göre çeviri stratejileri belirlemesi gerekebilir.

2.1. Romanların Yazınsal Özellikleri ve Çevirisi

Reiss (2001) metin türleri ile çeviri yöntemi arasında ilişki kurmak amacıyla metinleri işlevlerine göre sınıflandıran ilk işlevsel modeli oluşturmuştur. Reiss’ın öne sürdüğü anlatıcı metinler (ör. romanlar ve şiirler) estetik yönle odaklanır; buda erek metin okuyucusunun biçim ve içerik arasındaki ilişkinin aynısını deneyimleyebilmesi için çeviri eyleminin bir üslup etkisi üretmeye yönelik olması anlamına gelir. Romanlarda yazarı en görünür kılan bileşen yazarın üslubudur. Kelimelerin, cümle yapılarının, edebi araçların vb. seçimi, edebi eserin estetiğine katkıda bulunur yani yazarın eserdeki üslubunu şekillendirir. Aksoy Arıkan (2022, s.228) roman çevirisinin çeviri sürecini “kavrama ve aktarma olarak iki aşamalı bir süreç olarak” değerlendirilmesi gerektiğini ve roman çevirmeninin, “hem dilbilimci, hem edebi kuramcı, hem de bir eleştirmen niteliğine” sahip olması gerektiğini vurgulamaktadır. Roman çevirisinde üzerinde durulması gerekenler şu şekildedir:

- Romanın hangi amaçla yazıldığı ve hangi hedef kültüre çevrileceğinin bilinmesi, uygun çeviri stratejilerinin belirlenmesi,
- Roman metninin bütünlüğünün anlaşılması ve romanı oluşturan unsurların birbiriyle ilişkisinin çözümlenerek ortaya konulması,
- Romanın biçimsel özelliklerinin gözden kaçırılmaması, dilsel özelliklerin aktarımı,
- Romanda geçen kurmaca olaylarla ilgili çokselsliliğe dikkat edilmesi, farklı bakış açılarının ve karakterlerin söylemlerinin yarattığı çok dilliliğin korunması,

- Roman çok eski bir dönemde ya da hedef kültüre tanıdık olmayan bir kültürde yazıldıysa hedef okura yabancı olan tarihsel ve kültürel unsurların aktarımında yöntem belirlenmesi. (Aksoy Arıkan, 2022, s.228)

2.2. Yazın Çevirisinde Çevirmenin Rolü

Yüzyıllardır süregelen bir uğraş olan çevirmenlik, insanları birbirine bağlayan ve iletişimin devamlılığını sağlayan elzem bir meslek olmuştur. Mütercim ve tercüman olarak iki farklı iş alanına ayrılan çevirmenliğin, günümüzdeki çalışma koşulları ve sektör beklentileri göz önüne alındığında iş yükünün bu iki alandan ibaret olmadığını görmekteyiz. Her geçen gün yenilenen ve değişen iş alanları çevirmenlik mesleğinin tanımını da değiştirmiştir. Çevirmenlik bir dildeki ifadenin başka bir dildeki karşılığını bulmaktan çok daha karmaşık ve incelikli bir çalışmanın ve bilginin de gerekli olduğu bir meslektir. Çevirmenin sahip olduğu tüm kültürel ve sosyal özelliklerin yanı sıra aldığı çeviri eğitimindeki bilimsel yaklaşımlarının ve sahip olduğu bilişsel bilgi dağarcığının toplamı çevirmenin kimliğini oluşturur (Özcan, 2019).

Özellikle edebi metin çevirmenleri, her şeyden önce, işlevsel ve dilbilimsel ölçütlere ek olarak, yazarın özgün yaratıcılığını ve eserin estetik ölçütlerini de aktarmalıdır. Çevirmenin buradaki amacı, çevrilen edebi eserin orijinal eserlerle aynı olması için dilsel açıdan doğruluk, akıcılık ve yeterlilik ile estetik açıdan sanatı birleştirmektir. Edebi metin çevirmenleri diğer hiçbir yazılı metin çevirmenlerinin taşımadığı bir sorumluluk taşır; çeviri sürecinin odak noktasında olup, çeviri sürecindeki temel ilke ve yaklaşımların merkezinde yer alır. Edebi eserin bir dil sisteminden kendisinden farklı olan başka bir dile aktarılması sırasındaki tercihlerinden sorumlu olur (Yaseen, 2020). Yazıcı (2011) yazın çevirisi için çevirmenin karşılaştığı en büyük engelin yazarın anlatımsal kimliğini erek okura aktarabilmek olduğunu belirtmiştir. Çevirmen için iletişimsel bir aktarımın ötesinde erek metnin ikinci bir yazarı gibi kültür aktarımıyla beraber benzer estetik duyguları erek okuyucuya hissettirmesi elzemdir.

Çevirmenin çeviri sürecinde dikkat etmesi gereken bir diğer nokta yazara özgü özelliklerin aynı şekilde çeviri esere yansması, erek okuyucunun kendini kaynak eserden uzak bir eser okuyormuş gibi hissetmemesidir. Çevirmen kararlarının devreye girdiği çeviri metinleri kültürel uyarlama ve kültürel anlama düşüncesinin dışında belli

ideolojilere göre şekillendiğinde, kaynak metin içerik olarak temel paradigmasını yani kendi kimliğini de yitirmiş olacaktır (Neydim, 2020).

Yazın çevirisinde çevirmenler tıpkı bir metin yazarı gibi dilsel öğeler arasında seçim yapıp edebi metnin biçimini şekillendirdiği için kendilerine özgü bir çeviri stili oluşturmuş olurlar. Aynı zamanda yazın çevirisinde yazarın benimsediği üslubu anlayabilmek ve bunu aynı şekilde benzer duyguları uyandırmak için çeviri eserde uygulayabilmek çevirmenleri belki de en çok zorlayan işlerden biridir. Bu nedenle bir yazın çevirmeninin her zaman yazarın yalnızca okuyuculara hangi mesajı iletmek istediğinin değil, aynı zamanda onları nasıl iletmek istediğinin de önemli olduğunu aklında tutması gerekir (Veverec, 2017). Yazarın üslubundan uzaklaşan çevirmen, okuyucuda belirli bir duygu uyandırma işlevi gören birçok örtük anlamı da atlamış olacaktır. Özcan'ın da (2019) belirttiği gibi “kimi zaman bir argo ifade, kimi zaman dini bir söylem, kimi zaman da mizahi bir repliğin hedef dilde eşdeğer biçimde aktarılması gerekir.” Bu sayede çevirmen edebi eserin sadece dilsel aktarımından öte okuyucuya sanatsal ve estetik bir duygu kazandırma, yazarın eserine yansıttığı üslubu okuyucuya hissettirme gibi işlevleri de yerine getirmiş olur. Dahası, yazın çevirisi, belirli bir kültürdeki bir edebiyat eserinin yeniden yazılması veya yeniden yaratılması işlevi görür; bu sayede çevirmen yalnızca bir aracı olarak değil, aynı zamanda o eserin ikinci yazarı olarak hizmet ederek çeviri görevinin zorluğunu ikiye katlar.

2.2.1. Çevirmenin Sahip Olması Gereken Edinçler

Serbest, kamu ya da özel sektörde çalışan çevirmenlerden beklentiler sadece salt çeviri eylemini gerçekleştirmesinden ibaret değildir. Çeviri eğitimi veren üniversite ve yüksekokulların izlencelerinde büyük bir yer eden edinçler dışında, çevirmenlerin meslek hayatlarında ihtiyaç duyacağı başka önemli yetiler de mevcuttur. İş organizasyonu sağlama, müşteri ilişkilerini iyi yönetme, alandaki ve piyasadaki gelişme ve yeniliklere ayak uydurma, ekiple uyumlu çalışma, zaman ve kalite yönetimi, kriz yönetimi, çalışma ortamının düzenlenmesi gibi birçok farklı iş ve eylemler de çevirmenlerden beklenmektedir.

Hem çeviri derneklerinin hem de akademinin uzun yıllar süren çalışmalarının etkisiyle, 2013 yılında Mesleki Yeterlilik Kurumu (MYK) tarafından oluşturulan kurul ortak amaçlar doğrultusunda hazırladığı protokol ile çevirmenlik mesleğinin belli standartlara

kavuşmasına yardımcı olmuştur. Buna göre Çevirmen (Seviye 6) Ulusal Meslek Standardında meslek tanımını şöyle yapmıştır:

“Çevirmen (Seviye 6), ilgili mevzuat ve/veya sözleşme, İSG önlemleri, kalite standartları ve hizmet prosedürleri çerçevesinde çeviri süreçlerinin iş organizasyonu ile hazırlık faaliyetlerini gerçekleştiren; sözlü çeviri, işaret dili çevirisi ve/veya yazılı çeviri faaliyetlerini yürüten ve bireysel mesleki gelişimini sağlayan nitelikli kişidir.

Çevirmen (Seviye 6), yazılı çeviri hizmetlerinin sunulduğu durumlarda, bir dildeki çeşitli nitelikte belgelerin, fikir ve sanat eserlerinin, çeşitli medya ve çoklu ortam materyalleri içeriğinin, bir erek (hedef) dile aktarılması ve yerleştirilmesi çalışmalarını; sözlü çeviri hizmetlerinin sunulduğu durumlarda, farklı dili/dilleri konuşan katılımcıların bulunduğu toplantı, konferans gibi ortamlarda ve görüşmelerde katılımcılar arasında, bir dildeki sözlü iletilerin ardıl veya simültane olarak erek (hedef) dile/dillere aktarılması faaliyetlerini; işaret dilinin kullanıldığı ortamlarda, bu dilde iletilenleri sesli dile, sesli veya yazılı bir dille ifade edilen içeriği de işaret diline çevirmeye yönelik faaliyetleri yürütür.

Çevirmen (Seviye 6), çeviri sürecinde üstlendiği bölümün uygulama ve yönetiminden sorumludur. Bu kapsamda işin niteliğine göre bazı durumlarda ekip çalışmasının aktif bir üyesi olarak çalışır. (MYK, 2012, s.7)”

Günümüzde çevirinin sadece bir ürün ya da süreçten ibaret olmadığı bir gerçektir ve sektörde istihdam edilen çevirmenlerin dil edinci, aktarım edinci, metin edinci, kültür edinci, kuramsal edinç ve teknoloji edinci gibi çeviri edinçlerine sahip olması beklenmektedir. Ancak bu çeviri edinçlerinden farklı olarak çeviri işini gerçekleştiren bireylerin kazanmaları gereken sektörün de gerektirdiği bazı farklı edinçler mevcuttur. Bu edinçleri ise çevirmen edinci başlığı altında toplamak mümkündür. Çevirmen edinci kavramı hem literatürde hem de çeviri eğitim programlarında kendine çeviri edinci kadar geniş bir yer bulamasa da çeviri sektörü çevirmenlerde bu edinçleri aramaktadır

Eser (2014, s.148) çevirmen edincini çeviri edincinden ayrı ve üst kavram olarak ele almak gerektiğini ve çeviri edincinden ziyade çevirmen edinci kavramının öne çıkarılmasının hem geleceğe yönelik hem de işlevsel bir yaklaşım olabileceğini öne sürmektedir. Yazar, “Çeviribilimde Edinç Araştırmaları” kitabında çevirmen edinci modelini “teknik beceriler, kavramsal beceriler ve insan ilişkiler” olarak üç başlık

altında toplamıştır (Eser, 2015). Teknik beceriler, çeviri alt edinçleri olarak belirtilen iki dillilik, kültür, metin, konu, stratejik, araştırma, kuramsal ve araçsal alt edinçlerden oluşurken; kavramsal beceriler planlama, örgütlenme ve denetlemeden ve son olarak insan ilişkileri ise yöneltmeden oluşmaktadır. Eser'in (2015) çalışmasında önerilen diğer alt edinçler ise; kaynak ve erek dil/kültür bilgisi, kuramsal bilgi, çok dilli çevrilebilecek metin oluşturma bilgisi, araştırmaya yönelik üst bilgi ve beceri, elektronik araçlarla ilgili bilgi, proje tasarımı bilgisi ve pazarlama bilgisidir. Bahsi geçen edinçler aslında ikinci bir yazar olarak çevirmenlerin üsluplarının çevirilerine nasıl yansıtacağını belirleyen önemli bileşenlerdir. Akademik çeviri eğitimi ile sektör arasında beklenti uyumsuzluğunun ortadan kalkması adına çevirmen adayının günümüz şartlarında kendini geliştirebilmesi ve mesleki anlamda ilerleyebilmesi için bahsi geçen bazı özel yetilere sahip olması gerekmektedir (Köktürk ve Türkmen, 2020, s.189). Bu durumda, çeviri eğitiminde öğrencilerin meslek algısını bilişsel düzeyde idrak etmeleri ve sektörde başarının ve sürekliliğin oluşması için işletme, pazarlama, planlama, kriz ve zaman yönetimi, teknoloji kullanımı (BDÇ araçları ve MÇ sistemleri) ve insan ilişkilerine yönelik belli başlı edinçlerin kazandırılması gereklidir. Yazıcı da (2007) bahsi geçen edinçlerden farklı olarak “elektronik araçlarla ilgili bilgi, proje tasarımı bilgisi ve pazarlama bilgisi” gibi sektörün de çevirmenlerden beklediği ve iş sahasında çevirmenlere artı bir avantaj sağlayabilecek edinçlerin gerekliliğinden bahsetmektedir.

Görüldüğü üzere çeviri işini gerçekleştirmek sadece kaynak ve erek dil edincine sahip olmaktan öte, çeviri ürününün gerektirdiği biçim ve biçem unsurlarını göz önüne alarak, aynı zamanda erek kitlenin kültürel, sosyolojik, siyasi veya dini özelliklerine hakim olma ve buna uygun bir metodoloji veya çeviri yöntemi belirlemeyi gerektirmektedir. Çeviri yöntemini ve stratejisini etkileyen bu önemli bileşenler dışında çevirmenlerin edindikleri akademik eğitim, mesleki tecrübe gibi faktörler de çeviri kalitesini etkileyen diğer önemli unsurlardır.

BÖLÜM 3: KİTAP ANALİZİ

3.1. “To Kill a Mockingbird” Kitabına Genel Bakış

“To Kill a Mockingbird” kitabı 1961 yılında Pulitzer Edebiyat Ödülü’nü kazanan klasik bir Amerikan edebiyatı eseridir. Kitabın kurgusu, Amerikan toplumunun tecavüz, ırkçılık, ırksal eşitsizlik ve adaletsizlik gibi güçlü ve ciddi meselelerine odaklanmaktadır. Kitabın olay örgüsü ve karakterleri, Lee’nin ailesi, komşuları hakkındaki gözlemlerine ve 1936’da on yaşındayken memleketi Monroeville, Alabama yakınlarında meydana gelen bir olaya dayanmaktadır (Wikipedia, 2022). Roman Güney Amerika’da geçmekte ve o bölgenin dönemsel tüm yönlerini yansıtmaktadır. Olaylar, romanının anlatıcısı aynı zamanda ana karakter olan bir çocuğun, Scout’un, bakış açısıyla aktarılmıştır. Scout’un babası, Atticus, tecavüzle suçlanan bir Afrikalı-Amerikalıyı savunduğu tartışmalı bir davayı ele alan bir avukattır. Romanın ana temalarından biri olan beyazlar ve Afrikalı-Amerikalılar arasındaki ayrım, 1930’lardaki Alabama’daki topluma adeta bir ayna tutarak tüm gerçekliği yansıtmaktadır. Karakterler arasındaki diyaloglar, üslup, deyimler ve dil tercihleri bizlere karakterlerin ırkları, ne kadar eğitilmiş oldukları, hangi sosyal gruba ait oldukları ve toplumun onlara bakışı hakkında bilgi vermektedir. “To Kill a Mockingbird” de diyalogların tarzı birçok amaca hizmet etmektedir. Öncelikle, romandaki diyaloglar çoğunlukla Güney Amerika İngilizcesi ile yazıldığı için ortamın özgünlüğüne katkıda bulunmaktadır. Güney Amerika İngilizcesine özgü sözcüksel tercihler, roman boyunca diyaloglarda çok sık kullanılmaktadır. Roman kısmen yöresel roman türüne ait olduğu için çevirmenin erek dilde bazı unsurları (toplumsal ilişkiler, gelenekler, dil, ağız) sürdürmesi, erek okuyucu için eserin atmosferini hissetmesi adına önemli bir unsurdur.

Yayımlandıktan sonra büyük ses getiren kitap, 1962 yılında aynı isimle sinemaya uyarlanmış ve Oscar kazanmıştır. Kitabın isminde geçen “Mockingbird” ise masumiyeti ve saflığı simgelemektedir.

Kaynak kitap olarak seçilen “To Kill a Mockingbird” (1960) 60. Yıl özel basım olarak 309 sayfa ve 31 bölümden oluşurken, Ülker İnce’nin çevirisini yaptığı kitap (2021) 6. Baskı olarak 358 sayfa ve yine 31 bölümden oluşmaktadır.

3.1.1. Olay Örgüsü ve Karakterler

Romanın kurgusu, 1930'larda Alabama'da küçük bir kasaba olan Maycomb'da geçmektedir. Ana karakterlerden Jean Louise "Scout" Finch, çocukluğunda meydana gelen önemli olayları okuyucuya birinci ağızdan anlatmaktadır. Kardeşi Jem ve dul ve avukat olan babası Atticus Finch ile birlikte yaşayan Scout, erkek kardeşinin kolunu nasıl kıldığını ve hayatlarına yeni giren arkadaşları Dill'i anlatarak hikayeye giriş yapmaktadır. Babası Atticus Finch, Mayella Ewell adlı genç beyaz bir kadına tecavüz etmekle suçlanan siyahi Tom Robinson'ı savunmaktadır. Hikayenin bir diğer kısmında ise, Scout, Jem ve Dill, Radley ailesinin yaşadığı evden ve bu evden çıktığı hiç görülmemiş ve hakkında garip hikayeler anlatılan Arthur "Boo" Radley'den korkmaktadırlar. Roman boyunca Atticus'un bir "zenci"yi savunması, diğer kasaba halkı tarafından iyi karşılanmamakta, Scout, babasına "zenci aşığı" diyen çocuklarla karşılaşmakta ve aynı zamanda Atticus'un hayatı bu dava sebebiyle tehlikeye girmektedir. Duruşmalar sırasında Atticus, Tom'un suçu işlemiş olamayacağını kanıtlar ancak tamamen beyazlardan oluşan jüri üyeleri Tom'u yine de suçlu bulur. Atticus, davayı bir üst mahkemeye taşımaya karar verir ancak Tom hapishaneden kaçmaya çalışır ve vurularak öldürülür. Tom'u tecavüzle suçlayan Bob Ewell, Tom'u savunduğu için Atticus'a kin gütmektedir ve bir gece okul panayırından eve yürürken Scout ve Jem'e saldırır. Jem kolunu kırar, ancak daha kötü bir şey olmadan "Boo" Radley tarafından kurtarılırlar.

3.1.2. Yazar Harper Lee

Harper Lee, 28 Nisan 1926'da, Monroeville, Alabama'da doğmuştur. Ailenin dördüncü ve en küçük çocuğu olan Lee, "To Kill a Mockingbird" kitabının ana karakteri Scout gibi erkeksi bir kız olarak büyümüştür. Aynı zamanda babası da bir avukat olan Lee, hukuk eğitimi almaya başlamasına rağmen, eğitimini yarıda bırakıp yazarlığa yönelmiştir. İlk olarak 1957 yılında yazdığı kısa bir hikayeyi yayımlatmak istemiştir ancak başarılı olamamıştır. 1960 yılında "To Kill a Mockingbird" kitabını yayımlatmıştır. Büyük bir başarı sağlayan kitap ona 1961 yılında Pulitzer ödülünü kazandırmıştır. 1962 yılında kitap sinemaya da uyarlanmıştır. 40'dan fazla dile çevrilen roman, 40 milyondan fazla kopya satmış ve yazara sayısız ödül kazandırmıştır (NY Times, 2016). Temmuz 2015'te Lee, "To Kill a Mockingbird" kitabından önce yazdığı

ve karakterlerin sonraki yaşamlarını anlatan ikinci romanı “Tespîh Ağacının Gölgesinde” (Go Set a Watchman) kitabını yayımladı. Aynı zamanda kendisi gibi bir yazar olan Truman Capote ile de yakın arkadaş olan Lee, romanındaki Dill karakterini Truman Capote’dan esinlenerek oluşturmuştur. 19 Şubat 2016’da, 89 yaşındayken yaşamının geri kalanını geçirdiği, doğup büyüdüğü yer Monroeville’de vefat etmiştir.

3.1.3. Çevirmen Ülker İnce

1974-1989 yılları arasında Hacettepe Üniversitesi (Ankara) Yabancı Diller Yüksek Okulu’nda ve Mütercim-Tercümanlık bölümünde çalıştı. Boğaziçi Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Çeviribilim bölümünde (1989-2000) kuram ve uygulama dersleri verdi. Can Yayınları’nda ve Telos Yayıncılık’ta çeviri yayın editörlüğü yaptı. (İKSV, 2022).

Çevirmen Ülker İnce’nin kazandığı ödüller ve başarıları şu şekildedir; 1985 yılında Yazko Çeviri Dergisi’nin Azra Erhat Çeviri Ödülü, 2010 yılında Çeviri Derneği’nin onur ödülüne layık görülmüştür. 2014 yılında, *Dorian Gray’in Portresi* (Oscar Wilde) çevirisi, Dünya Kitap dergisince “Yılın Çeviri Kitabı” seçilmiştir. Ayrıca, Işın Bengi Öner ile birlikte yazdıkları *Kızılçık karpuz olur mu hiç? İlahi çevirmen!* (Diye Yayınları, 2009) adlı; çevirinin somut sorunlarını ele alan, Dilek Dizdar ile birlikte yazdıkları *Çeviri Atölyesi* (Can Yayınları, 2017) adlı telif kitapları bulunuyor¹³ (İKSV, 2022).

3.2. Yöntemsel Çerçeve

Bu çalışmada, kaynak metinden (Amerikan Güney İngilizcesi) örneklem oluşturan alıntılar erek metin (Türkçe) ile ilişkili olarak karşılaştırmak için karşılaştırmalı içerik analiz yöntemi benimsenmiş ve sözcük seçimlerinin nasıl farklılık gösterdiğini belirlemek ve bulguların olası nedenlerini açıklamak amaçlamıştır. Ülker İnce tarafında çevrilen ve yayımlanan kitap ve GÇ tarafından yapılan anında çeviri çıktılarının, insan çevirmen ve GÇ tarafından benimsenen sözcüksel seçimlerine ilişkin analizler Toury’nin yeterlilik ve kabul edilebilirlik ilkeleri ışığında yapılmıştır.

¹³ <https://www.iksv.org/tr/kazananlar/ulker-ince> Erişim Tarihi: 27/11/2022

MÇ yapılırken GÇ'nin masaüstü website sürümü kullanılmış ve örneklem için seçilen yapılar ait olduğu cümleden çıkarılmadan bir bütün halinde girdi olarak yazılmıştır. Orijinal metnin sayfa düzeni dikkate alınarak büyük-küçük harf, noktalama işaretleri, paragraf başı gibi cümleler aynı şekilde çeviri yapılacak GÇ sayfasına yazılmıştır.

İnceleme için seçilen kitap, Güney Amerika aksanının konuşulduğu ABD'nin güneyinde geçmekte ve yapılacak inceleme için sosyal, politik ve kültürel açıdan zengin bir bağlam oluşturmaktadır. Bu sebeple Harper Lee'nin tarzını analiz etmek için kurgunun önemli iki ana ögesi olan anlatım ve diyaloglar ayrıntılı olarak incelenmiştir. Özellikle karakterlerin tasvirlerini, kurgusal özelliklerini öne çıkaran örneklem seçilmiştir. Bu bağlamda orijinal kitaptan önemli dilsel, kültürel işaretleri içeren alıntılar bir örneklem oluşturmak üzere rastgele seçilmiştir. Alıntılar karşılaştırılmalı analizleri tablo şeklinde, orijinal kaynak ve çeviri alıntılarını, sayfayı ve İngilizce kelimelerin anlamlarını açıklamak üzere danışılan sözlük seçimlerini içermektedir. GÇ çıktılarının ekran görüntüleri referans göstermek amacıyla çalışmanın "Ek" bölümünde paylaşılmıştır.

3.2.1. Gideon Toury'nin Betimleyici Kuramı

Gideon Toury (2012), her toplumun farklı durumlarda kimliğini yansıtan bir dizi sosyal kural ve norma sahip olduğunu öne sürmektedir. Eşdeğerlik ilişkisinin çeviri normları doğrultusunda betimlenmesinin gerekliliği üzerinde duran Toury, çeviribilimi Holmes'un betimlediği kuramsal, betimleyici ve uygulamalı alanını, sürekli karşılıklı etkileşim halinde bulunan birbirine bağlı üç alan olarak nitelendirir (Eruz, 2000, s. 28).

Tablo 1: Toury'nin Çeviribilim Şeması

Kuram		Uygulama		
Kuram	Betimleme • Ürün • Süreç • Süreç + Ürün	Çeviri eğitimi	Çeviri eleştirisi	Yardımcı araç • Sözlük, • Terimce, • İnternet, • Bilgisayar, • Programları,

Kaynak: Mutlu, 2020, s.87.

Gideon Toury (2012) Betimleyici Çeviri Araştırmalarında çeviri ürünü üzerinde odaklanılmasını gerektiğini vurgulayarak çeviriyi birçok açıdan irdeleyen nesnel bir bakış açısı sunmuştur. Çeviri olgusuna erek kültür dizgesinden bakmakta ve hem çeviri eseri hem de çevirmeni etkileyen normları ölçüt almaktadır. Toury (2012) normları 3 başlık altında toplamıştır; “öncül normlar, süreç öncesi normlar ve süreç normları”. Kaynak metin ve erek metnin nasıl bir eşdeğerlilik içinde bulunduğunu yani, kaynak ve erek metin arasındaki ilişkiyi bu normlar aracılığıyla betimlemeye çalışmıştır. Öncül normlar; çevirmenin kaynak metin/kültüre mi yoksa erek metin/kültüre mi odaklandığını belirlemeye yardımcı olur. Kaynak metin normları daha baskınsa, üretilen metin yeterli çeviri olarak görülür; erek metin normları daha baskınsa üretilen metin kabul edilebilir çeviri olarak kabul görür. Bir başka deyişle erek metinde egemen olan normların çeviri üzerindeki etkisine bakılarak, çevirilerin “yeterlilik” veya “kabul edilebilirlik” ilkelerine yakınlığı anlaşılabilir. Toury (2012) yeterlilik ilkesini; çeviri eserin kaynak kültürün normlarına yakınlığı yani erek okuyucu için yabancılaştırıcı bir etki yaratılarak çeviri eser okuduğunun hissettirilmesi olarak tanımlar. Kabul edilebilirlik ise; eserin erek kültürün normlarına yakın çevrilmesiyle yani yerlileştirme ile erek okuyucunun çeviri metin okuduğunun hissettirilmemesi olarak tanımlar.

Toury, çeviri metinleri şu şekilde ele alır;

- Aynı kaynak metinden yapılmış diğer çeviriler arasında,
- Farklı çevirmenlerin aynı yıllarda yapılmış aynı amaç dilde yaptıkları arasında,

- Aynı çevirmenin, eğer varsa, çevirmenin eğer saptanabilirse çeşitli aşamaları arasında,
- Aynı çevirmenin eğer varsa çeşitli baskıları arasında,
- Aynı metnin farklı dillerde yapılmış çevirileri arasında. (Toury, 1985; akt. Yalçın ve Özcan, 2013, s.682)

Çeviriyi “erek odaklı” bir süreç olarak ele alan Toury’nın normları, erek metnin eşdeğer olarak erek kültürde işlevini yerine getirip getirmediğini de ortaya çıkarmaktadır (Dindar, 2021).

3.2.2. Dilbilgisi ve Kültür

Roman, bir zamanlar köleliğin yaygın olduğu bir bölgede yazıldığı için sosyal, kültürel ve politik olaylar açısından bir zenginlik oluşturmaktadır. Toplumun farklı kesimlerinden yaşları, cinsiyetleri, sosyal statüleri ve etnikleri farklı karakter mevcuttur. Güney Amerika İngilizcesi varyasyonuna özgü bölgesel kelime dağarcığı, deyimisel ifadeler, argolar veya sokak konuşmaları içeren ifadeler veya cümleler fazlasıyla bulunmaktadır. Aynı zamanda kelime dağarcığı, kültürel ifadeler ve tasvirler açısından zengindir. Kurgusal dünyanın daha anlaşılır bir görüntüsünü yansıtmak için çok fazla duygu ve tutum belirten sıfat ve zarf kullanılmıştır. Bu dilsel ifadeler kurgusal dünyayı zenginleştirmekle kalmayıp aynı zamanda yazarın dünya algısını ve stilini de yansıtmaktadır.

Siyasi, kültürel, yerel ve dönemsel dilsel özellikler taşıyan bu romanda geniş bir dağarcığa sahip sözcüksel tercihler görülmektedir; “Rockefeller”, “Uncle Natchell Story”, “WPA”, “Elmer Davis” gibi okuyucunun vakıf olmadığı, genel kültür bilgisi gerektirebilecek kelimeler veya Afrikalı Amerikalılar için kullanılan; “negroes”, “niggers”, “coloured folk” gibi kelimeler. Karakterler için kullanılan hitap isimleri; “Miss”, “Mr”, “Judge”, “Reverend” yine birkaç örnektir. Bu kelimelerin erek dile aktarımında dil, kültür edinci, alan bilgisi edinci gibi edinçler dışında, çevirmenin aktarımında tercih edeceği çeviri yöntemi de eserin erek dizgedeki konumunu etkileyen önemli bileşenlerdir.

Karakterlerin her birinin kendine özgü bir konuşma tarzı vardır, bu da her karakteri kendi içinde ayırt edici kılmaktadır. Yazar, karakterin kurgusal özelliklerini (beyazlar ve siyahlar, zengin beyazlar ve fakir beyazlar ve yüksek eğitilmiş karakterler ve eğitimsiz

olanlar gibi) diyalogları aracılığıyla belli etmek için dilin farklı varyasyonlarını kullanmıştır. Etnik/ırksal ağız ve standart dışı konuşma dili, argo ifadeler karakterlerin kurgusal özelliklerini öne çıkarmaktadır.

Bu nedenle, bu kültürel işaretlerin çeviriye nasıl aktarıldığını analiz etmek için insan çevirmen ve GÇ tarafından hangi sözcüksel tercihlerin benimsendiği ve çevirilerin hangi açılardan eşdeğerlilik gösterdiği incelenmiştir.

3.2.3. Deyimler

Deyimsel ifadeler günlük dilin bir parçası olarak toplumların kültürel, dini, siyasi, coğrafi veya tarihsel yönlerinden beslenir. Baker (2018), deyimleri ve kalıplaşmış ifadeleri farklı bir kategori olarak ele almıştır. Deyimsel ifadelerin günlük konuşma dili, atasözü, argo, kinaye ve deyim fiiller olmak üzere beş farklı gruba ayrıldığını belirtmektedir. Deyimler, dilin önemli bir bölümünü oluşturmaya ve günlük iletişimimizde sıkça kullanılmasına rağmen, alışılmadık dilsel ve yoğun kültürel özelliklere sahip oldukları için çeviri işinin en zorlayıcı bileşenlerinden biridir. Bu sebeple çevirmenin deyimsel bir ifadeyi tanıması ve anlamını yakalaması elzemdir. Ancak o zaman bağlamı bozmadan doğru bir yorumlamayla aktarım sağlayabilir.

“To Kill a Mockingbird” kitabında yazar özellikle Scout ve Jem’in kurgusal karakterini oluştururken çocuksu bir ses oluşturacak dilsel ifadeler kullanmıştır. Şimdiki zaman yapısına ait kelimelerin sonundaki “-g” harfinin atılması veya gündelik ifadelerin ve deyimlerin kullanılması gibi araçlarla bu çocuksu sesi yaratmıştır. İki dilin her zaman eşdeğer ifadelere sahip olması mümkün olmadığından, çocukların konuşmasında mümkün olduğunca gündelik veya çocuksu ifadelerin kullanılması çevirmenin, üslubu yansıtmak adına tercih edeceği çeviri yönteminin bir parçası olabilir.

Standart dilden sapmaları hariç tuttuğumuzda, çocuklar arasındaki konuşmalar, esas olarak deyimler ve günlük konuşma ifadelerinin kullanılmasıyla oluşturulmuştur. Özellikle tasvir, çoklu karakter ve mekan anlatımlarının detaylı olduğu romanlarda yaratıcılığın ve üslubun da ön plana çıktığı, belirli ifadelerin ve atasözlerinin kullanımı yaygındır. Ayrıca bağlam bilgisi gerektiren ve belirli bir amaç için kullanılan ifadeler de vardır. Örneğin; “This case is as simple as black and white” (p. 224) ve “a lie as black as Tom Robinson’s skin” (p. 225) ifadelerinde Atticus her iki durumda da, ten

renginden bahsetmekte yani davanın asıl konusu olan ırksal/sınıfsal ayrımcılığa vurgu yapmaktadır. Kitapta deyimler dışında aynı zamanda benzetmeler, kişileştirmeler, mecazi ifadeler ve dilin standart dışı kullanımı da, karakterin kurgusal özelliklerini şekillendirmeye yardımcı olmuştur.

3.2.4. Standart Dışı Dil Kullanımı

Kurmaca metinlerin en önemli özelliklerinden biri dilin gündelik halinin ötesinde yani alışılmışın dışında sapmalarla bir nevi “kurgusal” bir şekilde kullanılma olasılığıdır. Bu “kurgusal” dil, karakterlerin kurmaca özelliklerine göre kişiliklerini şekillendirmeye yardımcı olmaktadır. Deyimler, atasözleri, mecaz ve yan anlamlı kelimeler gibi alışılmış dilsel ifadeler dışında, bir bölgeye/yöreye özgü dilsel ifadeler, argo sözcükler veya jargonlar da sıkça karşılaşılan standart dışı dil kullanımlarıdır. “To Kill a Mockingbird” kitabında, Atticus ve diğer orta sınıf insanlar tarafından konuşulan ve bu sosyal gruplar arasında bir zıtlık oluşturan standart ağzın varyasyonları dışında en göze çarpan standart dışı dil kullanımı Afrikalı-Amerikalılara ve alt sınıf beyazlara aittir. Bu karakterler tarafından kullanılan ağız, esas olarak harflerin atlanmasıyla; “nothing” yerine “nothin”, ya da “knew” yerine “knowed” gibi hatalı fiil çekimleriyle veya “ain’t”, “mighta” ve “lemme” gibi tipik kısaltmalar kullanılarak tasvir edilmiştir. Kısaltmalar ve yanlış çekimler dışında, standart cümle dizilişinden sapan cümle yapıları da mevcuttur. Örneğin; Calpurnia öfkelenildiğinde ilk kez standart dilde konuşmayı bırakır ve okuyucu dolaylı olarak Calpurnia’nın “siyahi” olduğunu, diyalogda Afro-Amerikan İngilizcesine özgü ifadelerin kullanılmasıyla, ırkının tam olarak farkına varır. (“There’s some folks”; “ain’t” “aren’t” gibi dilbilgisel olarak hatalı ama belli bir gruba ait dilsel kelime tercihleri).

BÖLÜM 4: ÇEVİRİLERİN KARŞILAŞTIRILMASI

4.1. “Bülbülü Öldürmek” - Ülker İnce ve Google Çeviri Çeviri Analizi

Araştırmada uluslararası büyük başarılar elde etmiş Pulitzer ödüllü Harper Lee’nin “To Kill a Mockingbird” (1960) kitabının Ülker İnce tarafından yapılan Türkçe çevirisi “Bülbülü Öldürmek” (2021) ve herhangi bir ön veya son düzeltme olmaksızın GÇ tarafında yapılan ham çevirisi dil bilgisi, bağlam ve başarılı bir aktarım gerçekleştirilmesi açısından Toury’nin yeterlilik ve kabul edilebilirlik ilkelerine göre değerlendirilmiştir. MÇ yapılırken GÇ’nin masaüstü website sürümü kullanılmış ve seçilen örneklemeler cümle içinden çıkarılmadan, ait olduğu cümleyle bir bütün olarak orijinal metin yazım kurallarına dikkat edilerek yazılmıştır. İngilizce kelimelerin Türkçe karşılıklarını referans almak için online bir sözlük olan Tureng¹⁴ ve TDK¹⁵ kullanılmıştır. Aynı zamanda bazı özel standart dışı dil kullanımlarının anlamları için Merriam-Webster¹⁶, Urban Dictionary¹⁷ gibi online sözlükler referans alınıp kelimelerin anlamları/açıklamaları kontrol edilmiştir.

İnsan çevirmen, kaynak metnin bir dönem romanı olduğunu, yazarın yazınsal üslubunu ve stilini bilmekte aynı zamanda kaynak kültüre ve erek kültüre hakim olduğu varsayılmaktadır. İnsan çevirmenin alacağı çeviri kararları aynı zamanda erek okuyucunun kim olduğuna, metnin işlevine, yazılma amacına, hatta yayınevinin vizyonuna ve ideolojisine göre şekillenmektedir. GÇ için ise; karakter sınırlamasından ötürü cümle cümle yazılan çeviri girdileri, çeviriyi bağlamdan uzaklaştıran en büyük engel olabilir. Ayrıca GÇ metnin türünü, ait olduğu yazınsal özellikleri, yazarı ve yazarın üslubunu bilmemektedir. GÇ’nin herhangi bir kültüre yakın olmadığı varsayıldığında, başka bir deyişle kültür edincine sahip olmadığı düşünüldüğünde, metin içerisindeki kültürel nüansları ayırt ederek erek kültüre uygun karşılıklar bulması insan çevirmene nazaran daha düşük bir ihtimaldir. Anlaşıldığı üzere GÇ için çeviri sürecinde dikkate alınması gereken metin türü, erek okuyucu/erek kültür ve kaynak kültür edinci gibi çeviri kalitesini önemli ölçüde etkileyecek bilgilerin varlığından söz edilmemektedir.

¹⁴ <https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce> Erişim Tarihi: 10/12/2022

¹⁵ <https://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi: 10/12/2022

¹⁶ <https://www.merriam-webster.com/> Erişim Tarihi: 10/12/2022

¹⁷ <https://www.urbandictionary.com/> Erişim Tarihi: 10/12/2022

Bu bilgiler ışığında çeviriler, öncelikle kitap başlıkları, söz sanatları içinden deyimlerin, mecazi ifadelerin, kişileştirmelerin ve standart dışı dil kullanımının aktarılması başlıkları altında toplam 25 örneklem incelenmiştir. Özellikle kaynak metinde Amerika'nın Güney bölgesine ait etnik ve ırksal olan bir ağız kullanılmasından oluşan farklar ve bunların erek dile hangi çeviri metoduyla aktarıldığı gözlenmek istenmiştir. Türkçe'de şive veya ağız bölgesel olarak farklılık ve çeşitlilik gösterdiğinden çeviride özellikle insan çevirmeni ve GÇ'yi zorlayan en önemli aktarım bu ağızı erek okuyucuya nasıl hissettireceğine karar vermek olabilir.

Çalışmanın bu kısmında incelenen örneklemelerden bahsedilirken, “To Kill a Mockingbird” (1960) için Kaynak Metin (KM), kitabın Ülker İnce tarafında yapılan Türkçe çevirisi “Bülbülü Öldürmek” (2021) için İnsan Çevirmen (İÇ) ve GÇ (2022) tarafından yapılan çeviriden bahsedilirken GÇ referansları kullanılacaktır.

Tablo 2: Kitap İsimleri

KM	To Kill a Mockingbird (Lee, 1960)
İÇ	Bülbülü Öldürmek (Lee, 2021)
GÇ	Bir alaycı kuş öldürmek için (Google Çeviri, 2022)

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Kaynak metnin kitap isminde geçen “mockingbird” kelimesinin Tureng¹⁸ den Türkçe karşılığına bakıldığında kelimenin anlamının “alaycı kuş” olarak verildiğini görmekteyiz; bülbül¹⁹ kelimesinin İngilizce karşılığı için ise; yaygın kullanım olarak “nightingale” kelimesi önerilmiştir. İÇ kitap ismi için kelimesi kelimesine bir çeviri metodu benimsemek yerine; kitabın temasına ve “Mockingbird” ün simgelediği duruma Türkçe dilinde daha uygun olan bülbül önerisini yapmıştır. Aslında “alaycı kuş”, romanın da geçtiği Alabama bölgesinde yaygın olarak bulunan ve yazarın bir metafor olarak kullandığı bir kelimedir. Kitapta “alaycı kuş” hakkında şöyle bir diyalog geçmektedir;

“İstedğin kadar saksagan vur vurabilirsen, ama unutma, bülbülü öldürmek günahdır.”

¹⁸ <https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/mockingbird> Erişim Tarihi: 14/12/2022

¹⁹ <https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/b%C3%BClb%C3%BCl> Erişim Tarihi: 14/12/2022

“...Babanız haklı,” dedi. “Bülbüller bizi eğlendirmek için şarkı söylemek dışında bir şey yapmaz. İnsanların bahçelerindeki bitkileri yemezler, mısır ambarlarına yuvalanmazlar, tek yaptıkları iş bize içlerini dökmektir. İşte bu yüzden bülbülleri öldürmek günahtır.” (Lee, 2021, s.120)

Yazar “alaycı kuş” metaforu ile sadece masumiyeti, adaleti ve haksızlığın vicdani boyutunu vurgulamakla kalmamakta, aynı zamanda siyahi Tom Robinson’ın işlemediği bir suçtan ötürü ölüme mahkum edilmesiyle bir nevi “alaycı kuşu” Tom Robinson olarak göstermektedir. Burada “Bülbülü Öldürmek” aslında masumiyeti, adaleti, eşitliği öldürmekle eş değer görülmelidir. İÇ bu sebeplerden ötürü, erek kültürde benzer duyguları uyandıracak ve daha manalı ve erek kültürde benzer etkileri yaratan bir karşılık olan “bülbül” kelimesini kullanarak kabul edilebilir bir çeviri gerçekleştirmişken; GÇ yaptığı çeviride bir bütün olarak roman çevirisi yapmadığı ve girdi olarak yazılan kelimelerin bir kitap başlığı olduğunun farkına varmadığı için kelimesi kelimesine ve ilk kelime hariç diğer kelimeleri küçük harfle çevirerek yeterli bir çeviri gerçekleştirmiştir denebilir. Burada GÇ’nin temel aldığı nokta KM sadık kalıp, girdi olarak verilen cümleyi birebir çevirme amacıdır. Girdi olarak verilen cümlelerin bir romanın adı olduğunun farkında olmayan ve romanın temasına hakim olmayan GÇ, erek dilde daha etkili ve vurucu bir başlık seçimi yapamamıştır.

Tablo 3: Dilsel İfadelerin Çevirisi – Deyimler I

KM	True enough, she had an acid tongue in her head, and she did not go about the neighborhood doing good, as did Miss Stephanie Crawford. (Lee, 1960, p.49)
İÇ	Sivri dilli bir kadın olduğu doğrudu, Bayan Stephanie Crawford gibi mahallede kapı kapı dolaşıp kimseye iyilik etmiyordu. (Lee, 2021, s. 63)
GÇ	Doğrusu, kafasında ekşi bir dil vardı ve Bayan Stephanie Crawford gibi mahallede iyi şeyler yapmıyordu. (Google Çeviri, 2022)

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tureng²⁰ “acid tongue” deyimini için “kaba kimse, sivri dilli kimse” gibi öneriler vermiştir. İÇ deyimini KM’deki anlamına uygun ve erek dilde de anlamlı olacak bir

²⁰ <https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/acid%20tongue> Erişim Tarihi: 14/12/2022

karşılıkla çevirerek “sivri dilli” şeklinde aktarıp kabul edilebilir bir çeviri çıktısı sunmuştur. GÇ ise buradaki mecazi kullanımı ayırt edememiş ve kelimesi kelimesine bir çeviri yaparak “ekşi bir dil” karşılığını vermiş, erek okuyucu için anlamsız ve KM’den uzak bir çeviri çıktısı sunmuştur. GÇ’nin bu durumda ne yeterli ne de kabul edilebilir bir çeviri çıktısı verdiği söylenebilir. Cümlelerin geri kalanında ise GÇ kabul edilebilir bir çeviri çıktısı üreterek hem KM hem de İÇ’ne yakın bir çeviri gerçekleştirmiştir.

Tablo 4: Dilsel İfadelerin Çevirisi – Deyimler II

KM	On the days he carried the watch, Jem walked on eggs. “Atticus, if it’s all right with you, I’d rather this one instead. Maybe I can fix it.” (Lee, 1960, p. 67)
İÇ	Saati yanına aldığı günler Jem diken üstünde olurdu. “Atticus,” dedi, “sence bir sakıncası yoksa onun yerine bunu yanımda taşımak isterim. Bunu onarabilirim.” (Lee, 2021, s.84)
GÇ	Saati taşıdığı günlerde Jem yumurtaların üzerinde yürürdü. “Atticus, senin için de uygunsa, onun yerine bunu tercih ederim.” Belki düzeltebilirim.” (Google Çeviri, 2022)

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

KM’de geçen “walk on eggs” deyimini için, Tureng²¹ “ayağını denk almak, dikkat etmek zorunda olmak” gibi öneriler sunmuştur. İÇ bu deyim için “diken üzerinde durmak” deyimini kullanmıştır. TDK’ye²² (2022) göre diken üstünde olmak, “bir yerde tedirginlik duymak” anlamındadır. Buna göre İÇ erek dile uygun bir deyim tercih ederek kabul edilebilir bir çeviri çıktısı sunmuştur. GÇ ise deyim mecazi anlamını çözümleyemeyip kelimesi kelimesine bir çeviri yaparak “yumurtaların üzerinde yürüdü” çıktısını vermiştir. Erek dilde böyle bir deyim bulunmamasının yanı sıra, bu çeviri anlamsal olarak doğru bir çeviri oluşturamamıştır. Deyimi erek kültüre aktaramayan GÇ, cümlelerin geri kalanını ise anlamlı ve kabul edilebilir bir şekilde çevirmeyi başarmıştır.

²¹ <https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/walk%20on%20eggs> Erişim Tarihi: 14/12/2022

²² <https://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi: 14/12/2022

Tablo 5: Dilsel İfadelerin Çevirisi – Deyimler III

KM	I drew a bead on him, remembered what Atticus had said then dropped my fists and walked away, “Scout’s a coward!” ringing in my ears. (Lee, 1960, p. 85)
İÇ	Üzerine yürümek üzereydim ki Atticus’un söylediklerini hatırlayarak yumruklarımı indirdim, yürüyüp gittim. “Korkak Scout!” sözleri kulaklarımda çınlıyordu. (Lee, 2021, s. 103-104)
GÇ	Ona bir boncuk çektim, Atticus'un söylediklerini hatırladım, sonra yumruklarımı indirip uzaklaştım, "Scout bir korkak!" (Google Çeviri, 2022)

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

KM’de geçen “drew a bead on” deyimini için Tureng²³ “nişan almak, tüm ilgisini birine yöneltmek” gibi çeviriler sunmuştur. İÇ cümlede “üzerine yürümek üzereydim ki” ifadesini kullanarak erek dilde bağlama uygun kabul edilebilir bir çeviri gerçekleştirmiştir. GÇ ise kaynak metindeki deyimini mecazi anlamını çözümleyemeyip “boncuk çektim” çıktısını vererek KM’deki anlamı iletememiş ve kabul edilebilir bir çözüm sunamamıştır. Cümlelerin devamını anlamlı ve kabul edilebilir çeviren GÇ, “ringing in my ears” sözcük öbeğini çevirmeyip cümleden silmiştir. Burada GÇ’nin silme yöntemini bir İÇ yapmış olsaydı bu “çevirmen kararı” olarak düşünülebilirdi ancak bir otomatik çeviri aracı olan GÇ’ye girdi olarak yazılan her cümlelerin çevrilmesi beklendiğinden bu çevirinin atlanması GÇ’nin dili çözümleyememesi olarak yorumlanabilir.

²³ <https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/draw%20a%20bead%20on> Erişim Tarihi: 14/12/2022

Tablo 6: Dilsel İfadelerin Çevirisi – Deyimler IV

KM	it's not fair for you and Jem, I know that, but sometimes we have to make the best of things, and the way we conduct ourselves when the chips are down—well, all I can say is, when you and Jem are grown, maybe you'll look back on this with some compassion and some feeling that I didn't let you down. (Lee, 1960, p. 116)
İÇ	Jem'e ve sana karşı haksızlık bu, biliyorum ama bazen elimizden gelenin en iyisini yapmak zorundayız, zor günde nasıl davranmamız... Ha, bak, size söyleyebileceğim te şey şu: Jem'le ikiniz büyüdüğünüz zaman belki de geriye dönüp bu olaya baktığınızda, beni anlayacak ve sizi hayal kırıklığına uğratmadığımı düşüneceksiniz. (Lee, 2021, s. 137-138)
GÇ	Bu sen ve Jem için adil değil, bunu biliyorum ama bazen elimizden gelenin en iyisini yapmalıyız ve işler kötü gittiğinde davranış şeklimiz... şey, söyleyebileceğim tek şey, sen ve Jem büyüyünce... belki buna biraz şefkatle ve seni hayal kırıklığına uğratmadığıma dair bir hisle dönüp bakarsın. (Google Çeviri, 2022)

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Noktalama işaretleri, uzun ve çok bağlaçlı cümleler erek dile aktarımda daha akıcı ve anlaşılır bir çeviri için çevirmenlerin farklı yöntemler belirlemesini gerektirebilir. Bu cümlede ilk olarak “when the chips are down” deyiminin aktarımı incelendiğinde, Tureng²⁴ “zora düşüldüğünde, yumurta kapıya dayanınca, bıçak kemiğe dayanınca” gibi öneriler sunmuştur. Çevirilere bakıldığında ise hem İÇ hem de GÇ’nin bağlama uygun bir şekilde kabul edilebilir bir aktarım gerçekleştirdiği görülmüştür. İÇ bu deyim için “zor günde nasıl davranmamız”, GÇ ise “işler kötü gittiğinde” çeviri önerisini sunmuştur. Cümlelerin devamında İÇ ve GÇ farklı kelime tercihleri, noktalama işaretleri tercih etse de KM’deki anlamı aktarmada kabul edilebilir çeviri çıktıları sunulmuştur.

²⁴ <https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/chips%20are%20down> Erişim Tarihi: 14/12/2022

Tablo 7: Dilsel İfadelerin Çevirisi – Deyimler V

KM	Mr. Heck Tate was present, and I wondered if he had seen the light. (Lee, 1960, p. 162)
İÇ	Bay Heck Tate aralarındaydı, acaba ışığı gördü mü, diye merak ettim. (Lee, 2021, s. 189)
GÇ	Bay Heck Tate oradaydı ve ışığı görüp görmediğini merak ettim. (Google Çeviri, 2022)

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

“See the light” deyimini için Tureng²⁵ “anlamak, hidayete ermek, ışığı görmek, yenilemek” gibi çeviri önerileri sunmuştur. Merriam-Webster²⁶ ise bu deyim “genellikle gizlenmiş bir gerçeği keşfetmek ya da farkına varmak olarak” açıklamıştır. TDK sözlükte ise ışığı görmek kelimesinin karşılığı bulunamamıştır. Deyimin geçtiği bağlamı dikkate aldığımızda, Pazar günü kilisenin avlusunda bulunan Atticus birkaç adamla konuşmakta, olayları aktaran Scout ise kilise avlusunda gördüğü Bay Heck Tate için bu cümleyi kurmaktadır. Bu bağlamdan yola çıkarak, Tate’ın gerçek anlamda gerçekten bir ışık görmediğini bunun ilahi bir ışık anlamına da gelebileceği yorumu yapılabilir. Yani yazar Tate’in bazı gerçekleri bu kutsal ortamda keşfedip keşfetmediğini sorgulamış olabilir. Bu sebeple hem İÇ hem de GÇ benzer çeviri çıktıları sunarak kabul edilebilir bir çeviri çıktısı sunamamıştır. Erek okuyucu için ışığı görmek kelimesinin ilk anlamıyla algılanabilecek bir ifadedir yani bir deyim değildir ancak KM’de kilise bağlamından ötürü ilahi bir ışık olarak yoruma açık bir anlam bırakılmıştır.

²⁵ <https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/see%20the%20light> Erişim Tarihi: 14/12/2022

²⁶ <https://www.merriam-webster.com/dictionary/see%20the%20light> Erişim Tarihi: 14/12/2022

Tablo 8: Dilsel İfadelerin Çevirisi – Deyimler VI

KM	“You say you fought him off as hard as you could? Fought him tooth and nail?” asked Mr Gilmer. (Lee, 1960, p. 199)
İÇ	“Gücünü toplayıp onunla boğuştuğunu söyledin, değil mi? Canını dişine takarak?” diye sordu Bay Gilmer. (Lee, 2021, s. 232)
GÇ	“Onunla var gücünle savaştığını mı söylüyorsun? Onunla dişe diş dövüştünüz mü?” diye sordu Bay Gilmer.(Google Çeviri, 2022)

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tureng²⁷ “fight tooth and nail” deyimini için “birbirine girmek, bir şeyi elde etmek için dişini tırnağına takmak, canını dişine takarak mücadele etmek, saç saça baş başa dövüşmek” gibi çeviriler önermiştir. TDK’ye²⁸ (2022) göre “canını dişine takmak” “her tehlikeyi göze alarak işe girişmek veya bütün gücünü harcayarak yapmak anlamına”; “dişe diş” deyimini ise “kısasa kısas veya var olan bütün gücünü kullanarak” anlamına gelmektedir. Bu sebeple hem İÇ’nin hem de GÇ’nin erek dile uygun deyimler kullanarak kabul edilebilir çeviriler sunduğu söylenebilir.

Tablo 9: Dilsel İfadelerin Çevirisi – Deyimler VII

KM	Judge Taylor looked daggers at Atticus, as if daring him to speak, but Atticus had ducked his head and was laughing into his lap. (Lee, 1960, p. 216)
İÇ	Yargıç Taylor, Atticus’a öfkeyle baktı, konuşsana dermiş gibiydi ama Atticus başını eğdi, gizli gizli güldü. (Lee, 2021, s.249)
GÇ	Yargıç Taylor, konuşması için Atticus'a hançerler gibi baktı, ama Atticus başını eğmiş ve kucağında gülüyordu. (Google Çeviri, 2022)

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

“Look daggers at” deyimini için Tureng²⁹ “birine öfke ile bakmak, ters ters bakmak” gibi çeviri önerileri sunmuştur. İÇ deyimini erek dildeki karşılığıyla aktarımını gerçekleştirerek kabul edilebilir bir çeviri çıktısı sunabilmiştir. GÇ ise bu kelimenin mecazi bir anlam taşıdığını çözümleyememiş ve kelimesi kelimesine bir aktarım

²⁷ <https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/fight%20tooth%20and%20nail> Erişim Tarihi: 14/12/2022

²⁸ <https://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi: 14/12/2022

²⁹ <https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/look%20daggers%20at> Erişim Tarihi: 14/12/2022

yaparak kabul edilebilir bir çözümleme sunamamıştır. Cümlelerin devamındaki “laughing into his lap” bir yönelme hali belirtmektedir. İÇ bu cümleyi bir ikileme ile “gizli gizli gülmek” şeklinde erek dile uygun aktarırken, GÇ burada yönelme halini aktarıma yansıtmaya çalışıp “kucağında gülüyordu” çözümlemesini yaparak yine kabul edilebilir bir aktarım gerçekleştirememiştir.

Tablo 10: Dilsel İfadelerin Çevirisi – Deyimler VIII

KM	Dill sighed patiently. “I told her till I was blue in the face where I was goin’ - she’s just seein’ too many snakes in the closet. Bet that woman drinks a pint for breakfast every morning - know she drinks two glasses full. Seen her.” (Lee, 1960, p. 236)
İÇ	Dill sabırla içini çekti. “Ona nereye gittiğimi söylemekten dilim damağım kurudu, onun tek derdi alkol krizi. Bana sorarsanız bu kadın her sabah kahvaltı yerine yarım litre yuvarlıyor; dolu dolu iki bardak içtiğini biliyorum. Gördüm.” (Lee, 2021, s. 272)
GÇ	Dill sabırla içini çekti. “Gittiğim yerde yüzüm morarana kadar ona söyledim - sadece dolapta çok fazla yılan görüyor. O kadının her sabah kahvaltıda yarım litre içtiğine bahse girerim - tam iki bardak içtiğini bilin. Onu gördüm.” (Google Çeviri, 2022)

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

“Till blue in the face” deymi için Tureng³⁰ “makinelî tüfek gibi, nefesi tükenene kadar, dır dır” ayrıca “talk until one is blue in the face” ifadesi için “dili damağı kurumak” önerisini vermiştir. İÇ bu deymi aktarırken “... söylemekten dilim damağım kurudu” diyerek deymi erek dile kabul edilebilir bir şekilde aktarabilmiştir. Öte yandan GÇ “yüzüm morarana kadar” şeklinde bir çözümleme yaparak erek dilde karşılığı olmayan anlamsal açıdan uygun olmayan bir çeviri çıktısı sunmuştur. Cümlelerin devamında “seein’ too many snakes in the closet” deymi ise, alkol bağımlıları için kullanılan ve halüsinasyon gören bu insanların daha çok yılan görmelerinden yola çıkılarak türetilmiş bir deyimdir³¹. İÇ bu ifadeyi “alkol krizi” şeklinde aktarıp kabul edilebilir bir çeviri gerçekleştirmiştir. GÇ ise birebir bir çeviri yaparak deyim aslında ifade ettiği anlamından uzak bir aktarım gerçekleştirmiştir. Burada yine GÇ’nin KM sadık kalmaya

³⁰ <https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/till%20blue%20in%20the%20face> Erişim Tarihi: 14/12/2022

³¹ <https://tkamchapter22.weebly.com/allusions.html> Erişim Tarihi: 14/12/2022

çalıştığını bu sebeple belki de veri tabanında erek dilde karşılığı olmayan deyim veya mecaz anlamlı kelimeleri birebir çevirmeyi tercih ettiği söylenebilir. Erek okuyucu için ise, dolapta yılan görmek ifadesinin KM'deki gibi bir çağrışımı olmadığından GÇ kabul edilebilir bir çeviri önerisi sunamamıştır.

Tablo 11: Dilsel İfadelerin Çevirisi – Deyimler IX

KM	To my way of thinkin', Mr. Finch, taking the one man who's done you and this town a great service an' draggin' him with his shy ways into the limelight—to me, that's a sin. (Lee, 1960, p. 304)
İÇ	Benim düşünceme göre, Finch, sana ve bu kasabaya büyük hizmetlerde bulunmuş sıkılğan bir adamı alıp üzerine bütün dikkatleri çekmek – bana göre, bu suçtur. (Lee, 2021, s. 351)
GÇ	Bana göre, Bay Finch, size ve bu kasabaya büyük bir hizmet etmiş olan tek adamı alıp, utangaç tavırlarıyla ilgi odağı haline getirmek, bana göre bu bir günah.(Google Çeviri, 2022)

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

“In the limelight” deyimini için Tureng³² “herkes tarafından bilinen, ilgi odağı, gözde” çeviri önerilerini sunmuştur. Hem İÇ hem de GÇ bu deyimini kabul edilebilir bir şekilde erek dile aktarmayı başarmıştır. İÇ bu deyim için “üzerine bütün dikkatleri çekmek”, GÇ ise, “ilgi odağı haline getirmek” ifadelerini tercih etmiştir. Cümlelerde aynı zamanda “thinkin', an', draggin'” gibi standart dışı dil kullanımları da mevcuttur. Bu şekilde cümle sonundaki –g veya –d harflerinin atılmasıyla konuşmalardan karakterin bir şive/ağız ile konuştuğunu ve bu kelime tercihlerinin karakterin bir parçasını olduğunu söyleyebiliriz. Ancak ne İÇ ne de GÇ bu farklı kullanımı çeviriye yansıtmamıştır. Ayrıca KM'de geçen “Mr.” (Bay) kelimesini İÇ silme yöntemiyle erek dile aktarmamayı tercih etmiştir.

³² <https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/in%20the%20limelight> Erişim Tarihi: 14/12/2022

Tablo 12: Dilsel İfadelerin Çevirisi – Mecazi Kelimeler I

KM	Calpurnia was something again. She was all angles and bones; she was nearsighted; she squinted; her hand was wide as a bed slat and twice as hard. (Lee, 1960, p. 6)
İÇ	Calpurnia dersiniz farklı bir şeydi. Bir deri bir kemikti; uzağı göremezdi; gözlerini kısarak bakardı; elleri kürek gibiydi, çok da sertti. (Lee, 2021, s. 15)
GÇ	Calpurnia yine bir şeydi. O tamamen açılardan ve kemiklerden ibaretti; miyoptu; gözlerini kısıtı; eli bir yatak çitası kadar geniş ve iki kat daha sertti. (Google Çeviri, 2022)

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

“All angles and bones” ifadesi “sağlıklı veya çekici olmayan bir şekilde çok zayıf”³³ anlamında kullanılmaktadır. Türkçede bu şekilde çok zayıf insanlar için İÇ’in de çevirisinde tercih ettiği gibi “bir deri bir kemik” ifadesi kullanılabilir. Bu durumda İÇ KM’deki ifadeyi yerlileştirerek erek dilde anlaşılır bir şekilde ifade edip kabul edilebilir bir çeviri gerçekleştirmiştir. Öte yandan GÇ kelimesi kelimesine bir çeviri yaparak KM’de amaçlanan anlamı erek metne aktaramamıştır. Bir diğer problemli aktarım, “was something again” ifadesinin “yine bir şeydi” şeklinde aktarılıp erek dilde anlamsız bir ifade oluşturmasıdır. KM’de Calpurnia’nın ellerinin büyüklüğü benzetme yoluyla tasvir edilmiştir. Ancak KM’de ellerin benzetildiği “bed slat” (yatak tahtası), erek dilde böyle bir benzetme için kullanılmayan bir ifadedir. İÇ burada yerlileştirme stratejisiyle erek dile daha uygun olan “kürek” benzetmesini yapmıştır. GÇ ise KM’e sadık kalıp, erek dil için uzak bir metafor olan “eli bir yatak çitası kadar geniş” ifadesiyle benzetmeyi aktarıp yeterli bir çeviri gerçekleştirmiştir.

³³ <https://www.macmillandictionary.com/dictionary/british/be-all-skin-and-bone-s> Erişim Tarihi: 14/12/2022

Tablo 13: Dilsel İfadelerin Çevirisi – Mecazi Kelimeler II

KM	I never knew how old Mr Radley made his living – Jem said he “bought cotton,” a polite term for doing nothing – but Mr Radley and his wife had lived there with their two sons as long as anybody could remember. (Lee, 1960, p. 10)
İÇ	Yaşlı Bay Radley’nin hayatını nasıl kazandığını ben hiç bilmiyordum, Jem “kaldırım mühendisi” olduğunu söylüyordu, aylak geziyor demenin kibarcasıydı bu ama Bay Radley’nin, karısı ve iki oğluyla birlikte ne zamandan beri burada yaşadığını hatırlayan yoktu. (Lee, 2021, s. 19)
GÇ	Bay Radley'nin kaç yaşında hayatını kazandığını hiç bilmiyordum -Jem hiçbir şey yapmamak için kibar bir terim olan "pamuk satın aldığını" söyledi- ama Bay Radley ve karısı, kimsenin hatırlayamayacağı kadar iki oğluyla birlikte orada yaşamışlardı. (Google Çeviri, 2022)

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

KM’de tırnak içinde verilen “bought cotton” ifadesi KM’de de açıklaması yapıldığı gibi “hiçbir şey yapmayan yani işsiz kişiler”³⁴ için kullanılmaktadır. İÇ bu ifade için Türkçede benzer şekilde kullanılan bir benzetmeyle erek kültüre daha yakın bir ifade olan “kaldırım mühendisi” ifadesiyle yerileştirme stratejisi kullanıp kabul edilebilir bir çeviri çıktısı elde etmiştir. GÇ ise, tırnak içinde verilen bu özel ifadenin aslında bir benzetme olduğunu çözümleyemeyip erek kültürde yer etmeyen “pamuk satın aldığını” şeklinde bir aktarım yapıp kabul edilebilir bir çeviri çıktısı sunamamıştır. Diğer problemlili çeviri ise, KM’de “how old Mr Radley...” ile başlayan tümcede old kelimesi Mr Radley’in yaşlı olduğunu betimleyen bir sıfat olarak kullanılmışken, GÇ bu tümceyi çözümleyemeyip “Bay Radley’nin kaç yaşında...” şeklinde bir aktarım gerçekleştirerek KM’deki anlamı değiştiren bir çeviri çıktısı sunmuştur.

³⁴ <https://www.urbandictionary.com/define.php?term=buying%20cotton> Erişim Tarihi: 15/12/2022

Tablo 14: Dilsel İfadelerin Çevirisi – Mecazi Kelimeler III

KM	She said, “Atticus, you are a devil from the hell.” ... I wished my father was a devil from the hell. (Lee, 1960, p. 101)
İÇ	“Atticus, sen ne şeytansın, ah,” dedi. ... Keşke babam şeytan olsaydı. (Lee, 2021, s. 122)
GÇ	Atticus, sen cehennemden gelen bir şeytansın, dedi. ... Babamın cehennemden gelen bir şeytan olmasını istedim.

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

KM’de verilen “devil from the hell” ifadesi Atticus’u bir şeytan olarak tasvir etmektedir. Burada her iki erek çeviri çıktısına baktığımızda erek dilde kabul edilebilir çıktılar olduğunu görmekteyiz. Ancak İÇ “sen ne şeytansın, ah” şeklinde bir çeviri yaparak aslında cümleyi erek kültüre biraz daha yakınlaştırıp, edebi metinlere özgü olan estetik duygu ve “süslü” ifadeleri de çevirisine yansıtmıştır. GÇ’nin çeviri önerisi her ne kadar kabul edilebilir olarak gözüксе de, erek kültürden gelen bir insan çevirmen gibi çevirideki kültürel nüansları erek metne yansıtamadığı gözlemlenmiştir. İÇ kelime ekleme/çıkarma, dip not kullanma gibi tekniklerle metni erek okuyucuya daha da yakınlaştırabilirken, GÇ KM sadık kalıp özellikle yabancı isimleri veya erek dilde karşılığı olmayan kelimeleri birebir çevirip anlamsal açıdan başarısız çeviriler sunmakta veya o kelimeleri silmektedir.

Tablo 15: Dilsel İfadelerin Çevirisi – Kişileştirmeler I

KM	By the time Mrs. Cat called the drugstore for an order of chocolate melted mice, the class was wriggling like a bucketful of catawba worms. (Lee, 1960, p. 18)
İÇ	Bayan Kedi, bir perakendeciye uğrayıp çikolata soslu fare almak istediğini söylediğinde sınıftakiler bir kova dolusu tırtıl kurdu gibi kımıl kımıl kımıldamaya başlamıştı. (Lee, 2021, s. 28)
GÇ	Bayan Cat eczaneyi çikolata eritilmiş fare siparişi için aradığında, sınıf bir kova dolusu katawba solucanı gibi kıvranıyordu. (Google Çeviri, 2022)

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

KM’de geçen “wriggling like a bucketful of catawba worms” hem bir kişileştirme hem de benzetme unsurları içermektedir. “Catawba worms”,³⁵ romanın da geçtiği ABD’nin güney bölgesinde yaygın olarak görülen bir hayvan olduğu için kaynak kültürde yer eden bir ifadedir. İÇ bu ifadeyi erek dile aktarırken catawba kelimesini silerek kabul edilebilir bir çeviri yapmıştır. GÇ ise ifadeyi olduğu gibi erek metne aktararak yabancılaştırıcı bir strateji kullanmış, KM’e ait kültürel bir nüans içeren bu ifade yeterli bir çeviri çıktısı oluşturmuştur. Diğer önemli nokta ise, KM’de Mrs. Cat olarak verilen isim İÇ tarafından yerlileştirme stratejisi kullanılarak erek metinde “Bayan Kedi” olarak kabul edilebilir bir çeviri oluştururken, GÇ bu ismi özel isim olarak gördüğü için erek metne “Bayan Cat” şekilde aktarıp yeterli bir çeviri çıktısı sunmuştur.

Tablo 16: Dilsel İfadelerin Çevirisi – Kişileştirmeler II

KM	The sun said twelve noon. (Lee, 1960, p. 44)
İÇ	Güneşe bakılırsa saat on ikiydi. (Lee, 2021, s. 57)
GÇ	Güneş öğlen on iki dedi. (Google Çeviri, 2022)

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Kişileştirme unsurunun olduğu bu cümlede, İÇ erek dile anlamsal ve dil bilgisel açıdan kabul edilebilir bir çeviri gerçekleştirmek için kişileştirmeyi çevirisine yansıtmadan kaynak metne yakın anlamlı bir çeviri oluşturmuştur. GÇ ise KM’deki cümleyi dil bilgisel olarak doğru çevirmiş ve söz sanatını korumuş olsa da anlamsal olarak doğru bir çeviri çıktısı sunamayıp kabul edilebilir bir çeviri yapamamıştır.

³⁵ <https://www.gradesaver.com/to-kill-a-mockingbird/study-guide/glossary-of-terms> Erişim Tarihi: 15/12/2022

Tablo 17: Dilsel İfadelerin Çevirisi – Standart Dışı Dil Kullanımı I

KM	“Well, Mayella was raisin’ this holy racket so I dropped m’load and run as fast as I could but I run into th’ fence, but when I got distangled I run up to th’ window and I seen—” Mr. Ewell’s face grew scarlet. He stood up and pointed his finger at Tom Robinson. “— I seen that black nigger yonder ruttin’ on my Mayella! (Lee, 1960, p. 190)
İÇ	“Ha, evet, Mayella ılık ılıa bağırıyordu, bunun üzerine sırtımdaki yk yere attım, var gcmle koşmaya başladım ama ite takıldım, itten kurtulunca pencereye koştum, bir de ne greyim...” Bay Ewell’in yz kıpkırmızı oldu. Ayağa kalktı, parmağıyla Tom Robinson’ı gösterdi, “...şuradaki şu kara zenci benim Mayella’mın ırzına geçiyor!” (Lee, 2021, s. 221)
G	"Pekala, Mayella bu kutsal gürültüyü kaldırıyordu, ben de yükümü düşürdüm ve elimden geldiğince hızlı koştum ama ite çarptım, ama yolum kesilince pencereye koştum ve gördüm ki..." Mr. Ewell'in yüzü kıpkırmızı oldu. Ayağa kalktı ve parmağını Tom Robinson'a doğrulttu. “— Oradaki siyah zencinin Mayella’ma kızdığını gördüm! (Google eviri, 2022)

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

KM’de bu cümle mahkeme salonunda ifade veren Bay Ewell’in konuşmasından bir alıntıdır. Konuşmasında “raisin’, m’, th’, ruttin’” gibi kelimelerin son harflerini düşürmesi ve “seen” fiilinin yanlış çekimlenen halini kullanması karakterinin eğitimi ve sosyal statüsü hakkında okuyucuya bazı ipuçları vermektedir. Buradaki kelime tercihleri ve söylem biçimi Bay Ewell’in kurgusal karakterinin önemli özellikleridir. Ayrıca Tom Robinson’dan bahsederken “(hakaret amaçlı kullanılan) zenci”³⁶ anlamına gelen ve argo bir kelime olan “nigger” kelimesini kullanmaktadır. Tüm bu dilsel ifadeler yazarın karakter üzerinden vermek istediği etkiyi güçlendiren bileşenlerdir. İ’nin yaptığı aktarıma baktığımızda erek metin dil bilgisel kurallara uygun, yanlış veya eksik yazılan bir kelimenin bulunmadığı standart dilde oluşturulmuş bir cümledir. “Nigger” kelimesinin yarattığı anlamsal etkiyi vurgulamak içinse “şu kara zenci” ifadesini tercih etmiştir. eviriler kabul edilebilir olarak gözükse de KM’de yaratılan etki erek metne aktarılamamıştır. G ise İ gibi standart dışı kullanılan dilsel ifadeleri çevirisine yansıtmayıp dil bilgisel açıdan doğru cümleler kurmuştur. Ancak “raisin this holy racket

³⁶ <https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/nigger> Erişim Tarihi: 15/12/2022

ve ruttin on” kelimelerini bağlama göre çözümleyemeyip erek dilde anlamsız bir çeviri yapmıştır.

Tablo 18: Dilsel İfadelerin Çevirisi – Standart Dışı Dil Kullanımı II

KM	“There’s some folks who don’t eat like us,” she whispered fiercely, “but you ain’t called on to contradict ‘em at the table when they don’t. That boy’s yo’ comp’ny and if he wants to eat up the table cloth you let him, you hear?” (Lee, 1960, p. 27)
İÇ	“Biz gibi yemeyen insanlar da vardır,” diye fısıldadı öfkeyle, “ama biz gibi yemiyorlar diye masada terslemek onları sana kalmamış. O çocuk senin arkadaşın, masa örtüsünü yemeye kalkışsa bile sesini çıkaramazsın, duydun mu?” (Lee, 2021, s. 38)
GÇ	"Bizim gibi yemek yemeyen bazı insanlar var," diye fısıldadı şiddetle, "ama onlar yemek yemeyince masada onlara karşı çıkmak istenmez. O çocuk senin arkadaşın ve masa örtüsünü yemek isterse ona izin veriyorsun, duydun mu?" (Google Çeviri, 2022)

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Afrikalı-Amerikalı olan Carpunia bu konuşmasında ırksal dilsel ifadeler kullanmaktadır (‘em, yo’, comp’ny). Aynı zamanda konuşmasında dil bilgisel hatalar da mevcuttur (There’s, ain’t called). Özellikle roman gibi edebi eserlerde bu şekilde standart dışı dil kullanımları, yöresel ifadeler, şive veya ağızlar karakterin kurgusal özelliklerini zenginleştiren bileşenlerdir. İÇ ikinci cümledeki söz dizilimini standart dışı kullanarak yani dolaylı tümleç olan “onları” kelimesini yanlış bir yerde kullanarak sözdizimi değiştirip cümleyi devrikleştirmiştir. Ancak cümlemin devamı standart dile uygun bir şekilde aktarılmış, karakterin dilsel özellikleri çeviriye yansıtılmamıştır. GÇ ise çeviriyi kabul edilebilir bir şekilde erek dile aktarmış, bahsi geçen dilsel özellikleri çeviriye yansıtmamıştır. Belki de GÇ’nin karakteristik bir etki katan bu kelimeleri “yazım yanlış” olarak algılayıp erek dile doğru haliyle aktarmaya çalıştığı yorumu yapılabilir.

Tablo 19: Dilsel İfadelerin Çevirisi – Standart Dışı Dil Kullanımı III

KM	“Not anything, suh. He mighta said somethin’, but I weren’t there –” (Lee, 1960, p.215)
İÇ	“Hayır, bi şey demedi, efem. Belki beni bulsa bi şey diyecekti...” (Lee, 2021, s.249)
GÇ	"Hiçbir şey, değil mi?" Bir şey söyleyebilirdi ama ben orada değildim -" (Google Çeviri, 2022)

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Mahkeme salonunda geçen bu konuşmada Afrikalı-Amerikalı olan Tom Robinson’ın standart dışı dil kullanımları; “suh, mighta, somethin’ ve weren’t” olarak verilmiştir. “Suh”³⁷ genellikle Güney Amerika bölgesinde Afrikalı-Amerikalılar tarafından kullanılan “sir” (efendi, bey³⁸) kelimesinin farklı bir varyasyonudur. Bu dilsel ifadeler Tom Robinson’ın kurgusal karakterinin önemli bir parçasıdır. İÇ KM’de açıkça verilen bu standart dışı kullanımları erek dile uyarlayarak yani yerlileştirerek “bi, efem” gibi kelime tercihleri yapıp kabul edilebilir bir çeviri elde etmiştir. GÇ ise ilk cümleyi bir soru cümlesi olarak çözümlemiş ve “suh” kelimesini çeviriden çıkarmıştır. Devamında ise dil bilgisel kurallara uygun anlamlı bir çeviri çıktısı sunmuştur. Ancak KM’deki dilsel tercihlerin yarattığı etki erek dilde kaybolmuştur.

³⁷ <https://www.urbandictionary.com/define.php?term=suh> Erişim Tarihi: 15/12/2022

³⁸ <https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/sir> Erişim Tarihi: 15/12/2022

Tablo 20: Dilsel İfadelerin Çevirisi – Argo Kelimeler I

KM	“Somethin’ not fittin’ to say – not fittin’ for these folks’ chillun to hear –” “What did he say, Tom? You <i>must</i> tell the jury what he said.” Tom Robinson shut his eyes tight. “He says: ‘You goddamn whore, I’ll kill ya.’” (Lee, 1960, p. 214-215)
İÇ	“Burada söylemem uygun olmaz... Buradaki insanların, çocukların duyması uygun olmaz...” “Ne dedi, Tom? Ne dediğini jüriye söylemek <i>zorundasın</i> .” Tom Robinson sımsıkı gözlerini kapattı. “Seni pis orospu, seni öldüreceğim!” (Lee, 2021, s. 248)
GÇ	"Söylemeye uygun olmayan bir şey - bu insanların ürpermesine uygun olmayan - " "Ne dedi, Tom? Jüriye onun ne dediğini söylemelisin." Tom Robinson gözlerini sımsıkı kapattı. "Seni lanet fahişe, seni öldürecek'im diyor." (Google Çeviri, 2022)

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Duruşmada hakim ve jüri karşısında konuşan Tom Robinson’ın konuşmasını içeren bu örneklemede standart dışı dil kullanımları, bir bölgeye özgü kelime ve argo kelimeler mevcuttur (somethin’, fittin’, chillun, goddamn whore, ya). Chillun³⁹ kelimesi özellikle ABD’nin Güney bölgesinde kullanılan ve “çocuklar” anlamına gelen bir kelimedir. “Ya”⁴⁰ ise “you” (sen) kelimesinin resmi olmayan kullanımıdır. Tureng⁴¹ “goddamn” kelimesi için “lanet, oldukça, Allah’ın cezası” gibi çeviri önerileri, “whore”⁴² kelimesi için “fahişe, ağır işçi, kaltak, orospu” önerilerini sunmuştur. İÇ belli bir yöreye ait olan “chillun” kelimesini erek metinde benzer bir kültürel nüans yaratmadan aktarmıştır. Aynı şekilde “somethin’, fittin’ ve ya” kelimelerini de erek dilin standart kurallarına uygun çevirip, karaktere özgü dilsel özellikleri çeviriye dahil etmemiştir. İÇ “goddamn” kelimesini yerileştirerek “pis” ifadesini kullanmayı tercih etmiş bu durumda kabul edilebilir bir çeviri yapmıştır. GÇ ise “chillun” kelimesinin KM içindeki bağlamsal anlamını çözümleyemeyip, “chill”⁴³ kelimesinin “üşümek, ürpermek” anlamını çeviride temel almıştır. KM’deki italik yazıyla vurgulanan “must” eki erek dile –meli ekiyle

³⁹ <https://www.urbandictionary.com/define.php?term=chillun> Erişim Tarihi: 15/12/2022

⁴⁰ <https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/ya> Erişim Tarihi: 15/12/2022

⁴¹ <https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/goddamn> Erişim Tarihi: 15/12/2022

⁴² <https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/whore> Erişim Tarihi: 15/12/2022

⁴³ <https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/chill> Erişim Tarihi: 15/12/2022

çevrilip cümlelerin anlamı yumuşatılmış. “Goddamn ve whore” kelimeleri ise sözlükteki en sık kullanılan anlamlarıyla erek dile aktarılmış, KM’deki vurucu etki erek okuyucuya hissettirilmemiştir. Bu bağlamda GÇ’nin dil bilgisel ve anlamsal olarak kabul edilebilir ancak bağlamsal olarak KM sadık kaldığı için yeterli bir çeviri yaptığı söylenebilir.

Tablo 21: Dilsel İfadelerin Çevirisi – Argo Kelimeler II

KM	“God damn it, I’m not thinking of Jem!” (Lee, 1960, p. 302)
İÇ	“Allahın cezası, ben Jem’i düşünmüyorum.” (Lee, 2021, s. 349)
GÇ	"Allah kahretsin, Jem'i düşünmüyorum!" (Google Çeviri, 2022)

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

“God damn it” ifadesi için Tureng⁴⁴ “lanet olsun, Allah kahretsin” çeviri önerilerini sunmuştur. Hem İÇ hem de GÇ ifadeyi erek metne kabul edilir bir şekilde aktarabilmiştir. İÇ, KM’de ünlem cümlesi olarak yazılan ve ünlem işaretinin kullanıldığı cümleden bu işareti çıkarmayı tercih etmiştir.

Tablo 22: Dilsel İfadelerin Çevirisi – Argo Kelimeler III

KM	Atticus had urged them to accept the state’s generosity in allowing them to plead Guilty to second-degree murder and escape with their lives, but they were Haverfords, in Maycomb County a name synonymous with jackass. (Lee, 1960, p. 5)
İÇ	Atticus onları Amerika’nın cömertliğinden yararlanıp ikinci dereceden cinayeti kabul ederek canlarını kurtarmaya razı etmeye çalışmıştı ama onlar birer Haverford’du, Maycomb ilçesinde Haverford demek budala demekti. (Lee, 2021, s. 13)
GÇ	Atticus onları ikinci derece cinayetten Suçlu olduklarını kabul etmelerine ve canlarını pahasına kaçmalarına izin vererek devletin cömertliğini kabul etmeye teşvik etmişti, ama onlar Haverford'lardı, Maycomb İlçesinde budalayla eşanlamlı bir isimdi. (Google Çeviri, 2022)

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

⁴⁴ <https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/god%20damn%20it> Erişim Tarihi: 15/12/2022

“Jackass” kelimesi için Tureng⁴⁵ ilk sıralarda genel kullanım olarak “marsıvan eşeği, ahmak, budala” çeviri önerilerini vermiştir. İÇ ve GÇ aktarımlarına baktığımızda her iki çeviri metninde de kelimenin aynı erek karşılığıyla kullanıldığı görülmektedir, yani çeviriler için kabul edilebilir olduğu söylenebilir. GÇ yaptığı çeviride KM’deki büyük küçük harf uyumunu da çeviriye aktarıp “Suçlu ve İlçesinde” kelimelerinde büyük harf kullanmıştır ancak erek dilde bu iki kelimenin büyük harfle başlaması özel isim olmadıkları için yazım kuralları açısından bir gereklilik değildir.

Tablo 23: Dilsel İfadelerin Çevirisi – Özel İsimler I

KM	Firstly, people had removed from their store windows and automobiles the stickers that said <i>NRA – WE DO OUR PART</i> . (Lee, 1960, p. 276-277)
İÇ	İnsanlar, mağaza vitrinlerinden, arabalarının camlarından <i>NRA – ÜZERİMİZE DÜŞENİ YAPIYORUZ*</i> etiketlerini çıkarmışlardı. (Lee, 2021, s. 320) * NRA – National Recovery Association: Ulusal Toparlanma Kurumu. (ç.n.)
GÇ	İlk olarak insanlar mağaza vitrinlerinden ve otomobillerinden <i>NRA – BİZ YAPARIZ YAPARIZ</i> yazan çıkartmaları kaldırmıştı. (Google Çeviri, 2022)

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Özel isimler ve kısaltmalar bir bölgeye özgü, yerel düzeyde veya ulus ötesi bir tanınırlığa sahip olabilir. Özellikle kısaltmaların, her bölgede veya kültürde herkes tarafından bilinmeyeceği göz önüne alınarak çeviri metinlerde açılımlarını vermek erek okuyucu için daha anlamlı ve anlaşılır okuma deneyimi yaratır. Bu örnekleme “NRA” olarak verilen kısaltmanın açılımı aslında cümlemin devamında Atticus tarafından söylenmektedir (“I asked Atticus why, and he said it was because the National Recovery Act was dead.” Lee, 1960, p. 277). İÇ ise örnekleme cümleyi erek dile aktarırken çevirmen notu ile hem kısaltmanın açılımını hem de erek dildeki karşılığını belirtmiştir. GÇ ise kısaltmayı açıklamadan yani erek okuyucu için anlamlı kılmadan aktarmıştır. Ayrıca cümle içinde silme yaparak “windows” kelimesini aktarmamış ve slogan olarak verilen “WE DO OUR PART” ifadesini erek dile anlamsal olarak hatalı çevirerek kabul edilebilir bir çeviri gerçekleştirilmemiştir.

⁴⁵ <https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/jackass> Erişim Tarihi: 15/12/2022

Tablo 24: Dilsel İfadelerin Çevirisi – Özel İsimler II

KM	Mrs. Grace Merriweather had composed an original pageant entitled Maycomb County: Ad Astra Per Aspera, and I was to be a ham. (Lee, 1960, p. 278)
İÇ	Bayan Grace Merriweather <i>Maycomb</i> İlçesi: Ad Astra Per Aspera* başlıklı, kostümlü bir geçit töreni düzenliyordu, benden bir jambon olmam isteniyordu. (Lee, 2021, s. 322) *(Lat.) “Nice badireler atlatılıp yıldızlara ulaşmak.” (ç.n.)
GÇ	Bayan Grace Merriweather, Maycomb County: Ad Astra Per Aspera adlı orijinal bir yarışma besteledi ve ben de amatör olacaktım. (Google Çeviri, 2022)

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

KM’de verilen “Ad Astra Per Aspera” ifadesini İÇ çevirmen notuyla açıklayarak erek okuyucunun Latince olan bu kelimeyi anlamasını sağlamıştır. GÇ ise bu ifadeyi olduğu gibi aktarıp kabul edilebilir bir çeviri çıktısı sunamamıştır. Burada dikkat çeken bir diğer nokta ise önceki örnekleme de geçen “County” kelimesini “ilçe” olarak aktaran GÇ burada kelimeyi erek dile çevirmeyerek metin içi tutarsızlık göstermiştir. Ayrıca “compose”⁴⁶ (bestelemek, oluşturmak) kelimesinin en sık kullanılan “bestelemek” karşılığını tercih ederek bağlama uygun olmayan bir çeviri gerçekleştirmiştir. “Ham”⁴⁷ (jambon, artist, acemi oyuncu) kelimesini ise İÇ’den farklı olarak “amatör” şeklinde aktarmıştır. Cümlelerin devamında kostümlü bir geçit töreni düzenlendiğini ve diğer çocukların da tarım ürünleri, inek, bakla kostümleriyle canlandırma yapacağı belirtildiği için İÇ’nin jambon çevirisi bağlam içerisinde kabul edilebilir bir aktarım olmuştur.

⁴⁶ <https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/compose> Erişim Tarihi: 15/12/2022

⁴⁷ <https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/ham> Erişim Tarihi: 15/12/2022

Tablo 25: Dilsel İfadelerin Çevirisi – Özel İsimler III

KM	He read in a book where I was a Bullfinch instead of a Finch. Jem says my name's really Jean Louise Bullfinch, that I got swapped when I was born and I'm really a - " (Lee, 1960, p. 19)
İÇ	Bir kitapta okumuş, ben Finch değil, Bullfinch'mişim.* Jem'in dediğine göre benim asıl adım Jean Louise Bullfinch'miş, doğduğumda başka bir çocukla beni karıştırmışlar, ben aslında..." (Lee, 2021, s.29) * Finch, "saka kuşu"; bullfinch, "şakrak kuşu" anlamına geliyor. (ç.n.)
GÇ	Benim bir Finch yerine Şakrak Kuşu olduğum bir kitapta okumuştum. Jem, adımın gerçekten Jean Louise Bullfinch olduğunu, doğduğumda değiştirildiğimi ve ben gerçekten - " (Google Çeviri, 2022)

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Metinde verilen "Bullfinch"⁴⁸ kelimesi "şakrak kuşu, çalıdan yapılmış çit" gibi anlamlara gelmektedir. Bağlamdan bu kelimeyi aslında Scout'un soyadı olarak söylediği anlaşılmaktadır. İÇ bu sebeple büyük harfle yazılan bu isimleri erek dile çevirmemiştir ancak altında yatan nüansı okuyucuya aktarmak için çevirmen notuyla hem Finch hem de Bullfinch kelimelerinin erek dildeki karşılıklarını yazarak bu kelimeleri erek okuyucu için daha anlaşılır kılmıştır. GÇ ise Bullfinch kelimesini önce erek dile çevirmiş ama aynı kelime ikinci kez cümlede "Jean Louise Bullfinch" olarak geçtiğinde bağlamı bir özel isim olarak çözümlediği için erek dilde çeviri gerçekleştirmemiştir. Burada GÇ cümle içinde bir tutarlılık sergileyememiş, ayrıca bu kelimeleri okuyucu için anlamlı hale getirememiştir.

Tablo 26: Dilsel İfadelerin Çevirisi – Özel İsimler IV

KM	"And who's runnin', Miss Priss?" (Lee, 1960, p. 26)
İÇ	"Kimmiş o koşan, Bayan Ukala?" (Lee, 2021, s. 37)
GÇ	"Kim koşuyor, Bayan Priss?" (Google Çeviri, 2022)

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

⁴⁸ <https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/bullfinch> Erişim Tarihi: 16/12/2022

KM’ de “Miss Priss” olarak verilen, önünde bir hitap kelimesi olan ve büyük harfle yazılan “priss”⁴⁹ kelimesi “dar görüşlü, erdemlik taslayan, aksi gibi anlamlar taşıyan ve çoğunlukla kadınlar için kullanılan bir kelimedir”. İÇ bu kelimeyi yerlileştirerek bağlama da uygun olan “ukala” kelimesiyle erek dile aktardığı için kabul edilebilir bir çeviri çıktısı sunmuştur. Ancak GÇ bu kelimeyi özel bir isim olarak düşündüğü için yerlileştirme yapmayıp kelimeyi kaynak dildeki haliyle aktarmayı tercih etmiştir. Bu sebeple kabul edilebilir bir çeviri gerçekleştirememiştir.

⁴⁹ <https://www.urbandictionary.com/define.php?term=priss> Erişim Tarihi: 16/12/2022

SONUÇ

Dilin daha çok estetik bir duygu uyandırmak için kullanıldığı yazınsal metinler, teknik metinlerden farklı olarak deyimler, mecaz/yan anlamlı kelimeler, standart dışı, argo kelimeler ve ırksal/etnik ağız farklarının yer aldığı metinlerdir. Bu çalışmanın örneklemini oluşturan “To Kill a Mockingbird” kitabı hem bir dönem romanı olarak hem de karakterlerin etnik/ırksal farklılıklarının oluşturduğu söylemlerle çalışma için gerekli olan analizler için çeşitlilik sunmaktadır.

İnceleme için seçilen toplam 25 örneklemden 1 kitap başlığı ve 24 dilsel ifade içerisinden, insan çevirmen tarafından yapılan çevirilerin kabul edilir dilbilgisel ve sözcüksel tercihlerle, özellikle kültürel işaretleri, ifadeleri, deyimleri ve argo ifadeleri erek okuyucuya hem yerlileştirme hem de yabancılaştırma stratejilerini kullanarak aktardığı görülmektedir. Venuti’nin yabancılaştırma kavramı “yabancı unsurların korunduğu, kültürel mesafe ve farklılığın erek kültüre taşındığı ve erek okura hissettirildiği bir çeviri stratejisi olup sözcüğü sözcüğüne çeviri, dipnot kullanılarak ve açıklama ekleyerek çevirme” şeklinde tanımlanmaktadır (Taş, 2017, s.1). Yerlileştirme stratejisi ise, yabancılaştırmanın tam karşısı olarak erek okuyucuyu erek kültüre uygun bir çeviriyle buluşturan, okurun bir çeviri eser okuduğunu hissetmemesini sağlayan bir yöntemdir. İnsan çevirmenin erek okuyucuyu tanıdığı hatta aynı kültürden geldikleri varsayıldığında, yerlileştirme ve yabancılaştırma stratejilerinin metnin türünü de göz önünde bulundurarak yerinde kullanıldığı söylenebilir.

GÇ’nin çeviri çıktıları incelendiğinde;

- 9 deyimden 4’ü kabul edilebilir,
- 3 mecazi ifadeden 1’i kabul edilebilir,
- 2 kişileştirmeden 1’i kabul edilebilir
- 3 standart dışı ifadeden 2’si kabul edilebilir,
- 3 argo kelimenin hepsi kabul edilebilir bir şekilde aktarılmıştır.
- 10 farklı dilsel ifadenin çevirisi, hatalı veya çeviriden çıkarma şeklinde aktarılmıştır.
- 1 kısaltmanın açılımı okuyucuya aktarılmamıştır. 2 özel ismin Türkçe karşılığı okuyucuya verilmeden çevrilmiştir.

- “County” kelimesi bir örnekleme ereke dile çevrilirken başka bir örnekleme çevrilmeden aktarılmıştır.

İnsan çevirmen örnekleme olarak seçilen ifadelerin hepsini ereke dile kabul edilebilir bir şekilde aktarmış; kısaltmaların ve özel isimlerin Türkçe karşılıklarını çevirmen notuyla aktarmayı tercih etmiştir. Aksoy Arıkan’ın (2022) belirttiği gibi “çevirmenler gerektiğinde kültürel kavramları daha açık net ifadelerle anlatmalı ve bu tür kavramları gerektiğinde notlar ve dipnotlarla açıklamalıdır.” Yazın çevirisinde, edebi eserde yazılanlardan ziyade okuyucunun deneyimlerinin yeniden yaratılmasına odaklanıldığında, çevirmenin yazarın üslubunu çevirmeyi birincil hedefi olarak belirlemesi önemlidir. Çevirmenin belirleyeceği çeviri üslubu da, okuyucu üzerinde aynı etkiyi bırakacak farklı anlatım araçları bulmayı gerektirir (Veverec, 2017). Eruz (2003) ereke metni, özgün bir metin olarak çevirmen tarafından ereke kültür için üretilen ve amacını ereke kültürdeki işlevini yerine getirebilmesi şeklinde tanımlamıştır. Bu sebeple çevirilerde salt dilsel bir aktarımın ötesinde, ereke kültürün dilsel ifadeler üzerindeki etkisini göz önünde bulundurarak, kaynak metindeki işlevlerin benzer şekilde ereke metinde yaşatılması gözetilmelidir.

GÇ’nin kültürel bir geçmişi olmadığı ve günümüz verileri ışığında herhangi bir kültüre yakınlık duymadığı varsayıldığında, çeviri kararlarını kaynak metindeki bilgiyi ereke metne aktarma amacıyla oluşturduğunu söyleyebiliriz. Bu bağlamda, GÇ’nin çeviri çıktıları incelediğinde ilk olarak kitap ismini kaynak metne sadık kalarak çevirdiğini görmekteyiz. Bu açıdan yeterlilik sergilese de ilk harfleri büyük yazılan kelimeleri ereke metne sadece ilk kelimenin ilk harfini büyük, geri kalan kelimeleri küçük çevirerek aktarmıştır. GÇ’nin kaynak metindeki cümlelerin bir başlık olduğunun farkında olmayışı yani başka bir deyişle çevirisini yaptığı cümlelerin türünü bilmediğinden büyük-küçük harf uyumunu ereke metne aktarmadığı yorumu yapılabilir. GÇ uygulamasında girdi olarak yazılan metnin bir başlık, slogan, ünlem cümlesi vs. gibi metin türünün belirtilebileceği ya da seçilebileceği bir durumda, GÇ’nin çeviri kararlarını bu metin türüne göre şekillendirmesi olası bir ihtimaldir.

GÇ örneklemlerde sunulan 9 deyim içerisinde 4’ünü kabul edilebilir bir şekilde çevirmeyi başarabilmiştir. 3 mecazi kelimeden 1’ini yeterli, 1’ini kabul edilebilir ve 1’ini de anlamsal açıdan yanlış çevirmiştir. 2 kişileştirme örneğinden 1’ini kabul

edilebilir ve 1'ini de yeterli bir şekil de çevirmiştir. 3 standart dışı dil örneğinden, 2'sini kabul edilebilir çevirmiştir. Ancak bu örneklerde insan çevirmen de metinlerde verilen her standart dışı dil kullanımını çevirisine yansıtmamıştır. GÇ 3 argo kelimeyi kabul edilebilir olarak çevirebilmiştir. 4 özel isim örnekleminde ise, erek okuyucuya açıklayıcı bir çeviri (dip not, çevirmen notu, kısaltmaların ve özel isimlerin erek dildeki karşılıkları gibi) gerçekleştirmemiştir. Çevirilerde dikkat çeken bir nokta; belli bir bölgeye ait ırksal/etnik ağzın erek metne yansıtılmamasıdır. Güney Amerika'da geçen ve o bölgeye bağlı meseleleri ele alan bir romanda Türkçe bir şive kullanılması okuyucu üzerinde orijinalinde olduğu gibi aynı etkiyi yaratmayacaktır. Bu sebeple de insan çevirmen özellikle Afrikalı-Amerikalı karakterlerin konuşmalarında kullandığı standart dışı etnik/ırksal ifadeleri çevirisine yansıtmadığı yorumu yapılabilir. GÇ'nin ise buradaki çeviri kararı standart dışı dilsel kullanımlarını yazım yanlışı olarak algılayıp, dil bilgisel açıdan doğru ifadeler aktarma amacı güttüğü şeklinde yorumlanabilir.

İnsan çevirmen özellikle kültürel nüanslar içeren dilsel ifadeleri, özel isimleri iyi bir eşdeğer bulamadığında; o ifadeyi dipnot, çevirmen notuyla açıklayabilir, dolaylı yoldan veya sadeleştirerek erek dile aktarabilir veya yerileştirme ya da yabancılaştırma stratejilerini kullanabilir. Bu yöntemlerin hepsi insan çevirmenin hem akademik eğitiminin hem de edindiği tecrübenin sonucu çeviri metnini daha anlaşılır kılmak için başvurduğu yöntemlerdir. GÇ ise özellikle standart dışı dilsel ifadeler ve argo kelimelerin çevirisinde başarılı aktarımlar gerçekleştirmiştir. Ancak, eş anlamlı, yan anlamlı ve çok anlamlı sözcükler nedeniyle çevirilerde bazı sözcüksel ve sözdizimsel hatalar da mevcuttur. Özellikle son düzeltme gerektiren hatalar ise deyimsel ifadelerde ve özel isimlerde fazladır.

Bu çalışmanın ve genel olarak NMÇ sistemlerinin bir diğer handikabı da, yazın çevirisinde kaynak metnin bir bütün olarak çevrilememesidir. GÇ tarafından yapılan parça parça veya cümle cümle çeviriler, kaynak metnin anlamını hatta biçimini değiştirebilir, terimsel tutarsızlıklar oluşturabilir veya anlamı bağlamdan uzak çeviri çıktıları sunabilir. GÇ ise günümüzde çeviri girdisini 5000 karakter ile sınırlandırdığından özellikle roman gibi uzun metin türlerinin çevirisinde metnin cümlelere bölünerek çevrilmesinden ötürü bağlamdan uzak veya kelime tercihleri açısından tutarsız çeviri çıktıları önerebilir.

İnsan çevirmenlerin bile ilk denemelerinde yayına hazır çeviri çıktıları sağlayamadıkları düşünüldüğünde, GÇ'den de ön ya da son düzeltme olmaksızın mükemmel çeviri çıktıları beklemek gerçekçi bir yaklaşım olamaz. Olağan bir çeviri sürecinde çeviri metnin şu aşamalardan geçtiği düşünülebilir;

- kaynak metnin çözümlenip çeviri sorunlarının çözülmesi,
- erek dile uygun bir metin üretildikten sonra son okumalarla düzeltmeler yapılarak çeviri metnin son halinin oluşturulması.

GÇ'nin de bu sürecin ilk aşamasını otomatik bir şekilde gerçekleştirmeyi amaçladığı söylenebilir. GÇ her ne kadar dil bilgisel açıdan başarılı çeviriler sunsa da, kültürel nüansların fazla olduğu edebi eserler için özellikle estetik açıdan nihai olarak kabul edilebilir düzeyde çeviriler oluşturamayabilir. Ayrıca GÇ'nin her dil çifti için aynı dilsel ifadelerde başarılı veya başarısız aktarımlar yaptığı bilgisi genellenemez. GÇ metnin bağlamını, kelime kombinasyonlarının oluşturduğu farklı çağrışımları düşünce süzgecinden geçirip yorumlayamadığı için son düzeltmesiz kullanıma hazır metinler üretmede her zaman başarılı sonuçlar veremeyebilir. İnsan çevirmenin anlama/çözümle sürecinde belki de kolaylıkla farkına varacağı anlam karmaşalarını, GÇ kaynak metne sadık kaldığından cümlelerdeki bazı noktalama işaretlerinin eksikliğinin ya da gereksiz kullanımının, büyük-küçük harf değişkenlerinin yarattığı anlam farklılıklarını aynı şekilde analiz edemeyip hatalı çeviri çıktıları oluşturmaktadır. Burada devreye girecek bir ön ya da son düzeltme ile insan çevirmenin dokunuşu çevirideki başarıyı önemli ölçüde yükseltebilir. Bu çalışmada da öne sürüldüğü gibi MÇ sistemleri günümüz koşullarında her dil çifti için insan müdahalesi olmadan %100 başarılı veya kabul edilebilir çıktılar sunamamakta, ancak insan çevirmenin iş yükünü hafifletmekte, zamandan tasarruf sağlayıp daha kısa zamanda daha çok miktarda çeviri çıktısı sağlamasına yardım edebilmektedir. Örneğin, insan çevirmenin kaynak metne hakimiyeti varsayılmak koşuluyla, metin çözümleme aşaması atlanarak, GÇ tarafından sunulan erek metni aktarım açısından başarılı bir çeviri haline getirmek için sadece son okuma yapıp zamandan tasarruf sağlanabilir.

İnsan çevirmenler ihtiyaç duydukları kaynakları kullanarak bağlama göre en uygun çeviriyi bulabilir veya kelimeyi seçebilir. Ancak GÇ için mevcut veri tabanındaki öneri kelimeler asıl çeviriyi yani erek metni şekillendirir. Ayrıca eş sesli ve karmaşıklık

yaratacak özel isimlerin yanlış çevrilme olasılığı daha yüksektir. Bu özel isimler, metnin bağlamından uzak olabilir veya veri tabanında bulunmaması halinde hatalı bir çeviri çıktısı önerilebilir. Aslında MÇ sistemleri yazın çevirisi gibi, nitekim diğer metin türlerine göre daha zorlayıcı ve tartışmalı bir metin türüyle başa çıkmak için tasarlanmadığı halde bir insan çevirmenden beklenen başarının aynısını gösteremediği için eleştirilmektedir. Yapay zekayı eğitmek adına özellikle edebi metinler ile yapılacak çevirilerde insan müdahalesi gerektiren veri girişleriyle çeviri düzeltme/önerileri ile GÇ'yi hedeflenen dil çiftleri için söz sanatları, deyimler, kültürel ifadeler konusunda eğitip, tutarlı isim çevirileri sağlayarak çeviri kalitesinin artması sağlanabilir.

Aslında Pantea'nın da (2014) belirttiği gibi tam anlamıyla aslına uygun bir çeviri yapılamaz ve metin ne kadar basit olursa olsun bir belge veya makale için iki, üç veya daha fazla çevirmenin aynı çeviriye sağlaması imkansızdır. Bu sebeple MÇ'nden de bir insan çevirmen gibi birebir aynı çeviri çıktıları sağlamasını beklemek gerçekçi bir beklenti olmayabilir. Çeviri kalitesini etkileyen bilgi, edinçler ve tecrübe gibi önemli bileşenler dışında, bu bağlamda insan çevirmen ve yapay zeka arasında, insan ve makine gibi düşünmenin getirdiği farklar da mevcuttur. Nasıl ki çevirmenler yazarın üslubunu çevirdikleri edebi esere yansıtmak için yazarın hayatını, etkisi altında kaldığı yazın dönemini veya yazarın başka eserlerini inceleyip yazarı anlamaya çalışıyorsa GÇ'nin de düz dil bilgisel çevirinin ötesine geçmesi ve aynı şekilde üslubu yansıtmayı için çevirdiği metnin türünü, eserin ait olduğu dönemi ve yazarı tanıması elzemdir. Yazarın üslubunu çeviriye yansıtmadaki önemli nokta okuyucu üzerinde orijinal etkinin yeniden yaratılmasıdır. Bu da çeviride kaynak dildeki kelimeleri yeniden yazmaktan öte kaynak metnin okuyucusunun deneyimleyeceği benzer etkinin erek metne yansıtılması anlamına gelmektedir.

Drobot'un (2021) belirttiği gibi çeviri işinde sadece kelimelerin ve cümlelerin çevirisi yapılmamaktadır bunun içinde doğru terimleri seçmek için ilgili metnin ait olduğu alan gibi arka plan bilgilerine sahip olmak önemlidir. Herhangi bir cümle ve herhangi bir metnin anlamını kavramak için bağlam bilgisinin yanı sıra bilişsel ve yorumlayıcı yeteneklere de ihtiyaç vardır. Ancak günümüzde MÇ sistemlerine yeteri kadar edebi eser girişi yapılmadığından sistem ne çevirdiği metin türlerinin ne de uyguladığı çeviri metodunun işlevinin farkında değildir.

NMÇ sistemleri içinden GÇ'nin yazın çevirisinde kullanılabilirliği üzerine yapılan bu çalışmada GÇ'nin insan çevirmenin faaliyetinin yerini almasından ziyade öncelikle zaman kazanma aracı olarak düşünülerek başarılı ve kaliteli bir erek metin elde etmek için insan çevirmenin yükünü hafifletip son düzeltme ile basıma/yayımlanmaya hazır çeviri metnini oluşturmada fayda sağlayabilir. Aynı zamanda GÇ yalnızca çevirmenlere son düzeltmede yardımcı olmak için değil, halihazırda yayımlanmış ancak çevirisi bulunmayan kitapların dünyanın her yerindeki okuyuculara anında çevrimiçi olarak sunulmasında yardımcı olmak için kullanılabilir. NMÇ sistemleri, yabancı dil öğrenmek isteyenlere söz konusu yabancı dilde bir kitap okurken anlamakta zorlandıkları ifadelerde veya cümlelerde de yardımcı olabilir.

Ayrıca MÇ, gelişmekte olan yazarların okuyucular tarafından görünürlüğünü artırabilir veya yayıncıların bu eserlere aşina olmalarını kolaylaştırmak için kullanılabilir (Matusov 2019). Bu sayede okuyucular sevdikleri yazarların çevirilerine daha hızlı erişim sağlayabilir. Aynı şekilde, yayıncıların azınlıklara veya yeterince temsil edilmeyen dillere ait eserlerle ilgilenmesini kolaylaştırarak yayıncılık sektöründeki çeşitliliği artırabilir (Castro, 2020; akt. Hansen, 2021). Yayınevleri, GÇ'yi yabancı edebi eserleri daha iyi tanımak ve profesyonel olarak başka bir dile çevirecekleri kitapları seçerken yardım almak için kullanabilirler, böylece farklı diller ve kültürler arasında daha fazla eserin okuyucularla buluşmasını sağlayabilirler.

GÇ'nin günümüzdeki potansiyeli ve sınırlılıkları içerisinde gerçekleştirilen bu çalışmada, çeviri yaparken kültürün insan çevirmen ve GÇ üzerindeki etkisi, metin türünü, yazarı, yazarın üslubunu tanımadaki önem vurgulanmak istenmiştir. GÇ'nin bu önemli bileşenlerden yoksun olarak “sadece dil edincine” sahip bir çevirmen gibi yaptığı çeviriler kültürel öğeler barındıran dilsel ifadelerde özellikle standart dışı dil kullanımlarında başarılı sonuçlar vermiştir. Ancak deyimlerin ve mecazi ifadelerin aktarımında kelimesi kelimesine yapılan bazı aktarımlar hatalı ve anlamsız çeviri çıktıları oluşturmuştur. MÇ ile yapılacak çevirilerde insan faktörünün önemi ve gerekliliği bu çeviri çıktıları aracılığıyla tekrar vurgulanmıştır. NMÇ sistemlerinden GÇ'nin edebi metinlerdeki başarısı metni çözümlemede başarılı olsa da edebi metin türlerinin gerektirdiği yazınsal özellikleri çeviriye yansıtmada başarılı olamamıştır. Ancak uçtan uça öğrenme sistemiyle kendini hala geliştiren ve insanların katkılarıyla öğrenme sürecine devam eden yapay zekanın ileriki yıllarda özellikle edebi metin

türlerindeki başarısını ölçmek adına bu gibi araştırma çalışmalarının tekrarlanması GÇ'nin yazın çevirisinde ne ölçüde bir gelişim göstereceğini ve çeviri kalitesinin ne ölçüde değişeceğini gözlemlemek adına elzemdir.

KAYNAKÇA

- Al-Batineh, M., & Al-Batineh, R. (2019). Will the machine understand literary translation? A glimpse into the future of literary machine translation through the lenses of artificial intelligence. *Studies in Translation*, 5(1), 151-169.
- Amazon Translate. (2023). <https://aws.amazon.com/tr/translate/details/> Erişim Tarihi: 26/01/2023
- Arslanoğlu, İ. (2016). *Bilimsel yöntem ve araştırma teknikleri*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Aslan, E. (2018). Otomatik çeviri araçlarının yabancı dil öğretiminde kullanımı: Google çeviri örneği. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (39), 87-104.
- Ayık Akça, T. (2022). Edebi metinlerde ve uzmanlık alan metinlerinde makine çevirisinin olanakları/olanaksızlığı: çevirmenin değişen görev tanımlarına yeniden bakmak. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (30), 1321-1343. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/rumelide/issue/73128/1188804>
- Baker, M. (2018). *In other words: A coursebook on translation (Third Edition)*. London: Routledge.
- Balkul, H. İ. (2015). *Türkiye’de akademik çeviri eğitiminde çeviri teknolojilerinin yerinin sorgulanması: Müfredat analizi ve öğretim elemanlarının konuya ilişkin görüşleri üzerinden bir inceleme*. [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. Sakarya Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü: Sakarya
- Balkul, H. İ. (2016). Translation technologies: A dilemma between translation industry and academia. *International Journal of Language Academy*, 4(4), 100-108.
- Besacier L. & Schwartz L. (2015). Automated translation of a literary work: a pilot study. *In Proceedings of the Fourth Workshop on Computational Linguistics for Literature*, 114-122.
- Castro, O. (2020). *Transnational feminism, women writers in translation, stateless cultures/literatures in translation*. Creative Translation and Technologies Expert Meeting, University of Surrey.
- Chan, S. (2017). *The Future of Translation Technology: Towards a World without Babel*. Londra, New York: Routledge yayınları
- Costa-Jussà, M. R., Farrús, M., Mariño Acebal, J. B., & Fonollosa, J. A. R. (2012). Study and comparison of rule-based and statistical catalan-spanish machine translation systems. *Computing and Informatics*. 2012; 31 (2): 245-70.
- Cullen, A. (2020). Understanding neural machine translation how artificial intelligence "works" in literary translation. [Online]

<https://www.goethe.de/ins/in/en/kul/lak/21967556.html> [Erişim Tarihi: 17/10/2022]

Dindar, S. (2021). Betimleyici çeviri kuramı'nın felsefe metni çevirisine yansımaları: Monadoloji örneği. *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (27), 69-97.

Drobot, I. A. (2021). Translating literature using machine translation: Is it really possible?. *Scientific Bulletin of the Politehnica University of Timisoara. Transactions on Modern Languages/Buletinul Stiintific al Universitatii Politehnica din Timisoara. Seria Limbi Moderne*, 20(1).

Drugan, J. (2013). *Quality in professional translation: Assessment and improvement*. London; New York, Bloomsbury.

Eruz, F. S., (2000). *Çeviride ve çeviri eğitiminde koşut metinler*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul

Eser, O. (2014). Çeviri eğitiminde edinç kavramının değeriendirilmesi – Türkiye örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7,33,136-156

Eser, O. (2015). *Çeviribilimde Edinç Araştırmaları*. İstanbul:Anı Yayıncılık

Garg, A. & Agarwal, M. (2018). Machine translation: A literature review. arXivpreprint arXiv:1901.01122.

Google. (2022). <https://translate.google.com/contribute> (Erişim Tarihi: 27/10/2022), <https://translate.google.com/intl/tr/about/> Erişim Tarihi: (27/10/2022), <https://translate.google.com/contribute> (Erişim Tarihi: 27/10/2022), <https://support.google.com/translate/?hl=tr#topic=9988463> (Erişim tarihi: 27/10/2022), <https://translate.google.com/intl/tr/about/forbusiness/> (Erişim Tarihi: 09/11/2022), https://support.google.com/translate/answer/6142478?hl=tr&ref_topic=7011659 (Erişim Tarihi: 09/11/2022)

GradeSaver. (2022). <https://www.gradesaver.com/to-kill-a-mockingbird/study-guide/glossary-of-terms> (Erişim Tarihi: 15/12/2022).

Hansen, D. (2021). The figure of the literary translator amid new technologies. In *Conference on Literary Machine Translation (CALT)*.

Hutchins, J. (2003). ALPAC: the (in) famous report. *Readings in machine translation*, 14, 131-135.

İKSV. (2022). <https://www.iksv.org/tr/kazananlar/ulker-ince> (Erişim Tarihi: 27.11.2022)

Johnson, M.,Schuster, M., Le, Q. V.,Krikun, M., Wu, Y., Chen, Z. and Dean, J. (2017). Google's multilingual neural machine translation system: Enabling zero-shot

translation. *Transactions of the Association for Computational Linguistics*, 5, 339-351.

Karasar, N. (2005). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Nobel Yayın Dağıtım.

Karataş, Z. (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. *Manevi temelli sosyal hizmet araştırmaları dergisi*, 1(1), 62-80.

Koehn, P. & Knowles, R. (2017). Six challenges for neural machine translation. *arXiv preprint arXiv:1706.03872*.

Koponen, M., Salmi, L. & Nikulin, M. (2019). A product and process analysis of post-editor corrections on neural, statistical and rule-based machine translation output. *Machine Translation*, 33(1), 61-90

Köktürk Ş., Türkmen G.(2020).Çevirmen Edinci ve Bileşenleri Önerisi. *International Journal of Languages Education*. 8.1, 188-197.

Kuşçu, E. (2015). Çeviride yapay zeka uygulamaları. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (30), 45-58.

Kuzman, T., Vintar, Š., Arcan, M. (2019). Neural machine translation of literary texts from English to Slovene. In *Proceedings of the Qualities of Literary Machine Translation*. 1-9.

Küçükaya S., Taşçı T., Doruk E., Çelebi N. (2018). *İngilizceden Türkçeye nöral makine çevirisinin başarımlarını değerlendirmesi*. Uluslararası 4. Sosyal Bilimler Sempozyumu (Asos Congress).

Lee, H. (1960). *To Kill a Mockingbird*. Arrow Books Edition.

Lee, H. (2021). *Bülbülü Öldürmek*. (Çev. Ülker İnce). Epsilon Yayınevi.

Lefevere, A., (2001), “Mother Courage’s Cucumbers: Text, System and Refraction in a Theory of Literature”, (First published 1982), *The Translation Studies Reader*, Ed. Lawrence Venuti, London and New York: Routledge. (233-249)

Macmillian Dictionary. (2022). <https://www.macmillandictionary.com/dictionary/british/be-all-skin-and-bone-s> (Erişim Tarihi: 14/12/2022).

Matusov, E. (2019). The challenges of using neural machine translation for literature. In *Proceedings of the Qualities of Literary Machine Translation*, 10–19.

Merriam-Webster. (2022). <https://www.merriam-webster.com/> (Erişim Tarihi: 10/12/2022), <https://www.merriam-webster.com/dictionary/see%20the%20light> (Erişim Tarihi: 14/12/2022)

Mesleki Yeterlilik Kurumu. (2012). Ulusal Meslek Standardı, Çevirmen, Seviye 6, Referans Kodu / 12ums0274-6 Resmi Gazete Tarih-Sayı / 29/1/2013 - 28543

(Mükerrer).https://www.myk.gov.tr/images/articles/editor/2013/300113/CEVIRMEN_Seviye_6_UMS.pdf

Microsoft Translator. (2022). <https://www.microsoft.com/en-us/translator/blog/2016/11/15/microsoft-translator-launching-neural-network-based-translations-for-all-its-speech-languages/> (Erişim Tarihi: 21/11/2022), <https://www.microsoft.com/en-us/translator/business/machine-translation/> (Erişim tarihi: 21/11/2022).

Moorkens, J., Toral, A., Castilho, S., & Way, A. (2018). Translators' perceptions of literary post-editing using statistical and neural machine translation. *Translation Spaces*, 7(2), 240-262.

Mutlu, S. (2020). *Çeviri kuramları ve çeviri eğitimi*. İstanbul: Hiperyayın.

New York Times. (2016). <https://www.nytimes.com/2016/02/20/arts/harper-lee-dies.html?smid=url-share> (Erişim Tarihi: 20/11/2022)

Neydim, N. (2020). Çocuk edebiyatı klasiklerinde çeviri yaklaşımları: Uyarlama, yeniden yazma, kültürel müdahale . *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* , (19) , 851-858 . DOI: 10.29000/rumelide.752864

Odacıoğlu, M.C. (2019). Çeviri sürecinde Google Translate kullanımının değerlendirilmesi. *Turkish Studies - Language and Literature*, 14(3). 10.29228/TurkishStudies.25324.

Özcan, O. (2019). Yazın çevirisi incelemelerinde yorumlayıcı çeviri kuramı. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (16), 587-603. DOI: 10.29000/rumelide.619082

Özcan, O. (2020). *Dünya klasikleri bağlamında makine çevirisi üzerine bir değerlendirme: Balzac örneği. Çeviride teknoloji süreç ve uygulamalar 1*. Ankara: Grafiker Yayınları.

Pantea, M. (2014). The translatability of texts: Machine translation vs. human translation. *Cultural Texts and Contexts in the English Speaking World (III)*, 343-349.

Reiss, K., (2001), "Type, Kind and Individuality of Text: Decision making in Translation", (First published 1971), Trans. Susan Kitron, The Translation Studies Reader, Ed. Lawrence Venuti, London and New York: Routledge. (160-171)

Sak, R., Şahin Sak, İ. T., Öneren Şendil, Ç., & Nas, E. (2021). Bir araştırma yöntemi olarak doküman analizi. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 4(1), 227-250. <http://doi.org/10.33400/kuje.843306>

Sreelekha, S., Bhattacharyya, P. & Malathi, D. (2018). *Statistical vs. Rule-Based Machine Translation: A Comparative Study on Indian Languages*. Dash, S., Das,

- S., Panigrahi, B. (Ed) International Conference on Intelligent Computing and Applications, Advances in Intelligent Systems and Computing, 663-675.
- Taş, S. (2017). Kültürel unsurların çevirisi ve çeviri stratejileri. *HUMANITAS-Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(10), 1-14.
- TDK. (2022). <https://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi: (10/12/2022), <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 14/12/2022), <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 14/12/2022),
- Tkamchapter22. (2022). <https://tkamchapter22.weebly.com/allusions.html> (Erişim Tarihi: 14/12/2022).
- Tok, Z. (2020). Makine çevirisi ve çeviri kuramları. *International Journal of Language Academy*, 31(31), 394–403. <https://doi.org/10.29228/IJLA.41874>
- Toral, A., & Way, A. (2015). Translating literary text between related languages using SMT. In *Proceedings of the fourth workshop on computational linguistics for literature*, 123-132.
- Toral, A. & Way, A. (2018). What level of quality can Neural Machine Translation attain on literary text?. In *Translation Quality Assessment*, 263-287.
- Toral, A., Oliver, A., & Ballestín, P. R. (2020). Machine translation of novels in the age of transformer. In *Maschinelle Übersetzung für Übersetzungsprofis* (pp. 276-295). BDÜ Fachverlag.
- Toury, G. (2012). *Descriptive translation studies and beyond: Revised edition* (Vol. 100), Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins Publishing.
- Tureng. (2022). <https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce> Erişim Tarihi: (10/12/2022), <https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/mockingbird> (Erişim Tarihi: 10/12/2022), <https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/mockingbird> (Erişim Tarihi: 14/12/2022), <https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/b%C3%BClb%C3%BCl> (Erişim Tarihi: 14/12/2022), <https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/acid%20tongue> (Erişim Tarihi: 14.12.2022), <https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/walk%20on%20eggs> (Erişim Tarihi: 14/12/2022), <https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/draw%20a%20bead%20on> (Erişim Tarihi: 14/12/2022), <https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/chips%20are%20down> (Erişim Tarihi: 14.12.2022), <https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/see%20the%20light> (Erişim Tarihi: 14/12/2022), <https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/fight%20tooth%20and%20nail> (Erişim Tarihi: 14/12/2022), <https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/look%20daggers%20at> (Erişim Tarihi: 14/12/2022), <https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/till%20blue%20in%20the%20face> (Erişim Tarihi: 14/12/2022), <https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/in%20the%20limelight> (Erişim Tarihi: 14/12/2022), <https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/nigger> (Erişim Tarihi: 15/12/2022), <https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/sir> (Erişim Tarihi: 15/12/2022), <https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/ya> (Erişim Tarihi: 15/12/2022), <https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/goddamn> (Erişim Tarihi: 15/12/2022).

- 15/12/2022), <https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/whore> (Erişim Tarihi: 15/12/2022), <https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/chill> (Erişim Tarihi: 15/12/2022), <https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/god%20damn%20it> (Erişim Tarihi: 15/12/2022), <https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/jackass> (Erişim Tarihi: 15/12/2022), <https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/compose> (Erişim Tarihi: 15/12/2022), <https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/ham> (Erişim Tarihi: 15/12/2022), <https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/bullfinch> (Erişim Tarihi: 16/12/2022).
- Urban Dictionary. (2022). <https://www.urbandictionary.com/> (Erişim Tarihi: 10/12/2022), <https://www.urbandictionary.com/define.php?term=buying%20cotton> (Erişim Tarihi: 15/12/2022), <https://www.urbandictionary.com/define.php?term=suh> (Erişim Tarihi: 15/12/2022), <https://www.urbandictionary.com/define.php?term=chillun> (Erişim Tarihi: 15/12/2022), <https://www.urbandictionary.com/define.php?term=priss> (Erişim Tarihi: 16/12/2022).
- Venuti, L., (1995), *The translator's invisibility*. A History of Translation, London and New York: Routledge. (1-42)
- Veverec, M. (2017). *Translating authors style-the case Study of" to kill a mockingbird"* (Doctoral dissertation, University of Zadar. Department of English).
- Voigt, R. & Jurafsky, D. (2012). Towards a literary machine translation: The role of referential cohesion. In *Proceedings of the NAACL-HLT 2012 Workshop on Computational Linguistics for Literature*, 18-25.
- Wikipedia. (2022). https://en.wikipedia.org/wiki/To_Kill_a_Mockingbird (Erişim Tarihi: 27/11/2022), https://en.wikipedia.org/wiki/Microsoft_Translator#:~:text=As%20of%20December%202022%2C%20Microsoft,programmatically%20through%20the%20cloud%20services (Erişim Tarihi: 25/12/2022), https://en.wikipedia.org/wiki/Google_Translate (Erişim Tarihi: 25/11/2022).
- Wikipedia. (2023). https://en.wikipedia.org/wiki/Google_Translate (Erişim Tarihi: 26/01/2023), https://en.wikipedia.org/wiki/Google#Products_and_services (Erişim Tarihi: 26/01/2023).
- Wu, Y., Schuster, M., Chen, Z., Le, Q. V., Norouzi, M., Macherey, W., Macherey, K. (2016). *Google's neural machine translation system: Bridging the gap between human and machine translation*. arXiv preprint arXiv:1609.08144.
- Yandex. (2022). <https://ceviri.yandex.com.tr/> (Erişim Tarihi: 21/11/2022).
- Yaseen, A.A. (2020). Translating metaphors in literary texts: Challenges and solutions. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Atılım Üniversitesi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=y1KPjicxd5sk8KlflS-8A&no=-E89OOYeNt9hdmAFnXcRcw>

Yazıcı, M. (2007). *Yazılı çeviri edinci*. İstanbul: Multilingual. 160 s. ISBN 975-6008-29-6

Yazıcı, M. (2011). *Çeviribilimde araştırma*. İstanbul: Multilingual.

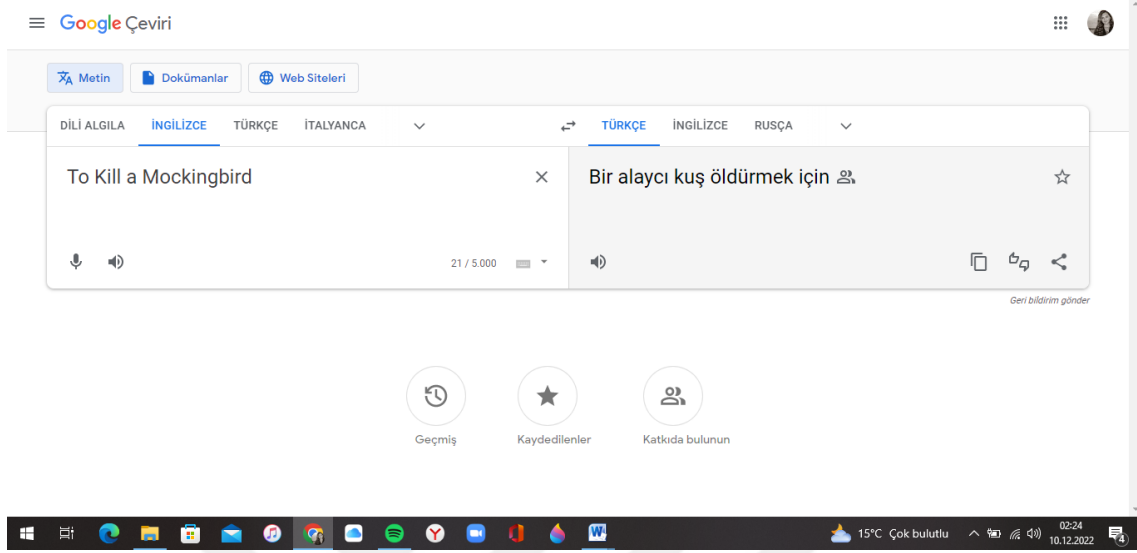
Yıldız, E. (2014). İngilizceden Türkçeye istatistiksel bilgisayarlı çeviri sistemlerinde paralel derlem boyutu ve kalitesinin etkileri. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi).

Zajdel, A. (2019). Machine vs. Human: translating metaphor in the picture of Dorian Gray. *MPhil Literary Translation*, Supervised by Dr James Hadley, Trinity College Dublin.

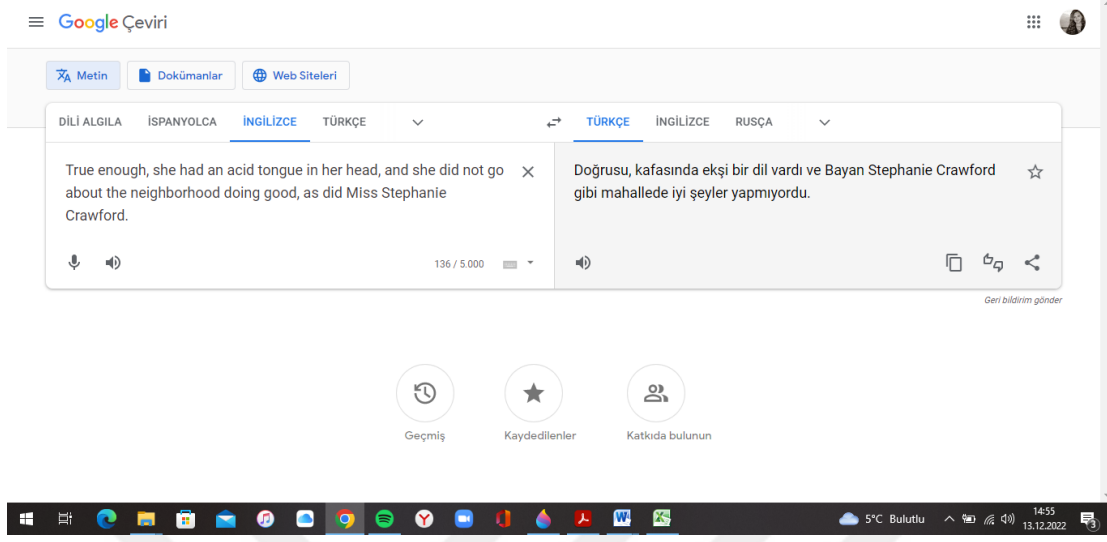

EK

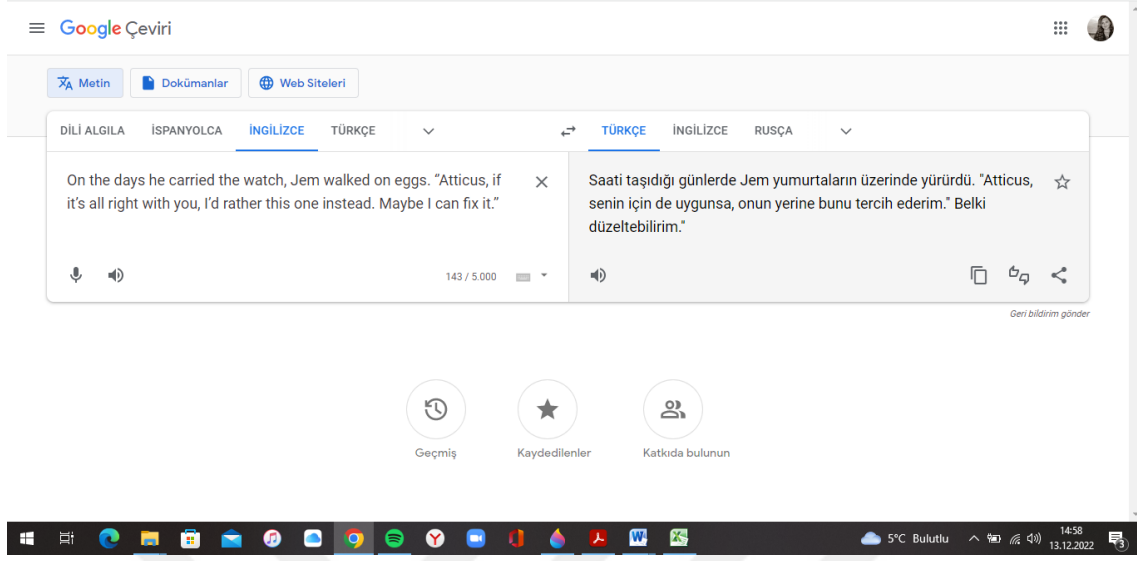
Ek 1: “To Kill a Mockingbird” Kitap Başlığı ve Google Çeviri Erek Metin Önerisi

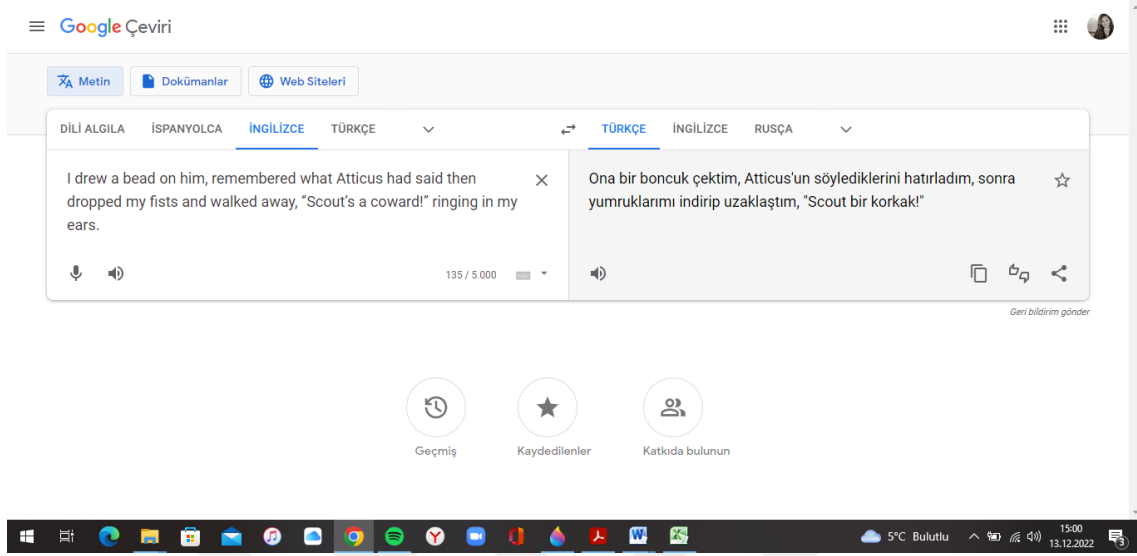
Ek 2: “To Kill a Mockingbird” Kaynak Metni ve Google Çeviri Erek Metin Önerisi (Acid Tongue)

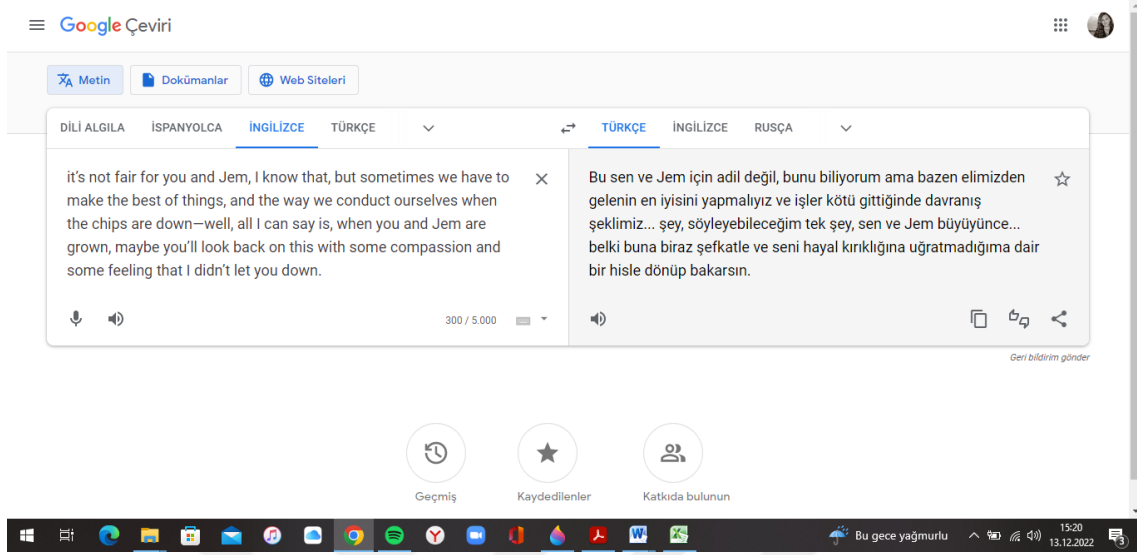
Ek 3: “To Kill a Mockingbird” Kaynak Metni ve Google Çeviri Erek Metin Önerisi (Walk on Eggs)

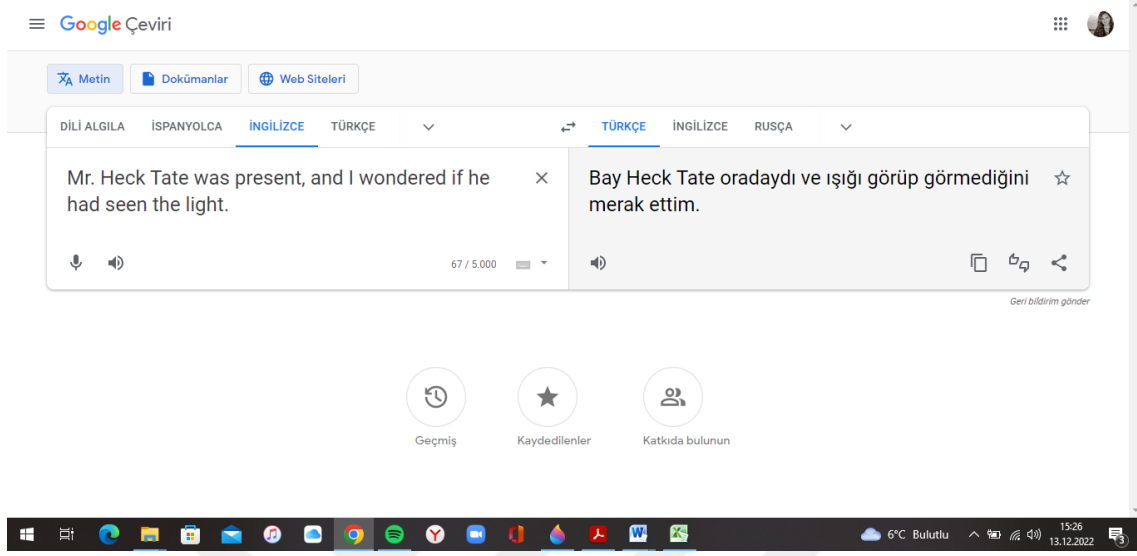
Ek 4: “To Kill a Mockingbird” Kaynak Metni ve Google Çeviri Erek Metin Önerisi (Drew a Bead)

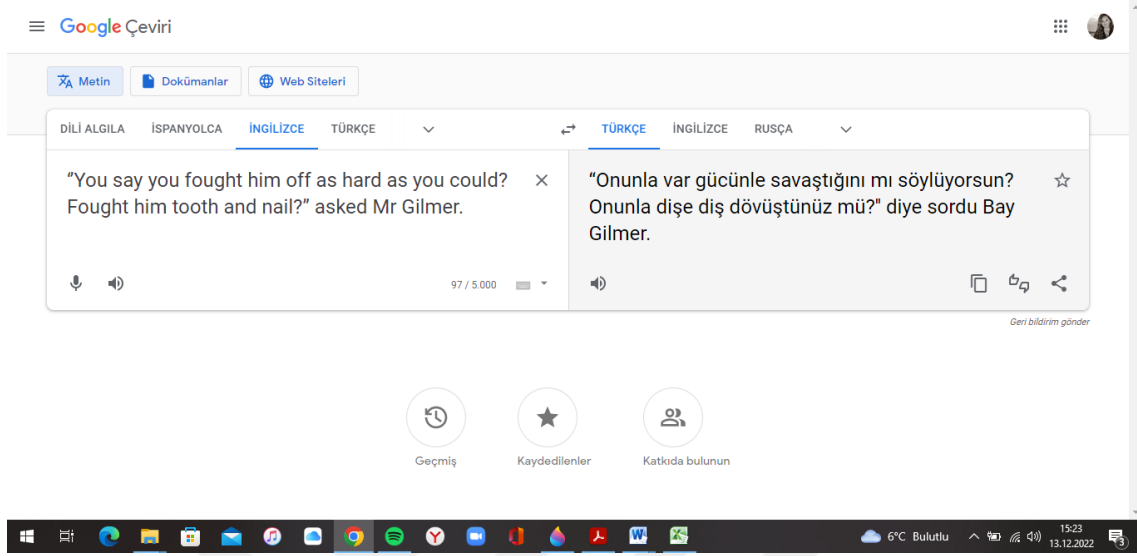
Ek 5: “To Kill a Mockingbird” Kaynak Metni ve Google Çeviri Erek Metin Önerisi (Chips Are Down)

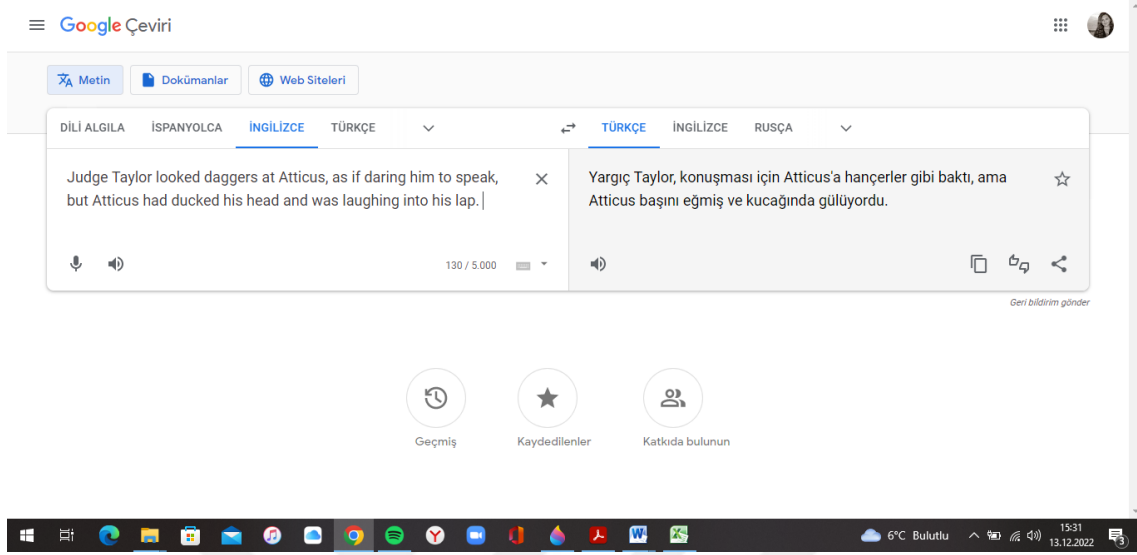
**Ek 6: “To Kill a Mockingbird” Kaynak Metni ve Google Çeviri Erek Metin Önerisi
(See the Light)**

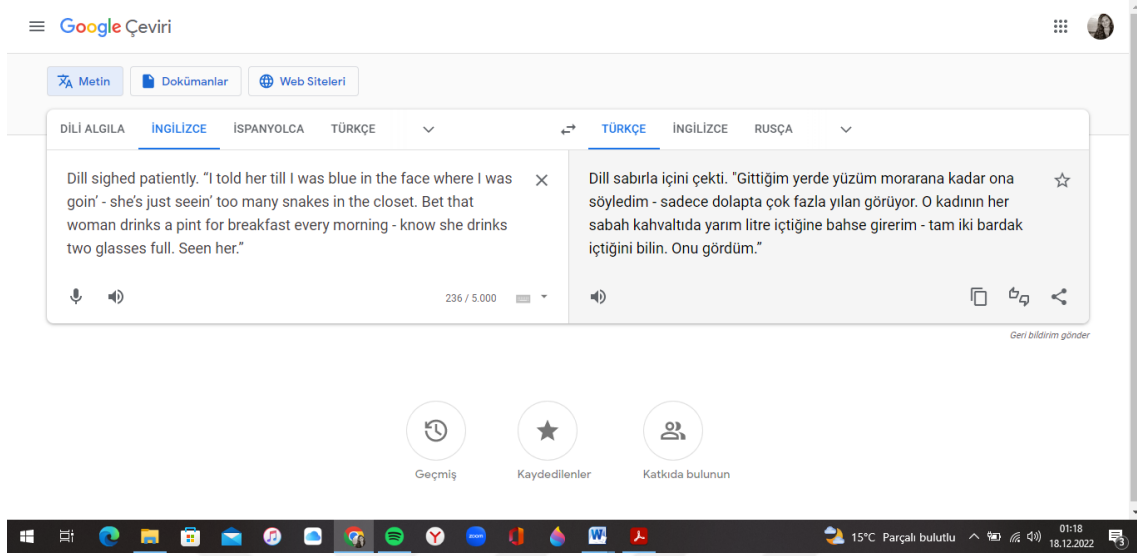
Ek 7: “To Kill a Mockingbird” Kaynak Metni ve Google Çeviri Erek Metin Önerisi (Fight Tooth and Nail)

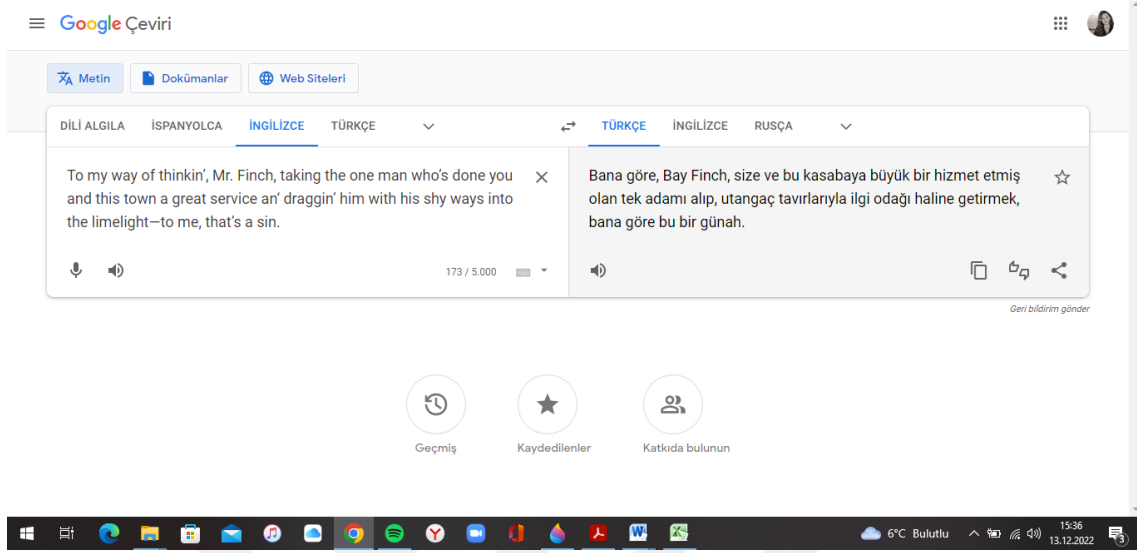
Ek 8: “To Kill a Mockingbird” Kaynak Metni ve Google Çeviri Erek Metin Önerisi (Look Daggers)

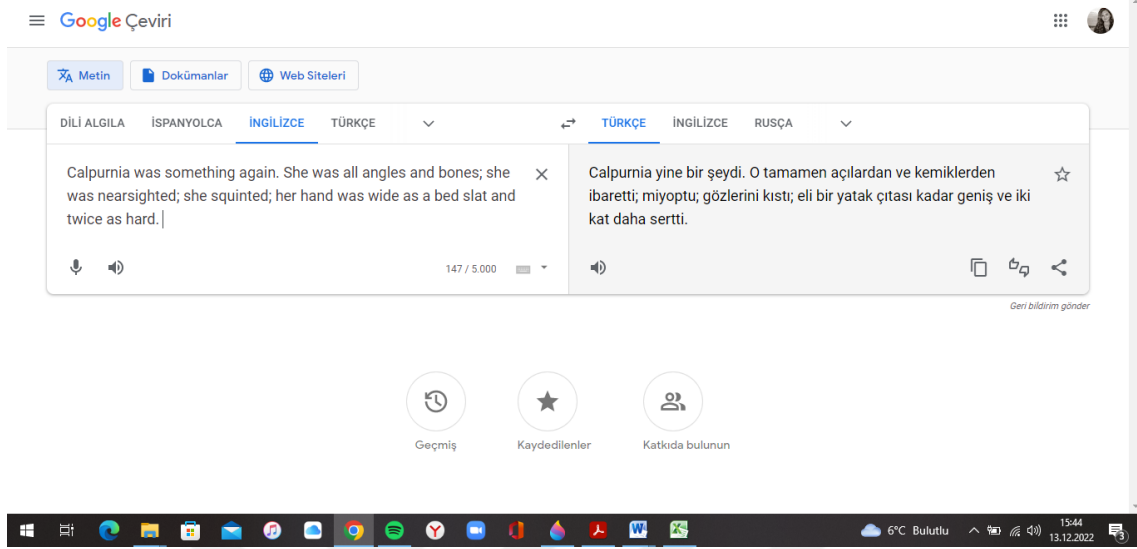
Ek 9: “To Kill a Mockingbird” Kaynak Metni ve Google Çeviri Erek Metin Önerisi (Blue in the Face)

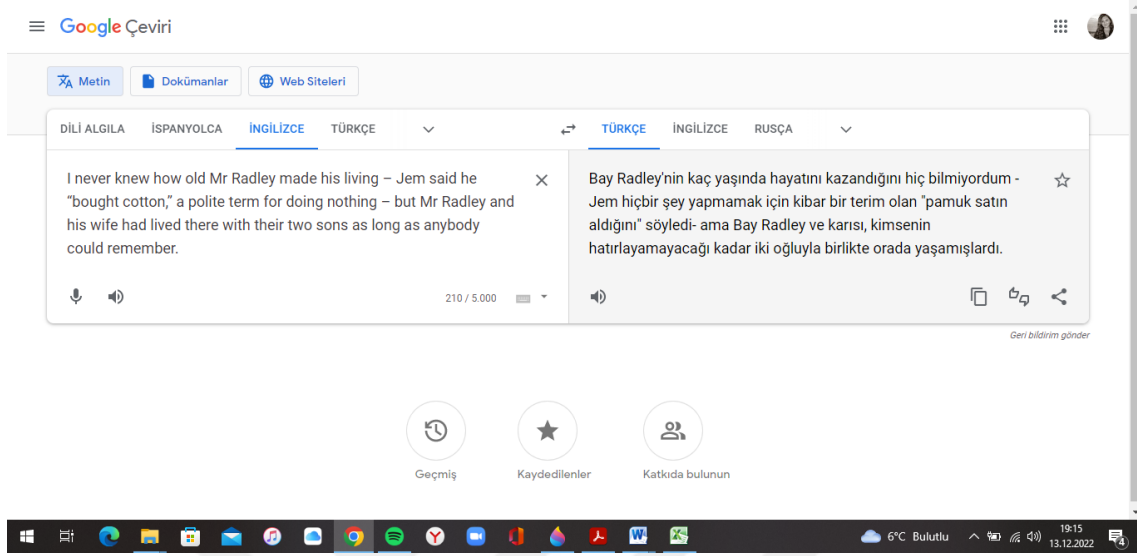
Ek 10: “To Kill a Mockingbird” Kaynak Metni ve Google Çeviri Erek Metin Önerisi (Limelight)

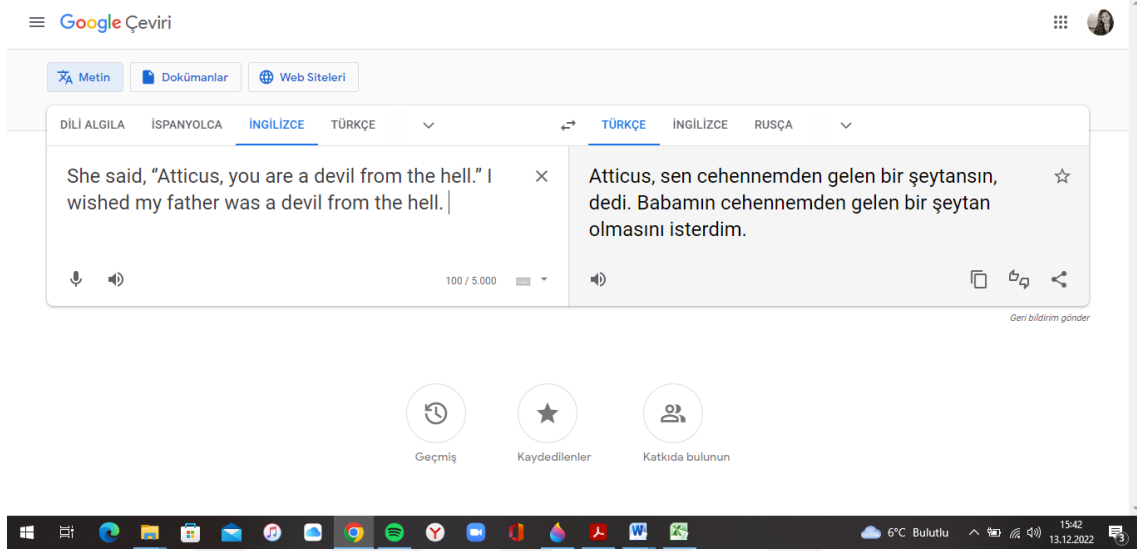
Ek 11: “To Kill a Mockingbird” Kaynak Metni ve Google Çeviri Erek Metin Önerisi (Angles and Bones)

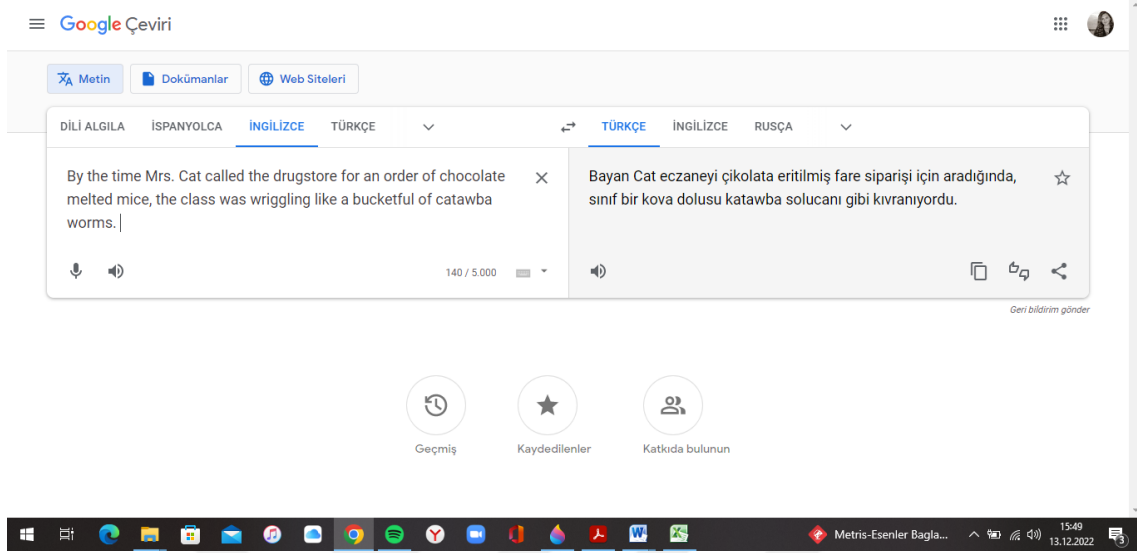
Ek 12: “To Kill a Mockingbird” Kaynak Metni ve Google Çeviri Erek Metin Önerisi (Bought Cotton)

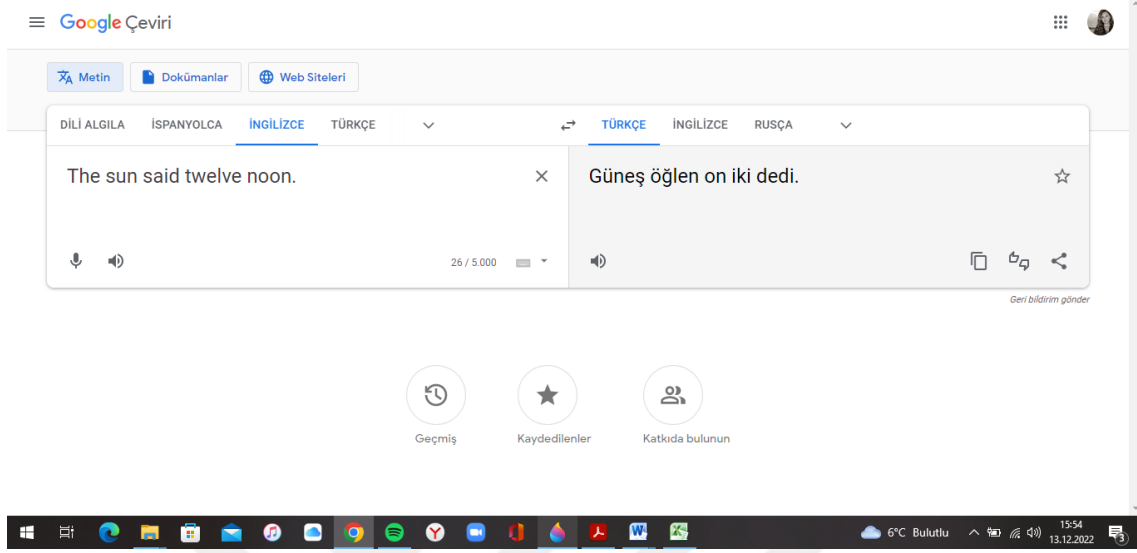
Ek 13: “To Kill a Mockingbird” Kaynak Metni ve Google Çeviri Erek Metin Önerisi (Devil From the Hell)

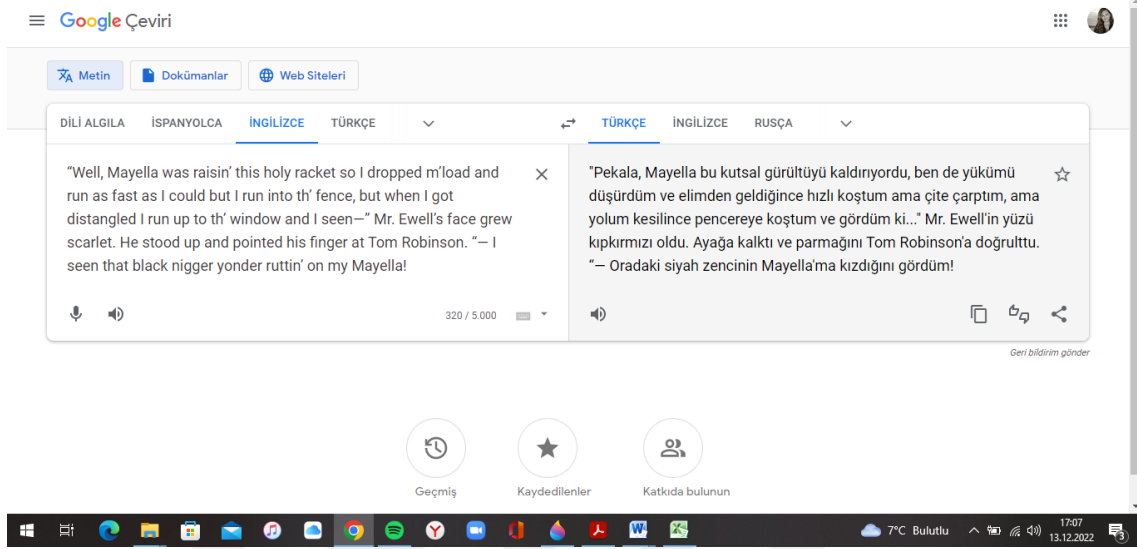
Ek 14: “To Kill a Mockingbird” Kaynak Metni ve Google Çeviri Erek Metin Önerisi (Catawba Worms)

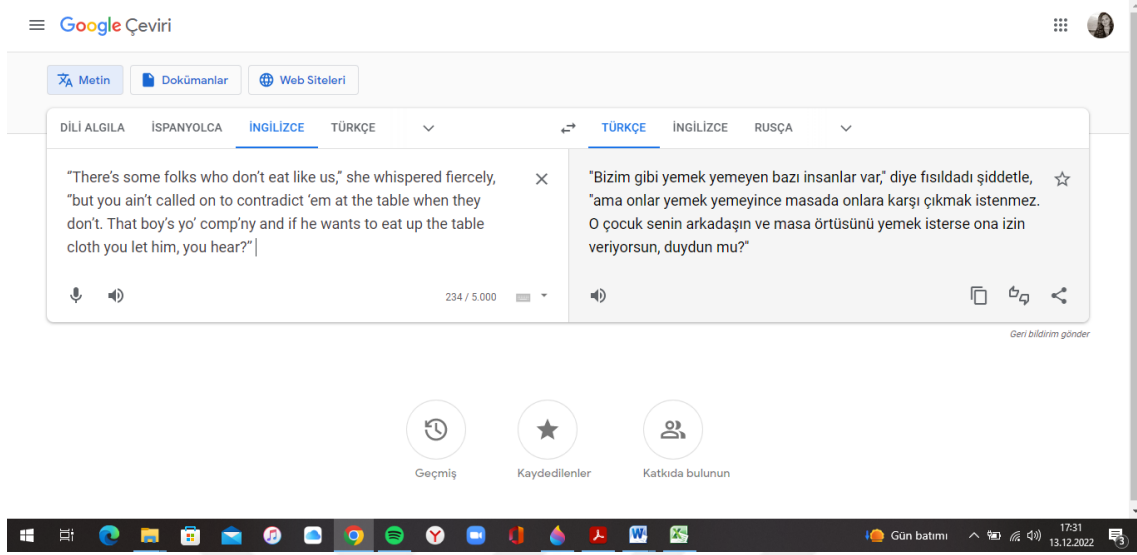
Ek 15: “To Kill a Mockingbird” Kaynak Metni ve Google Çeviri Erek Metin Önerisi (The Sun Said)

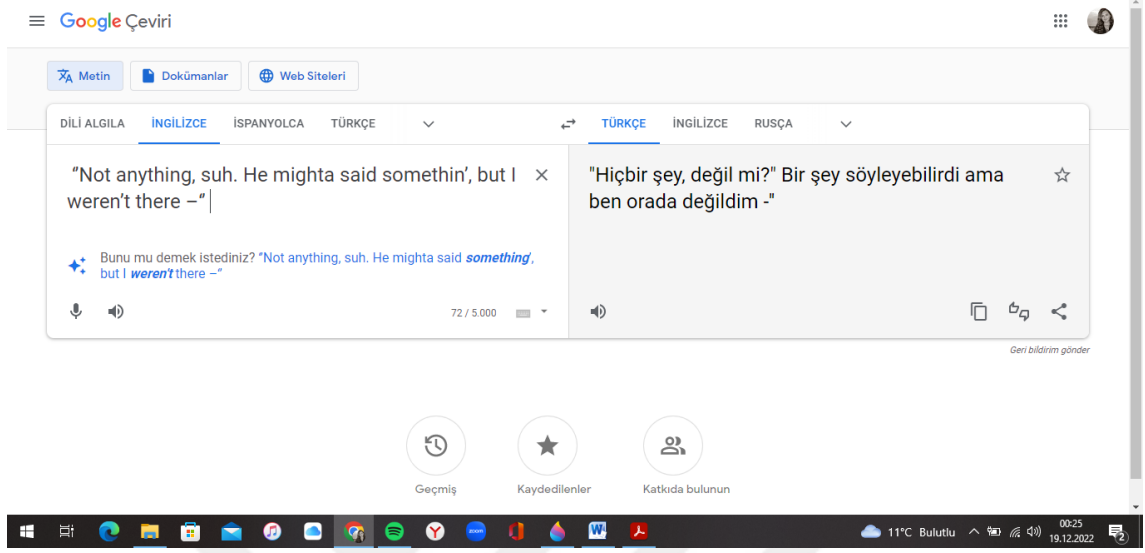
Ek 16: “To Kill a Mockingbird” Kaynak Metni ve Google Çeviri Erek Metin Önerisi (Black Nigger)

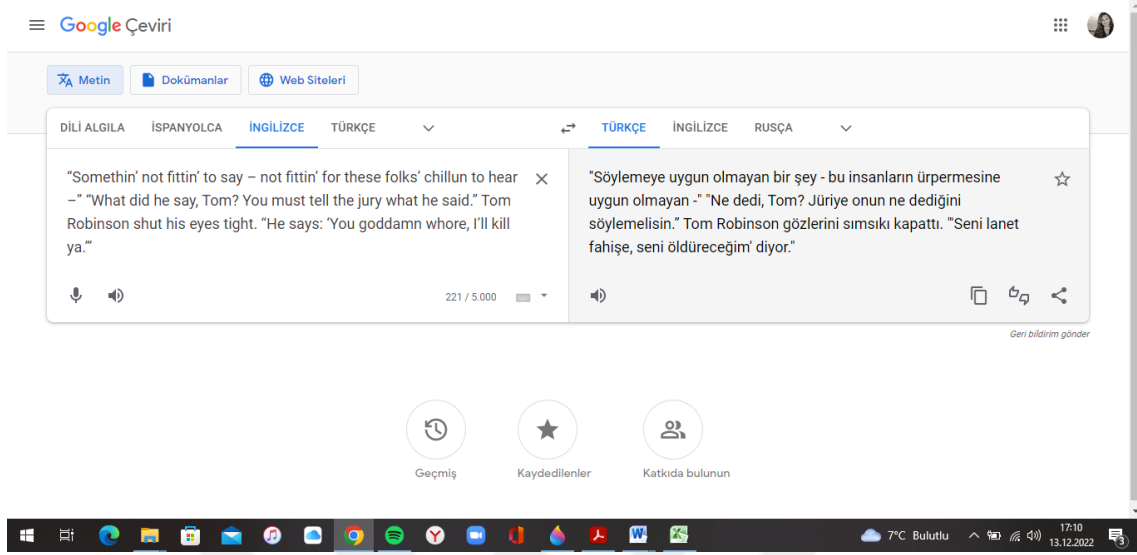
Ek 17: “To Kill a Mockingbird” Kaynak Metni ve Google Çeviri Erek Metin Önerisi (Ain’t Called)

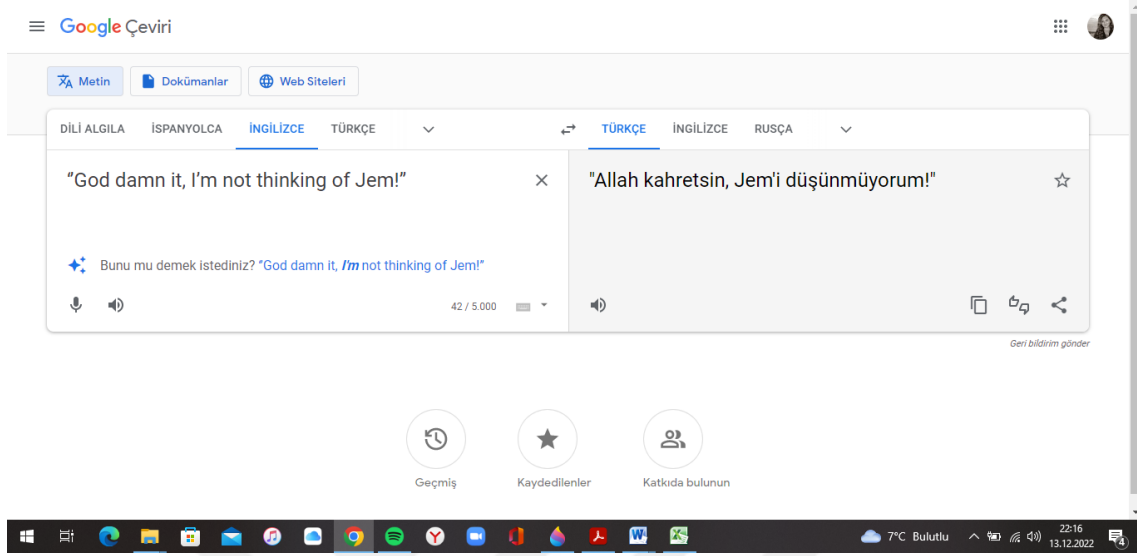
Ek 18: “To Kill a Mockingbird” Kaynak Metni ve Google Çeviri Erek Metin Önerisi (Suh)

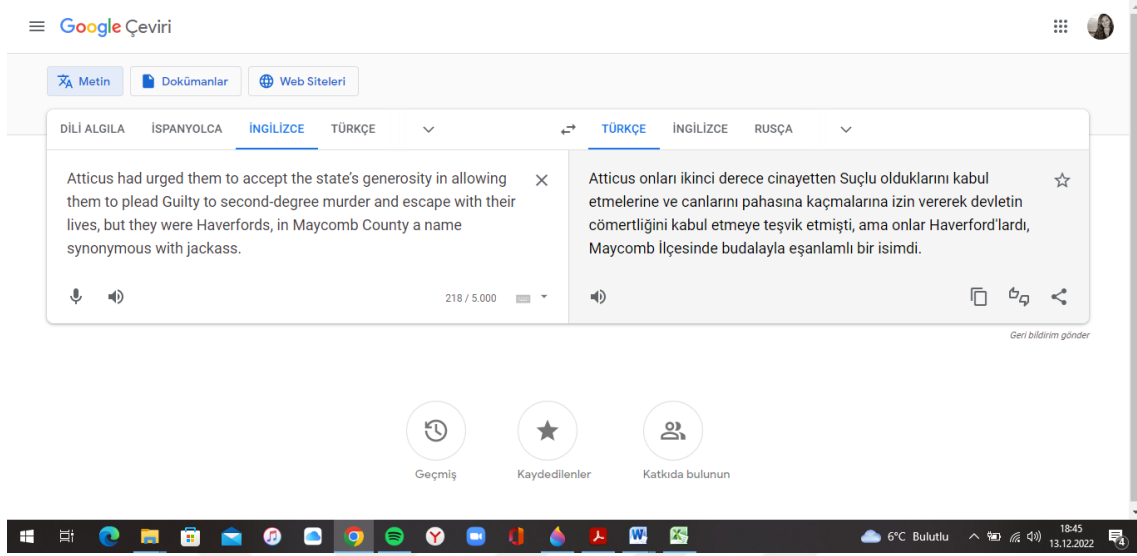
Ek 19: “To Kill a Mockingbird” Kaynak Metni ve Google Çeviri Erek Metin Önerisi (Goddamn Whore, Ya)

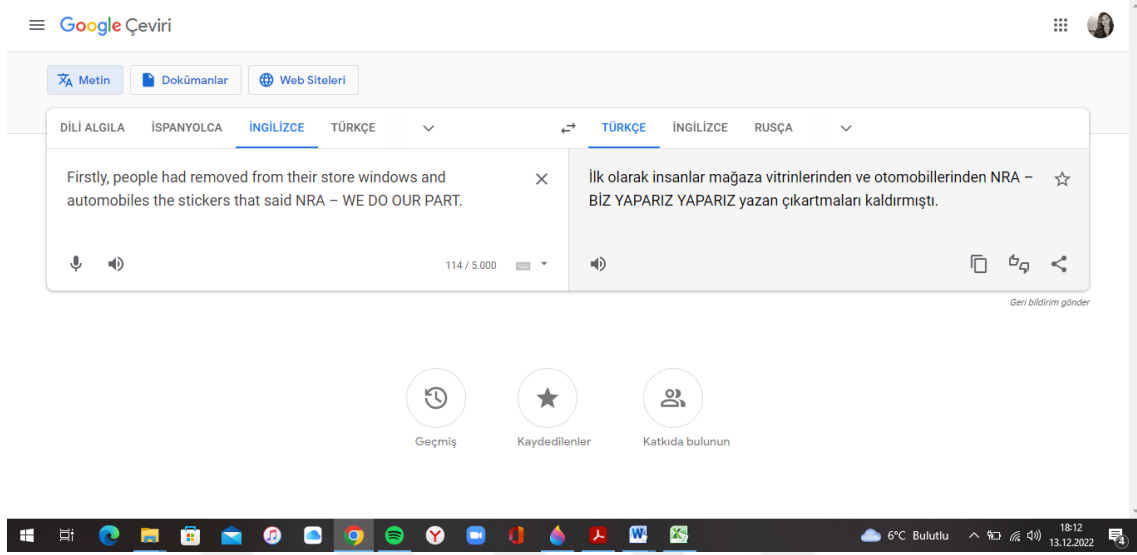
Ek 20: “To Kill a Mockingbird” Kaynak Metni ve Google Çeviri Erek Metin Önerisi (God Damn It)

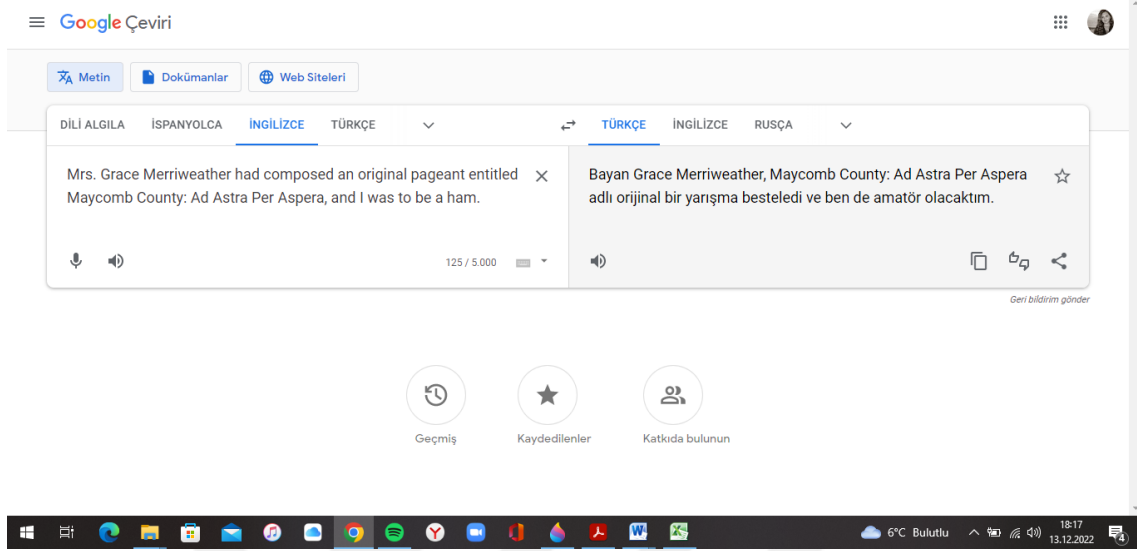
Ek 21: “To Kill a Mockingbird” Kaynak Metni ve Google Çeviri Erek Metin Önerisi (Jackass)

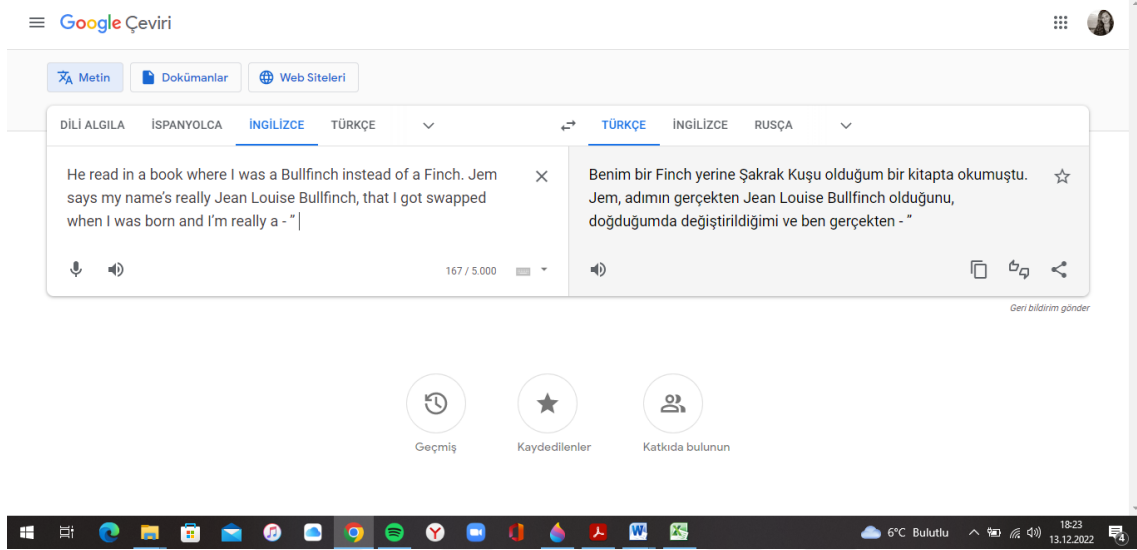
Ek 22: “To Kill a Mockingbird” Kaynak Metni ve Google Çeviri Erek Metin Önerisi (NRA)

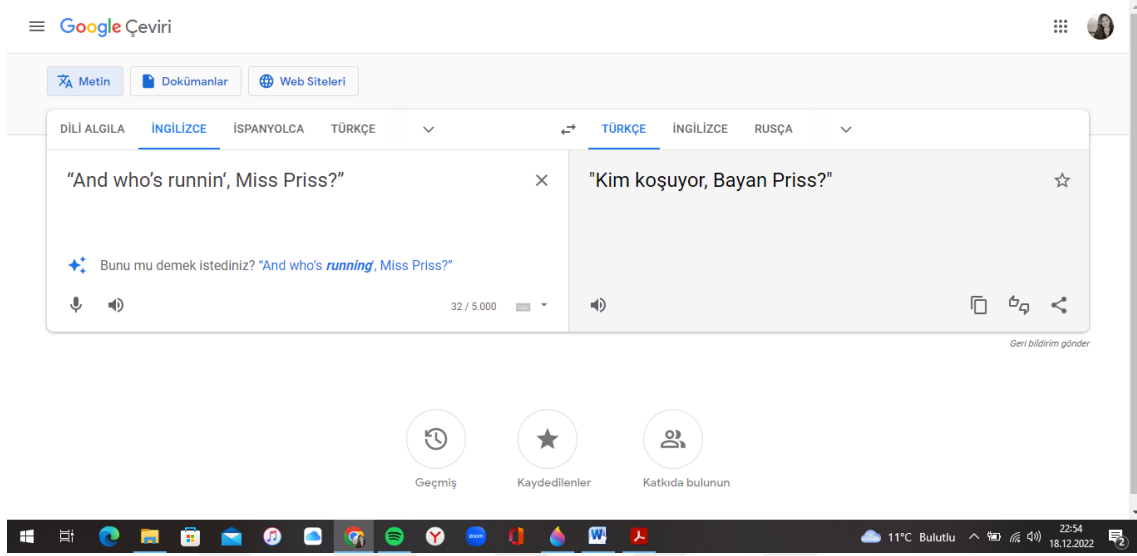
Ek 23: “To Kill a Mockingbird” Kaynak Metni ve Google Çeviri Erek Metin Önerisi (Ad Astra Per Aspera)

Ek 24: “To Kill a Mockingbird” Kaynak Metni ve Google Çeviri Erek Metin Önerisi (Bullfinch)

Ek 25: “To Kill a Mockingbird” Kaynak Metni ve Google Çeviri Erek Metin Önerisi (Miss Priss)

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad: Meryem Cansu AŞKIN	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	İstanbul Üniversitesi
Fakülte	Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi
Bölümü	İngilizce Öğretmenliği
Makale ve Bildiriler	
1. Aşkın, M. C. & Balkul, H. İ. (2022). “Bu Kış Kimse Üşümeyecek” kitabının İngilizce çevirisinin makine çevirisi ile karşılaştırılması: Google Çeviri’nin yazın çevirisinde kullanılabilirliği üzerine bir inceleme. <i>International Journal of Languages' Education and Teaching</i>, 10(4), 117–131. https://doi.org/10.29228/ijlet.66173	